

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนาออก
หมู่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

โดย

นายแก้ว ดวงพันธ์ และคณะ

สนับสนุน โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

มกราคม 2561

สัญญาเลขที่ RDG59N0006

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู
ฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนาออก
หมู่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอปอเกือ จังหวัดน่าน

โดย

นายแก้ว ดวงพันธ์ และคณะ

สนับสนุน โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

มกราคม 2561

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัย “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนาออก หมู่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน” เป็นการศึกษาความเป็นมาและการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาในเรื่องฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ให้ได้เห็นข้อมูล ข้อเท็จจริง ที่จะนำไปสู่ความตระหนักและเห็นความสำคัญ มีจิตอาสา/จิตสาธารณะ และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จนนำไปสู่แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันนอกจากนั้นทำอย่างไรที่จะให้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิต มีความอุดมสมบูรณ์และจะมีการจัดการอย่างไรให้ดี องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่จะอย่างไรถึงจะกลับมารับใช้ชุมชนได้อีกครั้ง และขณะเดียวกันทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่มีอะไรบ้าง ทั้งชนิดและปริมาณ ที่เป็นทั้งพืชอาหารและพืชสมุนไพร และชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในด้านใดและจะมีแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ทั้งนี้เป็นผลมาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

ดังที่เคยเกิดขึ้นในปี 2556 และในช่วงฤดูร้อน ชาวบ้านเริ่มประสบกับปัญหาน้ำป่าประปาภูเขาไม่ไหล ทำให้ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค ซึ่งจะเกิดขึ้นประมาณช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี และเริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนทำให้ชาวบ้านเริ่มตั้งคำถามว่า การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำที่มีมาอย่างยาวนานและมีพื้นที่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำหลายพันไร่ และมีลำห้วยหลายสาย แต่ทำไมชุมชนยังประสบกับปัญหาขาดแคลนน้ำอยู่ ซึ่งปัญหาการขาดแคลนน้ำ ชุมชนเริ่มประสบกับปัญหานี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 และในปี 2558 ปัญหาการขาดแคลนน้ำเริ่มมีมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นชนิดจำนวนของสัตว์ป่าที่เคยมีอยู่ในธรรมชาติก็เริ่มลดน้อยลง ทั้งเกิดจากการล่าสัตว์ของชาวบ้านและพื้นที่หากินของสัตว์ป่าลดลงจากการขยายพื้นที่เพาะปลูก ทั้งในหมู่บ้านและบริเวณป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน และยังรวมถึงทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งในอดีตสัตว์น้ำโดยเฉพาะในลำน้ำห้วยอีลอน ลำน้ำปัน ลำน้ำมาง มีสัตว์น้ำมากมาย ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ปลาหลากหลายชนิด พันธุ์สัตว์น้ำอื่น ๆ ที่กำลังเริ่มสูญพันธุ์และลดน้อยลงเรื่อย ๆ ชาวบ้านหาจับสัตว์น้ำได้ยากขึ้นและเหลือแต่ปลาเล็กปลาน้อยให้จับเท่านั้น ส่งผลถึงความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

นอกจากนั้นยังรวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ก็เริ่มมีบทบาทและความสำคัญน้อยลง ขาดการสืบทอดจากคนรุ่นปัจจุบัน การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เช่น การไหว้ผีขุนน้ำ ผีป่า ผีไร่ ผีนา ก็จะถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้น หรือเข้าร่วมพิธีกรรมแต่ขาดความรู้เข้าใจที่แท้จริง และยังรวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านพืชอาหาร พืชสมุนไพร ชื่อพันธุ์ไม้ การใช้ประโยชน์ ซึ่งคนรุ่นปัจจุบันแทบจะไม่รู้จัก เป็นต้นจากผลพวงของสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดเวทีประชาคมเพื่อทบทวนสถานการณ์ดังกล่าว และได้ข้อยุติในเรื่องของการตั้งกฎระเบียบในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจำแนกประเภทของป่าออกเป็นประเภทต่าง ๆ และทำการกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่ากับพื้นที่ทำกินอย่างชัดเจน รวมถึงการร่างกฎเกณฑ์และแนวทางการใช้ประโยชน์ให้

สมาชิกทุกคนได้รับทราบและมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับการฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชน ตลอดจนมีการจัดตั้งองค์กรของขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดูแล ตรวจสอบและควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ยังมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบอยู่

กระบวนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่การสร้าง ความเข้าใจกับชาวบ้านทั้งในด้านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ วิธีการดำเนินงานและผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินงานครั้งนี้ จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆโดยอาศัยเครื่องมือต่างๆ เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ประกอบด้วย บริบทชุมชน ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน แหล่งที่มาทรัพยากรธรรมชาติ ชนิดและปริมาณพันธุ์พืช รวมถึงการจัดการทรัพยากรทั้งในอดีตและปัจจุบัน ผลกระทบ/ปัญหาและความเสี่ยงในด้านฐานทรัพยากรของชุมชน พฤติกรรม มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติในด้านบวกลบอย่างไรบ้าง เช่น การหาของป่ามาโดยไม่มีการอนุรักษ์ / และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพราะบางเรื่องจะไปช่วยไม่ให้เสื่อมลงไปได้ และความรู้/ภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมจัดหมวดหมู่ และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆ เพื่อวางแผนแนวทางการแก้ไขปัญหา หรือแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วม ตลอดจนการทดลองปฏิบัติตามแผนการที่ได้วางไว้ เพื่อจะนำไปสู่การจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษาวิจัย

ผลกระทบและความเสี่ยงด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ของหมู่บ้าน พบว่าชุมชนเริ่มได้รับผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ที่มีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และการเก็บของป่ามาเพื่อหวังที่จะขายจนละเลยในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ประกอบด้วย 1) การลดลงของผืนป่า เช่น ต้นไม้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ จำนวนหลายไร่ ได้ล้มตายลงไป(ตายขุย) รวมถึงพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาในหลายๆ ด้าน เช่น ในช่วงฤดูฝนจะเกิดน้ำป่า ดินโคลนถล่ม ดินสไลด์ไหลเข้าท่วมพื้นที่ทางการเกษตรและบ้านเรือน ซึ่งได้สร้างความเสียหายเป็นอย่างมาก 2) การลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิตของคนในชุมชน หากแต่ในปัจจุบัน การลดลงของผืนป่าและปริมาณป่าไม้ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทำให้เกิดการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จาก ดิน น้ำ ป่า 3) สิทธิการเข้าถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และแหล่งน้ำ ของหน่วยงานด้านป่าไม้ ทำให้การบริหารจัดการต้องได้รับความเห็นชอบหรือยินยอมจากหน่วยงานก่อน เช่น การสร้างฝายหรือสิ่งปลูกสร้างต่าง

ด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการจัดการฐานทรัพยากรป่า พบว่า ชุมชนมีองค์ความรู้ในด้านต่างๆ เช่น การฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ การเลี้ยงผีป่า การบวชป่า บวชน้ำ ทำฝายชะลอน้ำ เป็นต้น รวมถึงการแบ่งพื้นที่ป่าและน้ำสำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

ด้านแนวทางการฟื้นฟูฐานอาหารในชุมชน ชาวบ้านได้ทดลองปฏิบัติหลายทาง เช่น การปลูกต้นไม้บริเวณป่าต้นน้ำ(ห้วยต้นแพน) เนื่องจากเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อดินโคลนถล่ม และน้ำป่าไหลหลาก โดยการหาพันธุ์พืชที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต เช่น ต้นเมี่ยง ต้นตำว ต้นประดู่ ต้นพยอม เป็นต้น การทำฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) 2 ลูก โดยใช้อุปกรณ์ทางธรรมชาติ เช่น ไม้ ก้อนหิน เชือกที่ทำมาจากเปลือกไม้ การทำบ้านปลาตามจุดที่เป็นวังปลา เพื่อใช้เป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำ เพื่อเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำในชุมชน เมื่อมีการทดลองปฏิบัติดังที่กล่าวมาแล้วนั้นทำให้ฐานทรัพยากรธรรมชาติเริ่มมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น โดยทีมวิจัยจะเข้าไปสังเกตเป็นระยะ และนำผลที่ได้มาพูดคุยกันในชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ด้านผลลัพธ์ด้านการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านโครงการวิจัยชาวบ้าน พบว่า ทีมวิจัยและคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น การกล้าแสดงออก ความมีเหตุมีผล ดังจะเห็นได้จากการประชุมหมู่บ้านในแต่ละครั้ง จะมีการถกประเด็นปัญหา ก่อนที่จะลงมติ โดยอาศัยข้อมูลที่เป็นความจริง และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น ในส่วนของการดำเนินโครงการวิจัย ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาของชุมชนในแต่ละด้าน เพราะทุกคนถือว่าเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน เราจะทำอย่างไรเพื่อรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติของเราไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ในอนาคต ชุมชนเริ่มมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งต่างจากในอดีตที่ไม่ได้มองเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน แต่หลังจากที่มีโครงการวิจัยเกิดขึ้นในชุมชน ที่มีพื้นฐานมาจากปัญหาของการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งคนทุกคนได้ใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนาน แต่บัดนี้ กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนจึงตั้งคำถามร่วมกันว่า จะฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้อย่างไร มีแนวทางไหนบ้างที่จะช่วยกันทำได้ และทุกคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการทำงาน นอกจากนั้น คนในชุมชนต่างก็มีความภาคภูมิใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในครั้งนี้ และยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบ เพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความสามารถเพิ่มขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการดังกล่าวนี้ ในการแก้ปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุ เป็นผล

ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้โดยตรง และงานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการ เพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” ข้อมูล มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง

ดังนั้นกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ยึดติดกับแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง มีการบันทึกและการวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น และเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยโดยส่วนใหญ่ สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างมาก

ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมา ในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัย ยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัย มากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย

โดยกลไกสำคัญที่ช่วยให้นักวิจัย มีความสามารถในการเขียนรายงานเพื่อนำเสนอกระบวนการวิจัยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งจบการทำงานวิจัย

ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหา หรือกิจกรรมของโครงการ จึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวนำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าค้นหาศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
- คำถามวิจัย-วัตถุประสงค์	4
- กรอบแนวคิด –ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ	5
- พื้นที่ดำเนินการ	6
- แผนการดำเนินงาน	7
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 บริบทชุมชนบ้านนาออก	10
- ประวัติศาสตร์ชุมชน	10
- ภูมิทัศน์/อาหารจากป่า/ชุมชน/แหล่งน้ำ/การผลิต	20
- ข้อตกลง กฎระเบียบ ของชุมชน	22
- การวิเคราะห์ศักยภาพหมู่บ้าน SWOT	24
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	25
- กิจกรรมระยะที่ 1	26
- กิจกรรมระยะที่ 2	65
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรม	84
บทที่ 4 ผลการศึกษา	85
- บริบทชุมชนบ้านนาออก	85
- ระบบนิเวศของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน	100
- ตารางการสำรวจป่าต้นน้ำห้วยอีลอน	101
- การใช้ประโยชน์จากป่าบ้านนาออก	103
- ภูมิทัศน์อาหารจากป่าและในชุมชนบ้านนาออก	104
- สภาพความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ	108
- องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลรักษาทรัพยากรฯ (คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน)	109
- ผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	110
- การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร	114

	สารบัญ (ต่อ)	หน้า
	- แผนการปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ	115
	- ผลการปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ	117
	- แผนปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติสู่การพึ่งตนเอง	119
	- กระบวนการที่ได้มาซึ่งการมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยฯ ชาวบ้านและหน่วยงานในพื้นที่	120
บทที่ 5	สรุป วิเคราะห์ ข้อเสนอแนะ	123
	- สรุปผลการดำเนินงาน	123
	- บทวิเคราะห์ผลลัพธ์การดำเนินโครงการ	131
	- ผลลัพธ์ของงานวิจัย	137
	- ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ	139
	- ปัญหาและอุปสรรค	140
	- ข้อเสนอแนะ	140
	- วิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	140
ภาคผนวก	ภาคผนวก ก	142
	งานวิจัยสู่การนำไปใช้ประโยชน์เชิงสื่อสารสาธารณะ (RE)	143
	ภาคผนวก ข	146
	ภาพการทำกิจกรรมบ้านนาออก	147

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บ้านนาออก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอปอเกลื้อ จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากอำเภอปอเกลื้อไปทางทิศใต้ (ทางไปศูนย์ภูฟ้าพัฒนา) ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร สภาพที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่บริเวณหุบเขา สภาพภูมิอากาศหนาวเย็น และฝนตกหนักมากในช่วงฤดูฝน บ้านนาออก ได้ก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2513 เดิมตั้งอยู่หมู่บ้านนาออก หมู่ที่ 6 ตำบลปอเกลื้อใต้ อำเภอปอเกลื้อ จังหวัดน่าน มีจำนวน 15 หลังคาเรือน มีประชากร 35 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 ได้ถูกคุกคามจากภัยลัทธิคอมมิวนิสต์ ชาวบ้านจึงได้พากันอพยพไปอยู่ที่บ้านนาขวาง ตำบลปอเกลื้อใต้ และเมื่อเหตุการณ์สงบลงในปี พ.ศ. 2519 จึงได้ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชด.) และในปี พ.ศ. 2537 ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ปัจจุบันคือ หมู่บ้านนาออก หมู่ที่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอปอเกลื้อ จังหวัดน่าน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 350 คน เป็นชาย 136 คน เป็นหญิง 174 คน มีจำนวนครัวเรือน 82 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำนาข้าว การไร่ รมุนเวียน ทำสวน ปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไป ชาวบ้านทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดประจำหมู่บ้าน คือวัดนาออก และมีรอยพระพุทธรูปบาท ที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมถึงการนับถือผีควบคู่ไปด้วย และยังมีพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมาหลายชั่วอายุคน ทั้งที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัยพื้นที่ทำกิน รวมถึงแหล่งอาหาร ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย พึ่งตนเองตามวิถีแห่งความพอเพียง จนได้รับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ในปี พ.ศ. 2554 โดยภายในหมู่บ้าน ได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณี การประกอบอาชีพ รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และถือเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยได้มีการคืนผืนป่าไร่รมุนเวียนให้กับชุมชนและหน่วยงานรัฐ (โครงการขุดป่าแลกนา) ทำให้ปัจจุบัน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าหมดไป ชุมชนได้รับใบรับรองการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินในผืนป่า รวมถึงมีการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและชุมชน จึงส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่หมู่บ้านนาออก เพิ่มขึ้นจำนวนมาก บ้านนาออกมีพื้นที่ทั้งหมด 23,750 ไร่ แยกเป็นพื้นที่นาจำนวน 110 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 422 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 25 ไร่ และส่วนที่เหลือเป็นผืนป่า ประมาณ 23,171 ไร่ ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์โดยชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์และรักษาไว้ ซึ่งถือเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน สำหรับใช้ประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน เช่น เป็นป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์และป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ซึ่งมีพื้นที่กว่า 7,000 ไร่ ซึ่งถือเป็นแหล่งพันธุ์ไม้และพันธุ์พืชสมุนไพรประจำถิ่นหลากหลายชนิดและยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด เช่น เก้ง กวาง ลิง หมูป่า เต่าปูลู ชะนี ไก่ป่า ไก่ฟ้า นกนานาชนิด ฯลฯ นอกจากนี้จะมีผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์แล้วภายในบริเวณป่ายังมีลำห้วยน้อยใหญ่มากกว่า 42 ลำห้วย และที่สำคัญคือลำห้วยอีลอน ลำน้ำปัน ที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากน้ำ โดยนำน้ำมาอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อ

การเกษตร โดยอาศัยระบบประปาภูเขา และไหลไปรวมกับลำน้ำมางที่ไหลผ่านหมู่บ้านและพื้นที่การเกษตร และไปรวมกับลำน้ำว่าที่บ้านผาสุข โดยมีความสำคัญต่อชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เช่น การจับสัตว์น้ำ ปู ปลาที่มีหลากหลายชนิด เช่น ปลาปรุง ปลาจาด ปลามุก ปลามันปลาบู กบ เขียด เป็นต้น พืชที่อยู่ในน้ำ เช่น เต่า ไก่ (สำหรับน้ำจืด) พืชผักที่อยู่ตามริมน้ำ เช่น ผักกูด ผักหนามและพืชผักอีกหลายชนิด ซึ่งคนในชุมชนยังได้ใช้ปลา สัตว์น้ำ พืชผักเหล่านี้เป็นอาหารเลี้ยงคนในชุมชนซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้คนในชุมชนได้พึ่งพาอาศัยและอยู่กับธรรมชาติมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของคนในชุมชนก็ว่าได้และถือเป็นต้นทุนที่สำคัญของชุมชนโดยอาศัยจารีตประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อ รวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ผืนป่าและแหล่งน้ำ เช่น การเลี้ยงผีต้นน้ำ การบวชป่า บวชน้ำ การสร้างฝายต้นน้ำ การอนุรักษ์วังปลา เป็นต้น

หากแต่ปัจจุบันสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าได้มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพผืนป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ซึ่งพบว่าต้นไม้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจำนวนหลายไร่ ได้ล้มตายลงไป(ตายขยุ)รวมถึงพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาในหลายๆ ด้าน เช่น ในช่วงฤดูฝนจะเกิดน้ำป่า ดินโคลนถล่ม ดินสไลด์ไหลเข้าท่วมพื้นที่ทางการเกษตรและบ้านเรือน ซึ่งได้สร้างความเสียหายเป็นอย่างมาก ดังที่เคยเกิดขึ้นในปี 2556 และในช่วงฤดูร้อนชาวบ้านเริ่มประสบกับปัญหาน้ำประปาภูเขาไม่ไหล ทำให้ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค ซึ่งจะเกิดขึ้นประมาณช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี และเริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนทำให้ชาวบ้านเริ่มตั้งคำถามว่า การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำที่มีมาอย่างยาวนานและมีพื้นที่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำหลายพันไร่ และมีลำห้วยหลายสาย แต่ทำไมชุมชนยังประสบกับปัญหาขาดแคลนน้ำอยู่ ซึ่งปัญหาการขาดแคลนน้ำ ชุมชนเริ่มประสบกับปัญหานี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 และในปี 2558 ปัญหาการขาดแคลนน้ำเริ่มมีมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นชนิด จำนวนของสัตว์ป่าที่เคยมีอยู่ในธรรมชาติก็เริ่มลดน้อยลง ทั้งเกิดจากการล่าสัตว์ของชาวบ้านและพื้นที่หากินของสัตว์ป่าลดลงจากการขยายพื้นที่เพาะปลูก ทั้งในหมู่บ้านและบริเวณป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน และยังรวมถึงทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งในอดีตสัตว์น้ำโดยเฉพาะในลำน้ำห้วยอีลอน ลำน้ำปิ่น ลำน้ำมางมีสัตว์น้ำมากมาย ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ปลาหลากหลายชนิด พันธุ์สัตว์น้ำอื่นๆ ที่กำลังเริ่มสูญพันธุ์และลดน้อยลงเรื่อย ๆ ชาวบ้านหาจับสัตว์น้ำได้ยากขึ้นและเหลือแต่ปลาเล็กปลาน้อยให้จับเท่านั้น ส่งผลถึงความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

นอกจากนั้นยังรวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ก็เริ่มมีบทบาทและความสำคัญน้อยลง ขาดการสืบทอดจากคนรุ่นปัจจุบัน การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เช่น การไหว้ผีขุนน้ำ ผีป่า ผีไร่ ผีนา ก็จะถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้น หรือเข้าร่วมพิธีกรรมแต่ขาดความรู้เข้าใจที่แท้จริง และยังรวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านพืชอาหาร พืชสมุนไพร ชื่อพันธุ์ไม้ การใช้ประโยชน์ ซึ่งคนรุ่นปัจจุบันแทบจะไม่รู้จัก เป็นต้นจากผลพวงของสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดเวทีประชาคมเพื่อทบทวนสถานการณ์ดังกล่าว และได้ข้อยุติในเรื่องของการตั้งกฎระเบียบ

ในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดแบ่งประเภทของป่าออกเป็นประเภทต่าง ๆ และทำการกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่ากับพื้นที่ทำกินอย่างชัดเจน รวมถึงการร่างกฎเกณฑ์และแนวทางการใช้ประโยชน์ให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบและมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับการฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชน ตลอดจนมีการจัดตั้งองค์กรของขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดูแล ตรวจสอบและควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ยังมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบอยู่

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว ทางผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการนำชุมชนบ้านนาออก ต่างเห็นว่าการใช้นโยบายเพื่อท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการสืบค้นปัญหาอย่างจริงจังและเป็นระบบ ผ่านกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน น่าจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะทำให้รู้จักตนเอง รู้จักชุมชนและรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนรักและหวงแหนในชุมชนของตนเอง และท้ายที่สุดจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้ โดยคนในชุมชนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง และจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งในส่วนของชาวบ้านด้วยตนเองและกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่จะหาแนวทางการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ด้วยตระหนักว่าหากไม่มีการแก้ไขปัญหาหรือการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียทั้งในภาคสังคม ชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หากแต่เมื่อได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านนาออก จึงได้จัดเวทีประชาคมเพื่อสืบค้นถึงสถานการณ์ปัญหาในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ในระยะเวลาที่ผ่านมาและได้สรุปบทเรียนร่วมกันและเสนอโครงการภายใต้ชื่อโครงการ“แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนาออก หมู่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน” ขึ้น ทั้งนี้ประเด็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ได้ให้ความสำคัญกับ “คนในชุมชน” ได้เห็นความสำคัญของปัญหาในเรื่องฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ให้ได้เห็นข้อมูล ข้อเท็จจริง ที่จะนำไปสู่ความตระหนักและเห็นความสำคัญ มีจิตอาสา/จิตสาธารณะ และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จนนำไปสู่แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันนอกจากนั้นทำอย่างไรที่จะให้ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิต มีความอุดมสมบูรณ์และจะมีการจัดการอย่างไรให้ดี องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่จะทำอย่างไรถึงจะกลับมาปรับใช้ชุมชนได้อีกครั้ง และขณะเดียวกันทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่มีอะไรบ้าง ทั้งชนิดและปริมาณ ที่เป็นทั้งพืชอาหารและพืชสมุนไพร และชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในด้านใดและจะมีแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร ซึ่งประเด็นเนื้อหาหลักเหล่านี้จะช่วยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่เดียวกันยังถือเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งจะมีผลกระทบต่อคนในชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งถือว่าทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นสมบัติร่วมของคนในชุมชน และเป็นการสร้างเครือข่ายการจัดการ

ทรัพยากรร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหารือกัน เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนบ้านนาออกชุมชนใกล้เคียงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต่อไป

1. คำถามวิจัย

คำถามหลัก

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนาออก หมู่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอปัว จังหวัดน่าน เป็นอย่างไร

คำถามรอง

1. บริบทของชุมชนเป็นอย่างไร (ประวัติชุมชน ที่ตั้ง ลักษณะพื้นที่ สภาพภูมิประเทศ ประชากร ครัวเรือน เครือญาติ ความสัมพันธ์ทางสังคม อาชีพ วิถีชีวิต วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ วัฒนธรรม ปฏิทินการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม วัฒนธรรมการบริโภค)
2. ทรัพยากรธรรมชาติมีอะไรบ้าง มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้านอย่างไร
3. องค์ความรู้และภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่ผ่านมามีอะไรบ้าง
4. การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร เกิดจากสาเหตุอะไร และที่ผ่านมาชุมชนมีการแก้ไขอย่างไร
7. รูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ควรเป็นอย่างไร ใครควรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างไร
8. กฎหมายและนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเป็นอย่างไร

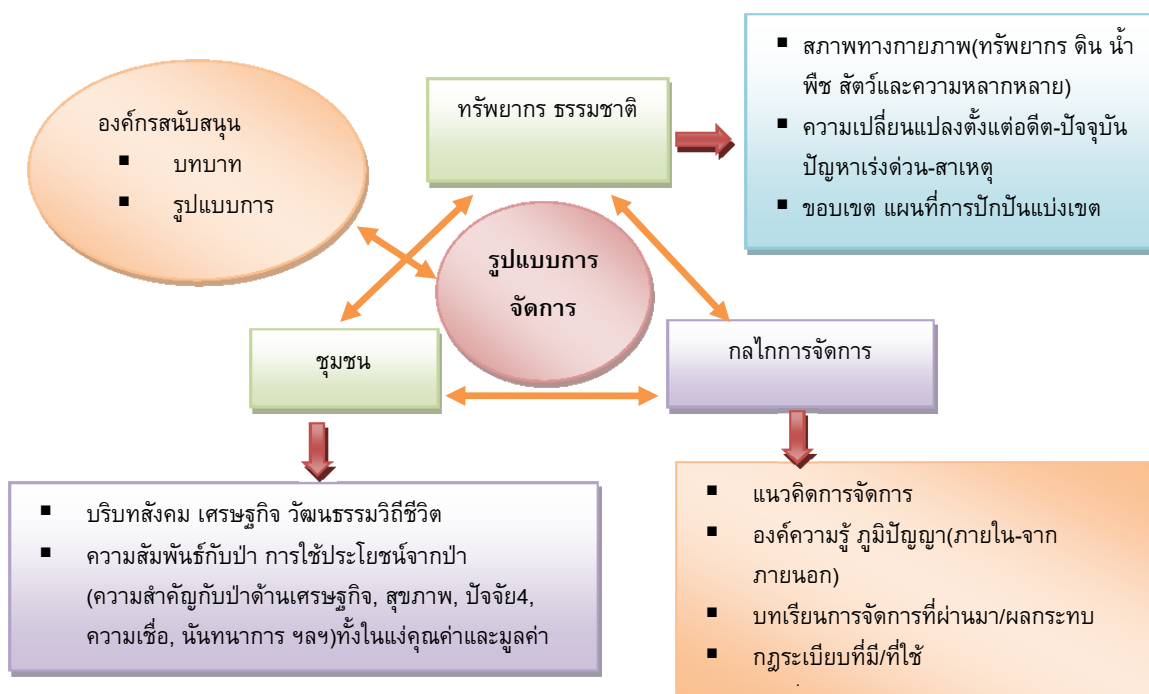
2. เป้าหมาย

1. เพื่อให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และเห็นข้อมูลข้อเท็จจริงในเรื่องของการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ ที่นำไปสู่การเห็นความสำคัญและการมีส่วนร่วม จนเกิดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน
2. เพื่อให้มีชุดความรู้ในด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูและชุดความรู้ด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในส่วนของ ชนิด ปริมาณ ทั้งพันธุ์ไม้ พืชอาหาร พืชสมุนไพร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า ในพื้นที่บ้านนาออก
3. เพื่อให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณภาพและสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นสมบัติร่วมของคนในชุมชนรวมถึงมีระบบกลไกการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ

3. วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตวิถีการผลิตของชาวบ้านนากอกกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- เพื่อศึกษาสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำป่าและการวงจรชีวิตของพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่
- เพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดย การมีส่วนร่วมของชุมชน
- เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วม

4. กรอบแนวคิด

5. ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ

- ชาวบ้านนากอก
- ผู้นำหมู่บ้าน (เป็นทางการและไม่เป็นทางการ)
- องค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้าและสมาชิก อบต.ภูฟ้า
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติขุนน่าน
- ปราชญ์ชาวบ้าน
- เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย
- พระสงฆ์

โดยกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจะมีบทบาทในการให้ข้อมูลงานวิจัยและมีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้

6. พื้นที่ดำเนินงาน

บ้านนาออก หมู่ที่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

7. ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน รวม 18 เดือน

8. ขอบเขตการศึกษา

ระยะที่ 1

- บริบทของชุมชน (ประวัติ สภาพพื้นที่ สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ประชากรครัวเรือน ระบบการผลิต อาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ลักษณะการปกครอง ความสัมพันธ์ทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ) โดยใช้แผนที่ทางสังคม ปฏิทินการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม
- ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต วิธีการผลิตของชาวบ้านนาออกกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
- องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากอดีตถึงปัจจุบันและการนำเอาองค์ความรู้มาใช้ในการจัดการทรัพยากรของชุมชน
- การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สาเหตุอะไร และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาชุมชน
- วิเคราะห์ข้อมูลจากแผนที่ทางสังคมและปฏิทินต่าง ๆ เพื่อกำหนดเนื้อหาและวิธีการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า
- สำรวจสภาพความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า เป็นต้น
- ศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์ไม้พื้นถิ่นและพืชสมุนไพร รวมถึงโครงสร้างของดินที่เหมาะสมกับพันธุ์ไม้แต่ละชนิด
- ประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่น ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลายๆ ด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในระดับพื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงต่อการบริโภคอาหารของคนในชุมชน
- วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทรัพยากรและการประเมินภูมิทัศน์ เพื่อนำเสนอต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ศึกษากฎหมายและนโยบายของรัฐในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- สรุปผลการดำเนินงานโครงการวิจัยและจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ระยะที่ 1 ต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระยะที่ 2

- การศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (สถานีวิจัยห้วยฮังไคร จ. เชียงใหม่)
- กิจกรรมฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า การสร้างฝายต้นน้ำ ทั้งนี้โดยให้ชุมชนเยาวชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้เกิดการเคลื่อนไหว โดยเน้นกิจกรรมทางสังคมเชิง Movement เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการบริหารจัดการป่า เช่น กิจกรรมการสร้างฝาย กิจกรรมการปลูกป่า เป็นต้น
- กิจกรรมฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร
- สรุป วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน
- รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

9. แผนการดำเนินงาน

- จัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านนาออก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชาวบ้านที่อยู่รอบหมู่บ้านนาออก เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัยและขอความร่วมมือ
- อบรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ทั้งการใช้เครื่องมือวิจัยและการบริหารจัดการโครงการวิจัย และการสำรวจป่าอย่างง่าย
- ศึกษาบริบทชุมชน ทนในด้านต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ปฏิทินการผลิตและปฏิทินวัฒนธรรม โดยทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในแต่ละด้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันออกแบบเครื่องมือ
- เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชน
 - ชุมชนกับฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า
 - แผนที่การใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติ
 - การบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติที่ผ่านมา
 - กิจกรรมทางสังคมเชิง Movement ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า
 - ศึกษาข้อมูลนโยบายรัฐที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน
 - ทบทวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 6 ระดับ
 - ระดับการบริหารจัดการทรัพยากร

- ระดับชุมชนมีส่วนร่วม
 - ระดับกระบวนการทำงาน กฎระเบียบ
 - ผลของการบริหารจัดการทรัพยากรที่ผ่านมา(จุดอ่อน จุดแข็ง ชุมชนมีส่วนร่วม)
 - องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร
 - ความสมบูรณ์และความไม่สมบูรณ์ของฐานทรัพยากร
- วิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อชีวิตและแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ บริบทชุมชน เพื่อกำหนดเนื้อหา เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ทั้งชนิดและปริมาณ แบบแผนการใช้ประโยชน์
 - สสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ (สำรวจป่าอย่างง่าย) บริเวณป่าต้นน้ำ ห้วยอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า เป็นต้น รวมถึงโครงสร้างดินที่เหมาะสมกับพันธุ์ไม้แต่ละชนิด
 - ประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่น ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลายๆ ด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในระดับพื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงต่อการบริโภคอาหารของคนในชุมชน ร่วมกับทีมงานมูลนิธิชีววิถี มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน (ประเทศไทย)
 - ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการบริหารจัดการฐานทรัพยากรของชุมชน ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า การใช้ฐานทรัพยากรในมิติต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ ผืนป่า และองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรจากภายนอกที่เข้าหนุนเสริมการจัดการน้ำ การจัดการดิน การจัดการป่าของชุมชน
 - ศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพทางการเกษตร การลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ งานพัฒนาที่เข้ามาในชุมชน สภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป จำนวนครัวเรือนและประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยอาศัยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย
 - รวบรวมข้อมูล เวทีสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
 - เวทีนำเสนอผลการศึกษาเพื่อเติมเต็มและรับข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง
 - ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัดแผนปฏิบัติการ เพื่อหารือและนำเสนอกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 - แลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยกับทีมวิจัย ปี 58 จำนวน 6 โครงการ

- สรุบทบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ระยะที่ 1
- ประชุมประจำเดือน(2 เดือนครั้ง)

ระยะที่ 2

- จัดเวทีเพื่อวางแผนปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร
- ศึกษาดูงาน(สถานีวิจัยห้วยฮ้องไคร้ จ.เชียงใหม่)และชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ
- กิจกรรมปฏิบัติการในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร การสร้างฝายต้นน้ำ ทั้งนี้โดยให้ชุมชน เยาวชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้เกิดการเคลื่อนไหว โดยเน้นกิจกรรมทางสังคมเชิง Movement เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการบริหารจัดการป่า
- จัดเวทีถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร
- สรุปลผลการปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร
- แผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน
- เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)
- ประชุมประจำเดือน 2 เดือนครั้ง (4 ครั้ง)
- เรียนรู้งานวิจัยผ่านเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน ปีงบประมาณ 58
- สรุบทบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านการวิจัย

- ได้ข้อมูลสถานการณ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่
- ได้ความรู้เรื่อง ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อวิถีชีวิตวิถีการผลิตของคนในชุมชน
- องค์ความรู้ในการจัดการและการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
- องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

ด้านการพัฒนา

- กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- การสร้างภาคีการเรียนรู้และการพัฒนาร่วมกับหลายภาคส่วนในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

บทที่ 2

บริบทชุมชนบ้านนาออก หมู่ที่ 1

ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ส่วนที่ 1 สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2403 -2404 มีผู้คนเข้ามาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่บ้านนาออก ประมาณ 15 ครัวเรือน ไม่ปรากฏชื่อผู้ที่อพยพเข้ามาก่อตั้งว่าเป็นใคร ทราบแต่เพียงว่าเป็นคนพื้นเมือง หลังจากนั้นประมาณปี พ.ศ. 2513 มีคอมมิวนิสต์เข้ามาปลุกระดมให้คนในหมู่บ้าน ทั้ง 15 ครัวเรือน ไปเป็นพรรคพวก แต่ชาวบ้านเหล่านั้นไม่เห็นดีด้วย จึงได้พากันอพยพหนีไปอยู่ที่อื่น ได้แก่ บ้านนาเปื้อง อำเภอบัวและอำเภอสันติสุข จนทำให้หมู่บ้านนี้ กลายเป็นหมู่บ้านร้างเป็นระยะเวลา 13 ปี

จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2526 ทางหน่วยทหาร กรป.กลาง ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือและสอบถามชาวบ้านที่อพยพหนีไปอยู่ที่อื่น ว่ามีความประสงค์จะกลับมาอยู่ที่เดิมหรือไม่ ประกอบกับชาวบ้านที่หนีไปอยู่ที่อื่นไม่มีที่ทำกิน จึงได้ตัดสินใจกลับมาอยู่ที่เดิม โดยทางทหาร และ กรป.กลาง ได้สร้างถนนจากบ้านฝักเหือกเข้ามาถึงหมู่บ้าน เป็นระยะทาง 16 กิโลเมตร เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางไปมา

จากนั้นทหารได้เข้ามาจัดที่ทำกินให้แก่ราษฎร โดยแรกเริ่มมีประชาชนอพยพเข้ามาอยู่ประมาณ 28 หลังคาเรือน หลังจากนั้นก็มีลูกหลาน ครอบครัวขยายเพิ่มมากขึ้น มีประชากรประมาณ 108 คน และได้ตั้งชื่อว่าบ้านนาออก ตามชื่อหมู่บ้านเดิม อยู่ในเขตการปกครองของตำบลบ่อเกลือใต้ และมีนายซอนดวงพันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2526 ได้มีคอมมิวนิสต์ลอบยิงประชาชนและทหารในบ้านนาออก ทำให้ทหารและชาวบ้านเสียชีวิต จำนวน 5 ราย และได้รับบาดเจ็บ 4 ราย แต่ในครั้งนั้นชาวบ้านไม่ได้หนีไปอยู่ที่อื่น แต่ได้ต่อสู้เพื่อรักษาถิ่นที่อยู่ไว้ โดยมีทหารเป็นหน่วยสนับสนุนและแจกจ่ายอาวุธ เพื่อให้ชาวบ้านได้ป้องกันตนเอง

แผนที่หมู่บ้านและทรัพยากร เป็นแผนที่แสดงอาณาเขต ลักษณะทางกายภาพที่เด่น ๆ ในสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัยของคนในหมู่บ้าน พื้นที่ทำกิจกรรมทางการเกษตร ทั้งเรียกส่วนไร่นา สถานที่เลี้ยงสัตว์ ทรัพยากรที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งจากธรรมชาติและที่สร้างขึ้น เพื่อทราบอาณาเขตของหมู่บ้าน การกระจายตัวของสิ่งสำคัญต่าง ๆ ทรัพยากร รวมทั้งเข้าใจสภาพโดยรวมของหมู่บ้าน โดยแผนที่ดังกล่าวได้ใช้มาตราส่วน แต่วางรูปและส่วนประกอบต่าง ๆ ในอาณาเขตของชุมชน และที่สำคัญคือ เป็นแผนที่ที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น และลงมือวาดโดยชาวบ้าน จึงถือเป็นแผนที่ที่มีผลทางจิตใจ มีส่วนช่วยสร้างความตระหนักถึงสภาพปัญหาและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ที่แสดงด้วยภาพและข้อมูลที่เกิดขึ้น

2.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพภูมิประเทศของบ้านนาออก ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ที่ตั้งบ้านนาออก ที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีภูเขาสลับซับซ้อนล้อมรอบหมู่บ้าน ภูมิประเทศในด้านการประกอบอาชีพ มีพื้นที่ในการทำการเกษตรได้ดี มีที่ราบประกอบกับมีภูเขาที่เป็นแหล่งต้นน้ำสำหรับการเกษตร จึงมีความเหมาะสมกับอาชีพทำไร่ ทำนาและการเพาะปลูกพืชหลังนา ได้เป็นอย่างดี

2.3.1 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

1. ประชากร

ชาย	186 คน
หญิง	177 คน
รวม	363 คน
จำนวนครัวเรือน 86 ครัวเรือน	

2. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บนที่ราบเนิน โดยตั้งเรียงรายตามสองข้างทางในหมู่บ้านและถนนสายสบบาง-ฝักเหือก ซึ่งอยู่สูงกว่าระดับน้ำมาง โดยที่ตั้งในปัจจุบัน จะเป็นที่ราบเชิงเขา การตั้งบ้านเรือนชาวบ้านนิยมสร้างบ้านติดกันเป็นกลุ่มเครือญาติ

รูปแบบการสร้างบ้านในอดีต ชาวบ้านใช้ไม้ในการสร้างตัวบ้านและมุงด้วยหญ้าคา ภายในตัวบ้านประกอบด้วยห้องนอน ห้องรับแขก และชานบ้านส่วนใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่อยู่ของสัตว์เลี้ยง เช่น หมู ไก่ วัว ควาย และเป็นที่เก็บฟืน ส่วนห้องครัว นิยมสร้างแยกออกจากตัวบ้าน เนื่องจากไม่ต้องการให้ควันไฟที่เกิดจากการหุงต้มอาหาร มารบกวนบนเรือนบ้าน ส่วนห้องน้ำจะสร้างแยกออกไปทางด้านหลังของตัวบ้าน หรือขึ้นอยู่กับสภาพการตั้งบ้านเรือนของแต่ละหลัง

ปัจจุบัน ชาวบ้านนิยมสร้างบ้านแบบบ้านยกสูง และครึ่งไม้ครึ่งปูน โดยชั้นบนจะใช้เป็นที่หลับนอนของสมาชิกในครอบครัว ส่วนด้านล่างจะใช้เป็นที่รับแขก ซึ่งมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น ทีวี เครื่องเสียง เป็นต้น และมีห้องครัวและห้องน้ำภายในตัวบ้าน

3. เส้นทางคมนาคม, การติดต่อกับภายนอก

การเดินทางเข้าสู่บ้านนาออก เส้นทางที่ 1 ใช้เส้นทางจากอำเภอบ่อเกลือ ไปทางทิศใต้แล้วเลี้ยวซ้ายที่บ้านสามแยกบ้านฝักเหือกและไปทางศูนย์ภูฟ้าพัฒนาระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอดสาย เส้นทางที่ 2 ใช้เส้นทางอำเภอสันติสุขเดินทางเข้าสู่ ถนนสาย 1333 เข้าสู่เส้นทางแม่สะนา-บ้านห้วยลอย ระยะทางจากสันติสุขถึงบ้านนาออกประมาณ 65 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมในหมู่บ้าน เป็นถนนเทคอนกรีต ซึ่งอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์มากนักเนื่องจากขาดการบำรุงรักษาและก่อสร้างมานานหลายปี และมีเส้นทางเดินเท้าที่เชื่อมต่อกันระหว่างครัวเรือน

2.4 การศึกษา

2.4.1 การศึกษาในระบบ

ก่อนวัยเรียน ภายในหมู่บ้านไม่มีศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะในหมู่บ้าน เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 2 ขวบ จนถึง 5 ขวบ ต้องไปเรียนที่ศูนย์ บ้านนาขวาง และศูนย์บ้านฝักเหือก

ระดับประถมศึกษา มีโรงเรียนบ้านฝักเหือก อยู่ห่างจากบ้านนาออกประมาณ 8 กิโลเมตร ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา (ป.1-ป.6) โดยรับเด็กทั้งในหมู่บ้านและภายในตำบลบ่อเกลือใต้และตำบลภูฟ้าบางส่วน เข้ามาเรียน ส่วนในระดับมัธยมศึกษา เด็กนักเรียนจะไปเรียนต่อที่โรงเรียนบ่อเกลือวิทยาคม

ระดับอุดมศึกษา จะไปเรียนต่อที่ตัวเมืองน่านหรือต่างจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านน่าน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ลำปาง พะเยา เชียงใหม่ กรุงเทพฯ เป็นต้น

2.4.2 การศึกษานอกระบบ

ภายในหมู่บ้าน เป็นที่ตั้งศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยบ้านนาออก ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยขาดโอกาสทางการศึกษาในช่วงอายุต่างๆ ได้รับการเรียนการสอน โดยจะเปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.5 สาธารณสุข

การรักษาพยาบาลการเจ็บป่วยของชาวบ้านนาออก เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจะไปรับการรักษารักษาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่บ้านนาออก ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 300 เมตร แต่ถ้าหากเกิดการเจ็บป่วยหนัก ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลก็จะส่งต่อไปที่โรงพยาบาลบ่อเกลือ โรงพยาบาลยุพราชบุรีหรือโรงพยาบาลน่าน

ส่วนกรณีที่เกิดการเจ็บป่วยเล็กน้อย ชาวบ้านจะใช้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน เช่น การใช้ยาสมุนไพร การเป่าด้วยคาถาอาคม การสู่วัณณู ดูเมือ เสี่ยงทาย หรือการสืบทอด โดยชาวบ้านมีความเชื่อกันว่า สาเหตุการเจ็บป่วยมีผลมาจากการไปกระทำในสิ่งที่ไม่ดี เช่น การไปลบหลู่เจ้าที่เจ้าทาง หรือผีไร้ผีสวน ซึ่งการรักษาด้วยองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ถือเป็นการเยียวยาและรักษาที่ใจคนป่วยก่อน หากคนป่วยมีกำลังใจที่ดีแล้ว อาการป่วยตามร่างกายก็จะหายตามไปด้วย หรือถ้าหากยังไม่หายก็จะไปรักษาด้วยการแพทย์แผนใหม่หรือไม่ก็รักษาร่วมกันทั้งสองอย่าง

2.6 วัฒนธรรมประเพณี

2.6.1 วัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

- 15 ค่ำ (เดือนดับเดือนเบ็ง) จะมีข้อห้ามในชุมชนในเรื่องของการถางไร่ ถางสวน ห้ามเอาไม้ดิบเข้าบ้านเด็ดขาด เพราะจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีตามมาในบ้านหรือหมู่บ้าน
- เดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ตรงกับเดือนมกราคมของทุกปี มีการเลี้ยงเจ้า หรือเลี้ยงผีเจ้าประจำหมู่บ้าน (ผีเจ้าแก้วและผีเจ้าเหล็กหรือเจ้าขาเหล็ก) ซึ่งจะมีการเลี้ยงเจ้าเป็นประจำทุกปี โดยจะใช้ไก่ เป็นเครื่องเซ่นไหว้เป็นส่วนใหญ่ แต่จะเซ่นไหว้หมู 3 ปี/ครั้ง โดยจะเก็บเงินจากคนในชุมชนตามจำนวนคน คนละ 10 บาท และสัตว์ (วัวควาย) ตัวละ 2 บาท
- เดือน 7 ตรงกับเดือนเมษายนของทุกปี ส่งเคราะห์บ้าน ทำสะตวง อุปกรณ์ข้าวต้ม ขนม,พริก,กระเทียม,ของทุกอย่างที่กินได้ ของใช้ ฯลฯ รับบุญ ขอโชคขอฟร ต้อนรับปีใหม่เมือง รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เล่นปีใหม่
- เดือน 9 ตรงกับเดือนพฤษภาคมของทุกปี ปลูกข้าว เลี้ยงแคว้น เลี้ยงผีฝ่าย ผีต้นน้ำประปาหมู่บ้าน โดยใช้ไก่เป็นของเซ่นไหว้ จำนวน 1 ตัว เหล้า 1 ขวด ข้าว น้ำ หมาก พลุ
- เดือน 9 ถึงกำหนด 3 ปี จะมีการเลี้ยงหมู โดยจะเก็บเงินตามจำนวนคน และสัตว์ โดยเงินที่รวบรวมได้ จะแบ่งเป็นส่วนๆ คือ ซ้อหมู ซ้อไก่ ไช้ไก่ เทียน เหล้าขาว และของเซ่นไหว้อื่น ๆ ส่วนหมาก พลุ ข้าว พริกเกลือ ชาวบ้านแต่ละคนจะเตรียมไปเอง
- เดือนเกียง ตรงกับเดือนตุลาคมของทุกปี กินข้าวใหม่
- เดือนยี่ ตรงกับเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ลอยกระทง
- เดือน 3 ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ จะมีพิธีตานข้าวใหม่
- นอกจากนั้น ยังมีการเลี้ยงผีเป็นการส่วนตัว โดยเป็นการแก้บน ตามที่เจ้าบ้านได้บนไว้ แล้วจึงนำของเซ่นไหว้มาแก้บน ซึ่งสัตว์ที่นิยมนำมาแก้บน ได้แก่ หมู ไก่ เป็นต้น
- นมัสการรอยพระพุทธรูป ทุกวันที่ 16 เมษายน ของทุกปี มีการอาบน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์

ประเพณี/วัฒนธรรมท้องถิ่น

- บุกบั้งไฟ (โดยใช้ท่อPVC) ในการทำบั้งไฟ (งานประจำปี)
- งานขึ้นบ้านใหม่
- ตานข้าวใหม่ (ทำบุญข้าวใหม่)

- บวชป่า
- ทำขวัญ (สู่ขวัญ)
- เลี้ยงผีบ้านผีเรือน จะเลี้ยงในช่วงสงกรานต์หรือ (ปีใหม่เมือง)
- เลี้ยงเจ้า
- ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา

2.6.2 ผู้นำทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีพ

1. นายธนภฤต คงธนวินิช มัคทายกวัด
2. นายกอง ลำนัย ข้าวจำ
3. นายบุญถึง เขื่อนเมือง ข้าวจำ
4. นางศรี ลำนัย ประเภทจักสาน
5. นายจ้วง คำแข่วน ประเภทดนตรีพื้นบ้าน (ดีดพิน)
6. นายคำ พิศจาร ประเภทตีเหล็ก
7. นายถนอม พรหมมา ประเภทช่างไม้
8. นางมอญ ใจมงคล ประเภทร้องเพลงพื้นบ้าน

2.7 ด้านการปกครอง

1. ผู้ใหญ่บ้าน	นายแก้ว ดวงพันธ์
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายอินปัน เขื่อนเมือง
3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายสิทธิ์ สุยะ
4. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นางสาวรัตติกุล ใจมงคล
5. สมาชิก อบต.	นายธนภฤต คงธนวินิช
6. สมาชิก อบต.	นางคำน้อย อุปจักร
7. ประธานประชาคม	นายพิเชษฐ ชัยวร
8. ประธาน อสม.	นางจรีนันท์ สุยะ
9. ประธานสตรีหมู่บ้าน	นางคำน้อย อุปจักร
10. ผู้ทรงคุณวุฒิ	นายกอง ลำนัย
11. ประธานคุ้มบ้าน	นายสม ดวงพันธ์
	นายจันทร์ สุยะ
	นายประเทือง อุปจักร
12. ผู้นำ อช.	นายถนอม พรหมมา
13. อพม.	นายสราวุธ ไชยมงคล

2.8 สภาพทางเศรษฐกิจและรายได้

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีจำนวน 86 หลังคาเรือน อัตราการจ้างแรงงานในหมู่บ้านวันละ 200 บาท

2.9 ผลิตภัณฑ์และกลุ่มอาชีพ

กลุ่มเลี้ยงโคและกระบือ	มีนายสม ดวงพันธ์ เป็นประธาน
กลุ่มเลี้ยงเป็ด	มีนายพิเชษฐ์ ชัยวร เป็นประธาน
กลุ่มจักสาน	มีนางชื่น ดวงพันธ์ เป็นประธาน
กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าประกอบหญาสามเหลี่ยม	มีนางเขมิกา ส่องสี เป็นประธาน
กลุ่มทำน้ำยาเอนกประสงค์	มีนางผิน สุทธเขต เป็นประธาน
กลุ่มผู้สูงอายุ	มีนายผ่อง สุทธเขต เป็นประธาน

2.10 ทุนในหมู่บ้าน

1. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัจจุบันมีเงินกองทุน 1,317,817.86 บาท ประธานกองทุนฯ นายแก้ว ดวงพันธ์
2. กองทุน กขคจ. ปัจจุบันมีเงินกองทุน 290,549.41 บาท ประธานกองทุนฯ นายแก้ว ดวงพันธ์
3. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปัจจุบันมีเงินกองทุน 137,571.44 บาท ประธานกองทุนฯ นายสม ดวงพันธ์
4. กองทุนแม่ของแผ่นดิน มีงบประมาณ 53,120 บาท
5. กลุ่มกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี
6. กองทุน อพป.หมู่บ้าน
7. กองทุนเฝ้าระวังไฟฟ้า
8. กองทุน อพป. มีงบประมาณ 80,000 บาท
9. กองทุนกลุ่มเลี้ยงโค มีงบประมาณ 100,000 บาท
10. กองทุนธนาคารข้าวบ้านนาออก

โดยก่อตั้งมาเมื่อ พ.ศ.2528 โดยใช้งบประมาณของหมู่บ้าน ป.ช.ด. (หมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเองชายแดนไทย-ลาว) รับผิดชอบโดยทหาร ได้สร้างยุ้งฉางให้ 1 หลังพร้อมให้ข้าวเปลือก จำนวน 200 ถัง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้เกิดหมู่บ้าน อ.พ.ป. ได้สร้างยุ้งฉางใหม่ คือที่ตั้งปัจจุบัน พร้อมให้ข้าวเปลือกมาอีก 100 ถัง ต่อมาเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2543 พระองค์ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนบ้านนาออก ได้พระราชทานข้าวสารให้กับราษฎรบ้านนาออก คณะกรรมการหมู่บ้านได้ให้ราษฎรกู้ยืมไปบริโภค โดยคืนมาเป็นข้าวเปลือกเป็นจำนวน 120 ถัง จนถึงปัจจุบัน เป็นจำนวน 800 ถัง มีสมาชิกทั้งหมด 86 ครัวเรือน และได้นำไปใช้กับสาธารณะประโยชน์ ดังนี้

1. ขายไป 200 ถัง เพื่อสมทบทุนสร้างวิหารวัดบ้านนาออก

2. ได้ใช้ในงานสาธารณะกุศล เช่น งานทำบุญทอดผ้าป่า งานกีฬาหมู่บ้านและตำบล โดยแต่ละงาน ไม่เกิน 10 ถึง ปัจจุบันมีข่าวทั้งหมด 570 ถึง

กองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและกองทุน กขค. หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยเฉพาะสมาชิกภายในหมู่บ้านจะกู้ยืมเงินกองทุนดังกล่าว เพื่อนำเงินมาซื้อข้าวหรือเมล็ดพันธุ์ข้าวหรืออุปกรณ์การผลิต ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัวว่าจะตัดสินใจอย่างไรกับการนำเงินดังกล่าวไปใช้จ่าย แต่ส่วนใหญ่จะนำเงินไปใช้จ่ายในภาคครัวเรือนมากกว่า แต่ยังไม่เห็นภาพรูปธรรมที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาความยากจนหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.12 ธุรกิจในพื้นที่หมู่บ้าน

- บั๊มน้ำมันในชุมชน จำนวน 1 แห่ง
- โรงสีข้าว จำนวน 2 แห่ง
- โรงน้ำดื่ม จำนวน 1 แห่ง
- ร้านค้าชุมชน จำนวน 1 แห่ง

2.13 สถานที่สำคัญในชุมชน

1. ธนาคารข้าว/ยุงฉาง 1 แห่ง
2. ศาลากลางหมู่บ้าน 1 แห่ง
3. หอกระจายข่าว 1 แห่ง
4. วัดนาออก

2.14 สถานที่ท่องเที่ยวและบริการ

1. แหล่งท่องเที่ยวด้านการศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ (เส้นทางศึกษาธรรมชาติ)
2. รอยพระพุทธรบาท

2.15 ด้านองค์กรชุมชนและกลุ่มทางสังคม

1. กลุ่มแม่บ้าน
2. กลุ่มออมทรัพย์
3. กลุ่มจักสาน
4. กลุ่มฉาบปทาสงเคราะห์
5. กลุ่มผู้สูงอายุ
6. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

3. ทรัพยากรธรรมชาติ

3.1 แหล่งน้ำผิวดิน ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ประกอบด้วยลำห้วย
จำนวน 8 ลำด้วย คือ

1. ห้วยอีลอน
2. ห้วยไต้
3. ห้วยโป่ง
4. ห้วยทุ่งช้าง
5. ห้วยเหล็ก
6. ห้วยปางวัว
7. ห้วยเด่นจะนา
8. ห้วยอีลอนน้อย
9. ห้วยตำเหล่า
10. ห้วยป่าคา
11. ห้วยต้นแพน
12. ห้วยอีปัว
13. ห้วยปาว
14. ห้วยไต้้อย
15. ห้วยปายาบ
16. ห้วยน้ำปัน
17. ห้วยเหี้ย
18. ห้วยเหล็ก
19. ห้วยยุ
20. ห้วยแสด
21. ห้วยเสาะ
22. ห้วยหนองต๋อง
23. ห้วยคือบิน
24. ห้วยหิน
25. ห้วยหางหมา
26. ห้วยเฮี้ย
27. ห้วยกอก
28. ห้วยตาลาว
29. ห้วยชะนูด
30. ห้วยหาน
31. ห้วยโป่งกบ

32. ห้วยแควยัน
33. ห้วยกอก
34. ห้วยกวากน้อย
35. ห้วยกวากใหญ่
36. ห้วยตันตอง
37. ห้วยหยื่น
38. ห้วยน้ำเย็น
39. ห้วยหินฮ้อง
40. ห้วยหมูกอง
41. ห้วยตาเหิน
42. ห้วยอีเก็ด
43. ห้วยอีก่อย
44. ห้วยผาลาด

ลำน้ำ จำนวน 1 สาย คือ

- ลำน้ำมาง

3.2 ป่าไม้

บ้านนาออก มีพื้นที่ทั้งหมด 23,750 ไร่ แยกเป็นพื้นที่นา จำนวน 110 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 422 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 25 ไร่ และส่วนที่เหลือเป็นผืนป่า ประมาณ 23,171 ไร่ ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผืนป่า ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ โดยชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์รักษาไว้ ซึ่งถือเป็นสิทธิและทรัพย์สินส่วนรวม (ป่าหน้าหมู่บ้าน) ของชุมชน สำหรับใช้ประโยชน์ในด้าน เช่น เป็นป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์และป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ซึ่งมีพื้นที่กว่า 7,000 ไร่ ซึ่งถือเป็นแหล่งพันธุ์ไม้และพันธุ์พืชสมุนไพรประจำถิ่นหลากหลายชนิด และยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด เช่น เก้ง กวาง หมูป่า เต่าปูลู นกนานาชนิด เป็นต้น นอกจากจะมีผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์แล้ว ภายในบริเวณป่ายังมีลำห้วยน้อยใหญ่มากกว่า 44 ลำห้วย และที่สำคัญคือลำห้วยอีลอนและลำน้ำปัน ที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ โดยนำมาอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร โดยอาศัยระบบประปาภูเขา

ผืนป่า

- ป่าต้นน้ำห้วยอีลอน เนื้อที่ 7,000 ไร่
- ป่าอนุรักษ์ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติขุนน่าน ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์
- ป่าชุมชน 3,000 ไร่
- ป่าพิธีกรรม ป่าช้า/สุสาน เนื้อที่ 1 ไร่
- ป่าศาลเจ้าหมู่บ้าน เนื้อที่ 3 งาน
- ป่าวัด เนื้อที่ 30 ไร่

3.3 ปฏิทินอาหารที่ได้จากป่า/ชุมชน/แหล่งน้ำบ้านนาออก

จากการสำรวจและสอบถามข้อมูลด้านอาหารของชุมชน ทำให้พบว่าอาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติ บริเวณหมู่บ้านนาออก มีมากมายหลายชนิดและบางส่วนที่ไม่สามารถผลิตได้ก็ซื้อจากรถขายของ โดยสามารถจำแนกประเภทอาหารตามฤดูกาล และตลอดปีมีดังนี้

ฤดูหนาว (เดือนตุลาคม-มีนาคม)

รถด่วน ผักบุ้ง มดส้ม มีม จิ้งหรีด ปลาหิมะ ตัวงู หนู งู อีแต้ว ผึ้ง ต่อ แตน เต่า กบ เขียด นก ปลาก่อ ปลาช่อน กุ้ง ปลานิล ปลาดุก อีฮวก บุ่ม ปลากั้ง ปลาปุง หอย ชะอม มะนาว มะแขว่ง มะขามป้อม ผักกูด ผักกาด ผักเอือก ถั่วลิ้นเต่า มะเดื่อ ผักหนาม บ้าง มะหลอด แดง หอมแดง กระเทียม ผักฮาก ถั่วแปบ มะกรูด หัวปลี มะกอกป่า ดอกแค ดอกเสี้ยว กล้วย บวบ หวาย มะเขือ ผักชี มะก้อ พริก สะเดา ผักขี้น ถั่ว งา ข้าวโพด แดงไร่ มะลิ้นไม้ แดงไทย มะนอย ผือก มั่น บอน ฯลฯ

ฤดูร้อน (เมษายน-พฤษภาคม)

ผักกาด หัวปลี หน่อหวาย บอน ผักหนาม ชะอม ปลามัน ปลาบู่ ปลาไน แมงบุ่ม งู เขียด เห็ดขอนขาว มะละกอ มะแว้ง มะหลอด มะกอก ดอกจิว สะค้าน แมงดา จิ้งหรีด ส้ม ปูนา ปูหัวย กบ กระรอก ไก่ป่า หมูป่า กล้วย ดอกเสี้ยว ผักหนอก หนู มดแดง ฯลฯ

ฤดูฝน (มิถุนายน-กันยายน)

ผักกาด หอมแดง มะเขือ ฟักทอง ฟักเขียว สะเดา ผักชี ต้นหอม หน่อไม้ ถั่วพู โหระพา กระเพรา ชะอม ขมิ้น มะกรูด ข้าวโพด หอมหัวใหญ่ แมงตัวงู แมงกว้าง ผักตำลึง ผักแปม ผักฮาก ยอด ฟักทอง ผักป่า มะไฟ มะเดื่อ เห็ดแดง เห็ดหาด เห็ดกูด เหินแสต เห็ดขอนขาว เห็ดไข่ห่าน เห็ดโคน ปลาไหล ปลามัน ปลาขาว ปลาหิมะ อีฮวก งอย ปลาปุง มะนอย พริก งา ถั่ว กระรอก แจ้ มะขามป้อม ขนุน มะลิ้นไม้ ดอกแค ผักบุ้ง แดง มะพุด ต่อ ผึ้ง มีน มะม่วงป่า มันเทศ มันพรวัว ผือก มั่นแกว

มีตลอดปี (มกราคม-ธันวาคม)

ผักกาด หัวปลี หน่อหวาย บอน ผักหนาม ชะอม ปลามัน ปลาบู่ ปลาไน แมงบุ่ม งู เขียด เห็ดขอนขาว มะละกอ มะแว้ง มะหลอด มะกอก ดอกจิว สะค้าน แมงดา จิ้งหรีด ส้ม ปูนา ปูหัวย กบ กระรอก ไก่ป่า หมูป่า กล้วย ดอกเสี้ยว ผักหนอก หนู ผักกาด ผักเอือก ถั่วลิ้นเต่า มะเดื่อ ผักหนาม บ้าง มะหลอด แดง หอมแดง กระเทียม ผักฮาก ถั่วแปบ มะกรูด หัวปลี มะกอกป่า ดอกแค ดอกเสี้ยว กล้วย บวบ หวาย มะเขือ ผักชี มะก้อ พริก สะเดา ผักขี้น ถั่ว งา ข้าวโพด แดงไร่ มะลิ้นไม้ แดงไทย มะนอย ผือก มั่น บอน

ซื้อจากตลาด/รถขายกับข้าว (รถพุ่มพวง)

อาหารทะเล กุ้ง หอย ปู ปลา เสื้อผ้า ผลไม้สด กาแฟ โอวัลติน คะนอร์ รสดี ซีอิ๊ว น้ำมัน หอย ปลาตาก มะเขือเทศ ไข่ น้ำปลา พริกแห้ง ผักชี พริก กล้วย ส้มเขียวหวาน ต้นหอม อาหารแห้ง เครื่องใช้ส่วนตัว ปลาสาม น้ำยาล้างจาน เครื่องดื่ม ชะอม สะเตา ปลากระป๋อง ไข่ไก่ หอมแดง หอมขาว ปลานิล ผักกาดขาว ปลาร้า ปลาหนึ่ง ปลาทุเค็ม กะหล่ำดอก ถั่วฝักยาว กะหล่ำปลี มะเขือเปราะ มะเขือ ยาว กุนเชียง แหนม เนื้อสัตว์ หมูยอ มาล่า กุ้งแห้ง ถั่วงอก กะปิ น้ำมันพืช ขนมน้ำมันรถ ผงซักฟอก ฯลฯ

จากข้อมูลการกระจายของชนิด พืช สัตว์ แมลง ที่เป็นอาหารธรรมชาติของชุมชนตลอดทั้งปี ซึ่งบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพ และได้มีส่วนสนับสนุนประเด็น “ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและครัวเรือน กล่าวคือ บริเวณพื้นที่ป่าและพื้นที่เพาะปลูกของคนในชุมชนรวมถึงแหล่งน้ำ ยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารต่างๆ เหล่านี้ ในการเก็บอาหารมาปรุงเพื่อรับประทาน ความหลากหลายของอาหารในพื้นที่จึงเปรียบเสมือน อยู่ข้าวอยู่น้ำของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ซึ่งในพื้นที่ของหมู่บ้านนาออกและพื้นที่ตำบลภูฟ้า ฐานทรัพยากรธรรมชาติยังถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก ชุมชนบ้านนาออกและหมู่บ้านใกล้เคียง จึงได้ร่วมกันอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการแบ่งหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจำแนกพื้นที่ป่าเป็นป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน ป่าใช้สอย และพื้นที่ทำกิน ซึ่งพื้นที่ต่างๆ มีกฎระเบียบเข้ามาบังคับใช้ รวมถึงอาศัยจารีตวัฒนธรรมความเชื่อเข้ามากำกับ

กิจกรรมหาของป่า

เดือนมกราคม	ตำว (ลูกชิด) หน่อหวาย
เดือนกุมภาพันธ์	ตำว/ลูกชิด, ผักฮาก, มะไฟ, เห็ดดิน
เดือนมีนาคม	ตำว/ลูกชิด, มะก้อ หน่อหวาย, มะไฟ, ไข่มดอี
เดือนเมษายน	มะขามป้อม ไข่มดแดง
เดือนพฤษภาคม	เห็ดขอนไม้ เห็ดดิน
เดือนมิถุนายน	เห็ดขอนไม้ เห็ดดิน
เดือนกรกฎาคม	รด่วน/หนอนไม้, หน่อไม้, เห็ดดิน
เดือนสิงหาคม	หน่อไม้, มะก้อ, มะขม, มะเขาคาย รังต่อ
เดือนกันยายน	หน่อไม้ รด่วน รังต่อ
เดือนตุลาคม	ไข่มดแดง
เดือนพฤศจิกายน	หน่อไม้, จักจั่น, มะกอก, ปลา
เดือนธันวาคม	ตำว/ลูกชิด, มะก้อ, ฝั่, เห็ดขอนไม้

ปฏิทินทางการเกษตรบ้านนาออก

เดือนธันวาคม ปลูกพืชหลังนา เช่น กะหล่ำ ผักกาด ถั่วลิสงเตา ถั่วฝักยาว กระเทียม หอมแดง

เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์	พืชหลังนา
เดือนมีนาคม	แผ้วถางสวน ไร่ เตรียมสถานที่เพาะกล้าข้าว
เดือนเมษายน	เตรียมหยอดข้าวในแปลงเพาะต้นกล้าข้าว
เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน	ไถนา ไถคราด เตรียมแปลงนา
เดือนกรกฎาคม	โยนข้าวในนา (นาโยน)
เดือนตุลาคม	เกี่ยวข้าว (ข้าวกลาง)
เดือนพฤศจิกายน	เกี่ยวข้าว (ข้าวกลาง)
เดือนธันวาคม	นวดข้าว ขนข้าว

ข้อตกลงกฎระเบียบข้อตกลงร่วมของชุมชนบ้าน

● ด้านความมั่นคง

1. ห้ามนำยาบ้าหรือยาเสพติดทุกประเภทเข้ามาในหมู่บ้าน จับได้ส่งตัวดำเนินคดีตามกฎหมาย
2. ห้ามพกพาอาวุธปืนในหมู่บ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะเมาสุรา
3. ห้ามยิงปืนในหมู่บ้านโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ฝ่าฝืนปรับแต่ละ 500 บาท ผู้นำชุมชน/คณะกรรมการ/เจ้าหน้าที่ ปรับ 5 เท่า โดยจะปรับแต่ละ 1,000 บาท
4. ห้ามนำบุคคลภายนอกเข้ามาพักอาศัยในบ้านของตนเองโดยไม่แจ้งให้ผู้นำทราบ หากเกิดปัญหาขึ้นเจ้าของบ้านต้องรับผิดชอบ
5. ห้ามส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นเวลากลางคืน เกินกว่าเวลาที่กำหนด

● ด้านการป้องกัน

1. ห้ามลักขโมยทรัพย์สินในหมู่บ้าน
 - ขโมยควาย ปรับตัวละ 80,000 บาท
 - ขโมยวัว ปรับตัวละ 60,000 บาท
 - ขโมยหมู ปรับตัวละ 20,000 บาท
 - ขโมยสุนัข ปรับตัวละ 5,000 บาท
 - ขโมยเป็ด/ไก่ ปรับตัวละ 1,000 บาท
 - ขโมยปลาในบ่อ ปรับตัวละ 1,000 บาท
 - ขโมยผักสวนครัว ปรับครั้งละ 1,000 บาท

- **ด้านการพัฒนา**

1. ขาดการเข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ปรับครั้งละ 150-200 บาท
2. ขาดการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน ปรับครั้งละ 50 บาท (ผู้เข้าร่วมต้องอายุ 18 ปีขึ้นไป)

- **ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**

1. จับปลาในเขตพื้นที่สงวนของหมู่บ้าน
 - ซื้อต/วางยาเบื่อ ปรับครั้งละ 5,000 บาท
 - เบ็ด/สวิง/แห/แหลม ฯลฯ ปรับครั้งละ 1,500 บาท
2. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาของป่าในหมู่บ้าน
3. ห้ามใช้สารเคมี/ยาฆ่าหญ้า ฯลฯ บริเวณทางเหนือสุดของหมู่บ้าน (เกิน 2 งาน) ปรับครั้งละ 5,000 บาท
4. ห้ามตัดไม้ในป่าชุมชน/ป่าต้นน้ำ ฝ่าฝืนปรับตันละ 500 บาท (ยกเว้นกรณีที่ดินไม้เกิดขวางทางน้ำและทางสัญจร)

สภาพปัญหาของชุมชน

- **ด้านโครงสร้างพื้นฐาน**
 - ที่ตั้งที่อยู่อาศัยมีพื้นที่จำกัด
 - ทางเข้าพื้นที่ทำกินมีความยากลำบาก
- **ด้านเศรษฐกิจ**
 - ด้านเงินทุนหมุนเวียน
 - ภาระหนี้สินครัวเรือน
- **ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำ**
 - ขาดงบประมาณในการบำรุงซ่อมแซม
 - ขาดการสนับสนุนในการดำเนินงาน
- **ด้านการพัฒนาคนและสังคม**
 - ด้านเด็กมีครอบครัวที่ยากจน
 - ด้านเด็กบางคนขาดการดูแลเอาใจใส่
 - ด้านเด็กยังขาดโอกาสทางศึกษาในระดับสูง

ความต้องการการหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน

- **ด้านโครงสร้างพื้นฐาน**
 - ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก
 - สะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก
 - ปรับปรุงถนนสำรอง

- **ด้านเศรษฐกิจ**
 - ส่งเสริมกลุ่มตัดเย็บกระเป๋าสองชั้นสามเหลี่ยม
 - ส่งเสริมกลุ่มแปรรูปอาหาร
 - อบรมช่างไฟฟ้า
- **ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำ**
 - ส่งเสริมการปลูกป่าต้นน้ำ
 - ระบบประปาภูเขา
- **ด้านการพัฒนาคนและสังคม**
 - ส่งเสริมทุนการศึกษา
 - ส่งเสริมอินเทอร์เน็ตตำบล
 - จัดหารถรับส่งนักเรียน
- **ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**
 - รณรงค์การกำจัดขยะมูลฝอย
 - ส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งน้ำและป่าชุมชน
 - สนับสนุนการทำแนวกันไฟ

การวิเคราะห์ศักยภาพหมู่บ้านนาออก

- **จุดแข็ง (ศักยภาพ)**
 1. ผู้นำมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และเสียสละ
 2. มีเงินกองทุนให้กู้ยืมภายในหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ
 3. ประชาชนในหมู่บ้านมีความรัก ความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
 4. มีกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็ง
 5. ทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้าน
 6. ไม่เล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน
- **จุดอ่อน (ปัญหา)**
 1. คนในชุมชนมีหนี้สินมาก ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
 2. ต้นทุนการผลิตสูง
 3. ไม่มีอาชีพเสริม
 4. ไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพ
- **โอกาส (ปัจจัยภายนอกที่สร้างโอกาสการพัฒนาของชุมชน)**
 1. นโยบายของรัฐบาล
 2. การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ/เอกชน/และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 3. แนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. การพัฒนาประชาธิปไตย
 5. การแก้ไขปัญหายาเสพติด
 6. การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น
 7. การพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน SML
- **ข้อจำกัด (ปัจจัยภายนอกชุมชนที่เป็นอุปสรรคของหมู่บ้าน)**
 1. งบประมาณไม่เพียงพอ
 2. ภาวะเศรษฐกิจภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชน
 3. การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม เช่น สิทธิในพื้นที่ทำกินที่อยู่อาศัย เป็นต้น
 4. สถานการณ์ทางการเมือง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยทีมวิจัยจากชุมชนเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน คอยให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยในส่วนที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. ระยะเตรียมการงานวิจัย

1. ประชุมร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน เพื่อรับทราบความเป็นมาของการดำเนินโครงการ และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างทีมวิจัยชาวบ้านและพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทำเพื่ออะไร ทำแล้วได้ผลเป็นอย่างไรและกระบวนการทำงานเป็นอย่างไร ใครมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว ซึ่งคำถามต่างๆเหล่านี้ถือมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากไม่มีข้อสรุปหรือคำตอบให้กับคนในชุมชน ผลการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวก็ถือว่ามีความล้มเหลว ทั้งในส่วนของเป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับ ดังนั้นการสร้างโอกาสให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการตอบข้อซักถามของคนในชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการทำงานร่วมกันในอนาคตได้

2. คัดเลือกทีมวิจัยร่วมจากชุมชนให้มีความเหมาะสมกับลักษณะงานวิจัย โดยคัดเลือกจากกลุ่มชาวบ้านที่มีความสนใจในกระบวนการวิจัยให้เป็นทีมวิจัย

2. ระยะเวลาดำเนินการ

กิจกรรมที่ 1 เวทีเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านนาออก

เป็นเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างคนในชุมชนบ้านนาออก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัย รับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัย ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการภาคสังคม เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งการจัดประชุมดังกล่าว มีขั้นตอนกระบวนการ ดังนี้

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมเปิดตัวโครงการวิจัยฯ บ้านนาออก ดังนี้

- ทีมวิจัยร่วมหารือในการดำเนินงานเปิดตัวโครงการฯ
- แบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน

- ทบทวนความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ
- ชักซ้อมการนำเสนอเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านนาออก
- จัดเตรียมเอกสารประกอบการจัดเวที อาหารเครื่องดื่ม เตรียมสถานที่

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

สถานที่ในการจัดประชุมเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านนาออก คือ อาคารเอนกประสงค์ บ้านนาออก ในวันที่ 14 ธันวาคม 2558 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วย 1. ชาวบ้านนาออก 2. กรมป่าไม้ 3. เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า 6. เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภูฟ้า 7. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฯ รวมทั้งสิ้น 80 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงโครงการ ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่ล่วงหน้า 10 วัน
2. ชักซ้อมการนำเสนอโครงการวิจัย
3. จัดเตรียมสถานที่ ประสานอาหารเครื่องดื่ม เอกสารประกอบการจัดเวที ป้ายโครงการวิจัย
4. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมเวที / ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีลงทะเบียน
2. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กล่าวความเป็นมาของกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. นายแก้ว ดวงพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านนาออกกล่าวเปิดเวที แนะนำสถานที่
4. หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย กล่าวความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ
5. ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อโครงการวิจัยฯ
6. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานโครงการวิจัยฯ บ้านนาออก
7. ปิดการจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยและรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นสถานการณ์ปัญหาด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งในด้านปัญหาที่ผ่านมา ผลกระทบ การจัดการป่า การรักษาน้ำในพื้นที่ และแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นโดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานรวมถึงการเติมเต็มองค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยทางทีมวิจัยฯ ได้ให้พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นผู้มาให้ความรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสรุปผลการแลกเปลี่ยนร่วมกัน เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของสถานการณ์ปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน
3. นำเสนอประเด็นการแลกเปลี่ยนและข้อเสนอแนะโดยใช้กระดาษฟรียาร์ด ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็นข้อสรุปในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาดหายหรือยังไม่สมบูรณ์ เพื่อที่ทีมวิจัยจะได้นำไปเป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิจัยต่อไป

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดเวทีครั้งนี้ประกอบด้วย

1. การนำเสนอเนื้อหากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย สิ่งที่จะได้จากการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน
2. ความเป็นมาของโครงการ "แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนาออก หมู่ที่ 1 ต.ภูฟ้า อ.บ่อเกลือ จ.น่าน" ที่มาและความสำคัญของปัญหา คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย พื้นที่ดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นต้น
3. เนื้อหาในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยผลการแลกเปลี่ยนที่มวิจัยได้ร่วมกันสรุปและนำเสนอต่อที่ประชุม โดยมีข้อสรุปร่วมกัน คือ
 - 3.1 งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีประโยชน์กับชุมชน คนเล็กคนน้อยในพื้นที่ชนบท ที่จะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกันโดยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนยอมรับดีที่สุด ทั้งในด้านปัญหา ผลกระทบ การจัดการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา รวมถึงการรวมคนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน
 - 3.2 สถานการณ์ในการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ถือเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานหลายปี ซึ่งมีสาเหตุและปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านสภาพภูมิอากาศ ปริมาณน้ำฝนมีน้อย หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องยังไม่ได้ให้การสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาเท่าที่ควร ดังนั้นทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้สถานการณ์คลี่คลายหรือบรรเทาปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

3.3 การดำเนินการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ควรที่จะมีการร่วมมือกันจากทุกฝ่าย ทั้งในระดับ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหา

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป คือ การศึกษาบริบทชุมชน ทนในด้านต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือ แผนที่ทางสังคม ปฏิทินชีวิต ปฏิทินวัฒนธรรม ปฏิทินอาหารและปฏิทินการเพาะปลูก การวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย ฯลฯ ซึ่งการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลดังกล่าว ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงโครงการ ร่วมกันวางแผนการจัดเก็บข้อมูล

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. การดำเนินงานเปิดตัวโครงการวิจัยฯ ยังมีข้อบกพร่องในหลายด้าน เช่น การจดบันทึกไม่มีเครื่องฉายโปรเจกเตอร์ เพื่อประกอบการนำเสนอ
2. กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีมาไม่ครบ เนื่องจากติดภารกิจและยังไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัยเป็นต้น ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น เนื่องจากเวทีนี้เป็นเวทีแรกกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีอาจไม่เข้าใจและไม่มีเวลา
3. การแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นฐานทรัพยากรชุมชนยังไม่มีความสะดวกสบายพอและไม่ลงลึก จำเป็นอย่างยิ่งที่ทีมวิจัยต้องร่วมกันจัดทำแบบสำรวจข้อมูลให้มีความละเอียด สมบูรณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและครบถ้วน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยฯ บ้านนาออก ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ต้องการชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินงานวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานและผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัย ให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย ซึ่งผลการดำเนินงานเป็นไปตามความคาดหวัง โดยเฉพาะชาวบ้านและหน่วยงานได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเวที และได้เรียนรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทำงานวิจัย แต่มีบางส่วนที่ไม่ได้เข้าร่วม ขณะเดียวกันการนำเสนอความเป็นมาของโครงการ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยยังต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้มีความคล่องตัวมากกว่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่ลงลึกในรายละเอียด เป็นต้น

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

การจัดเวทีเปิดตัวโครงการครั้งนี้ ในส่วนของสถานที่ที่ใช้อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะเป็นอาคารขนาดใหญ่ ส่วนช่วงเวลาถือว่ามีความเหมาะสมทั้งส่วนของ

เจ้าหน้าที่และชาวบ้าน ที่มีเวลาเข้าร่วมเวที ซึ่งช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มผู้เข้าร่วมเวที ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านนอกและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าวเป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้ เพราะถือเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องดังกล่าว และเป็นผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุด ซึ่งจะช่วยให้การแลกเปลี่ยนพูดคุยไปในแนวทางเดียวกัน

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสมในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ในช่วงก่อนการจัดเวที ทีมวิจัยได้ร่วมกันประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน ในเรื่องการออกแบบเวที กรอบการหารือ รวมถึงกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที จากนั้นจึงเป็นการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานในแต่ละด้าน พอถึงวันจัดเวที ทีมวิจัยได้ร่วมกันดำเนินงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ โดยช่วงแรกเป็นการแนะนำกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ความเป็นมาของการดำเนินงานโครงการวิจัย จากนั้นจึงเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านฐานทรัพยากรในชุมชน ทั้งในภาพรวมของสถานการณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงลงลึกในรายละเอียดของปัญหาในระดับพื้นที่ และสรุปร่วมกัน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมจึงถือว่ามีความเหมาะสม ทั้งในส่วนของระยะเวลาในการจัดกิจกรรมและความคาดหวังของผู้เข้าร่วมเวที

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือในการจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านนอก ถือว่ามีความเหมาะสมกับสภาพบริบทของพื้นที่ ทั้งนี้เครื่องมือที่สำคัญคือ การให้ความรู้ความเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เข้าใจบทบาทการทำงานและการหนุนเสริมโครงการวิจัย ตลอดจนการใช้เวทีในการแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะประเด็นปัญหาฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้น ซึ่งวิธีการแลกเปลี่ยนพูดคุยถือว่ามีส่วนต่อการดำเนินการและต่อกิจกรรมในพื้นที่ เนื่องจากกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งการใช้การแลกเปลี่ยนพูดคุยกันถือเป็นเรื่องที่สามารถทำความเข้าใจกันได้โดยง่าย ทั้งในส่วนของความเป็นมาของโครงการวิจัย และสถานการณ์ปัญหาตลอดจนสามารถที่จะทำให้กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีได้ช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

จากนั้นจึงเป็นการชี้แจงกระบวนการวิจัยในโครงการ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนอก ว่าจะมีวิธีการดำเนินงานในรูปแบบใดบ้าง จะใช้เครื่องมืออะไรในการเก็บข้อมูล ซึ่งกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือในหลาย ๆ อย่างด้วยกัน คือ การทำแผนที่ ปฏิทินกิจกรรมทางเกษตร วัฒนธรรมประเพณี การศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การลงพื้นที่เพื่อสำรวจพื้นที่ทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ได้ข้อมูลวิจัยที่เป็นจริงและเป็นปัจจุบันมากที่สุด

ดังนั้น เครื่องมือและวิธีการในการจัดเวทีเปิดตัวโครงการในครั้งนี้ ส่วนใหญ่จะใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในการทำวิจัยในครั้งนี้ และนำผลการพูดคุยมาสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสม ทั้งต่อการดำเนินการ ต่อกลุ่มคน และต่อความคาดหวังที่ได้วางไว้

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาหรือข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยฯ บ้านนาออก ประกอบด้วย เอกสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเอกสารประกอบการจัดเวทีโครงการวิจัยฯ ถือว่ามีความเหมาะสมต่อกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถทำความเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเนื้อหาของโครงการวิจัยได้เป็นอย่างดี แต่อาจต้องเพิ่มเอกสารหรือวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัยให้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำกลับไปอ่านที่บ้านได้ ซึ่งจะช่วยให้บรรยากาศในการจัดเวทีเป็นไปด้วยดีและกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีเกิดความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการจัดเวทีเพิ่มมากขึ้น

กิจกรรมที่ 2 อบรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัย

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

จัดอบรมโดยพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในเรื่องของการวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจปอย่างง่าย การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ชุมชนและการสรุปข้อมูลและเขียนรายงาน เพื่อให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้เครื่องมืองานวิจัย และนำเครื่องมือและกระบวนการทำงานที่ได้ไปใช้ในงานวิจัยในชุมชนของตนเองได้

2. สถานที่ และช่วงเวลา

สถานที่จัดกิจกรรมคือ อุปแก้ววิสุทธิ ต.วรรณคร อ.ปัว จ.น่าน วันที่ 22-23 มีนาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 – 17.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมศึกษาบริบทชุมชน ประกอบด้วย นักวิจัย ปี2558 ทั้งหมด 6 โครงการ และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมพี่เลี้ยงงานวิจัยฯ ร่วมกันประชุมวางแผนการศึกษารวบรวมข้อมูล
2. จัดฝึกอบรมเครื่องมือการทำงานวิจัย

3. สรุปวิเคราะห์และประเมินผลการฝึกอบรม

5. เครื่องมือและวิธีการ

1. เครื่องมือที่สำคัญในการจัดเวทีในครั้งนี้ ประกอบด้วย การร่วมกันแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประเด็นสถานการณ์ปัญหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจครั้งนี้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจป้อย่างง่าย การวิเคราะห์ชุมชน การบันทึกข้อมูล และการสรุปและเขียนรายงานวิจัย รวมไปถึงการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยในวงใหญ่

6. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ นั้น คือการฝึกอบรม วิธีการวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการทำงานวิจัย ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การวิจัยที่ประสบความสำเร็จของ ทีมวิจัย

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

แผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป คือ การศึกษาบริบทชุมชน โดยการเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ชุมชนหรือแผนที่เดินดิน เป็นต้น

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยบางคนยังไม่ค่อยเข้าใจในการใช้เครื่องมืองานวิจัยมากนัก จึงต้องมีการทบทวน การใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย นักวิจัยบางคนมาแทนนักวิจัยตัวจริงจึงทำให้ขาดความสนใจในการศึกษาเครื่องมืองานวิจัยอย่างแท้จริง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การดำเนินงานถือว่าเป็นไปตามความคาดหวังที่ได้วางไว้ร่วมกัน คือ ทีมวิจัยมีโอกาสดำเนินรู้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และสามารถร่วมกันเรียนรู้เครื่องมืองานวิจัยได้ ซึ่งอาจจะยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่ก็ทำให้ทีมวิจัยบ้านนาออกได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน นอกจากนั้นปัจจัยที่ทำให้เป็นไปตามความคาดหวังก็คือ สิ่งที่ทีมวิจัยได้ทำร่วมกันถือเป็นปัญหาร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชนและเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม การจัดเวทีอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนในครั้งนี้ในส่วนของสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมคือ อุบแก้วรีสอร์ท ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะเป็นห้องประชุมขนาดใหญ่ มีความสะดวกในการจัดกิจกรรม ส่วนช่วงเวลาที่จัดกิจกรรมถือว่ามีความ

เหมาะสมเพราะ พี่เลี้ยงและนักวิจัยสามารถมาร่วมกิจกรรมได้ ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมคือ ทีมวิจัยในแต่ละพื้นที่ จำนวน 6 โครงการ ที่เข้าร่วมในกิจกรรมทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมจึงทำให้การดำเนินกิจกรรมราบรื่นไปด้วยดี

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (การเตรียมการ การดำเนินกิจกรรม การสรุปบทเรียน)

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสมทั้งต่อการดำเนินการ ต่อกลุ่มทีมวิจัย เพราะบทเรียนที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล การคัดแยกข้อมูล การจัดทำทามไลน์ ตลอดจนการสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งช่วยให้มองเห็นภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตามช่วงเวลาต่าง ๆ นอกจากนั้นทีมวิจัยยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและสามารถนำเอาความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง

5. วิธีการ / เครื่องมือ

การใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การใช้เครื่องมือที่จะหาข้อมูลในส่วนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีหลากหลายวิธีการ เช่น การวิเคราะห์ชุมชน การทำแผนที่เดินดิน การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผลที่ได้จะช่วยทำให้ข้อมูลที่จัดเก็บมีความถูกต้องและมาจากชุมชน และมีความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาความรู้ที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาสภาพบริบทถือว่ามีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง ครึ่งหน้าอาจจะเพิ่มข้อมูลเชิงลึกลงไปในเรื่องของการจัดการฐานทรัพยากรในชุมชนอย่างชัดเจน

กิจกรรมที่ 3 ศึกษาบริบทชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชาวบ้านนอกกับฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนในมิติต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อทรัพยากรป่า พืช สัตว์ รวมไปถึงอาหารท้องถิ่นของชุมชนบ้านนาออก

2. สถานที่ ช่วงเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรม คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 19 เมษายน 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยบ้านนาออก ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 25 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ทีมวิจัยประสานผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน
2. แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน แบ่งกลุ่มในการลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชนในแต่ละด้าน
3. ทีมวิจัยลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชาวบ้านนาออกกับฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
4. ทีมวิจัยสรุปผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการ

1. เครื่องมือที่สำคัญในการจัดเวทีในครั้งนี้ ประกอบด้วย การร่วมกันแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประเด็นสถานการณ์ปัญหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยในวงใหญ่

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ การเก็บข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการทำงานวิจัย ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การวิจัยที่ประสบความสำเร็จของทีมวิจัย

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานของทีมวิจัยในระยะต่อไป คือ เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชนบ้านนาออก

8. ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

การจัดเวทีในครั้งนี้ การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยยังมีปัญหาและอุปสรรคในหลายๆ ด้าน คือ

1. ทีมวิจัยยังไม่เข้าใจในกระบวนการชวนคิดชวนคุยให้ได้ข้อมูลบริบทชุมชน เนื่องจากไม่เคยทำมาก่อน ดังนั้นบทบาทของพี่เลี้ยงงานวิจัยฯ ต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว

2. กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านมีความเข้าใจมากกว่านี้และจะช่วยให้การสืบค้นข้อมูลทำได้ง่ายขึ้น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การดำเนินงานถือว่าเป็นไปตามความคาดหวังที่ได้วางไว้ร่วมกัน คือ ทีมวิจัยมีโอกาสดูแลเรียนรู้กระบวนการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน ซึ่งอาจจะยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่ก็ทำให้ทีมวิจัยบ้านนาออกได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

การจัดเวทีศึกษาบริบทชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชาวบ้านนาออกกับฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ในครั้งนี้ในส่วนของสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมคือ หอประชุมบ้านนาออก ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะเป็นอาคารขนาดใหญ่ มีความสะดวกในการจัดกิจกรรม ส่วนช่วงเวลาที่ยจัดกิจกรรมถือว่ามีความเหมาะสมเพราะ ประชาชนชาวบ้านและชาวบ้านสามารถมาร่วมกิจกรรมได้ ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมคือ ทีมวิจัย ประชาชนชาวบ้าน ที่เข้าร่วมในกิจกรรมทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมจึงทำให้การดำเนินกิจกรรมราบรื่นไปด้วยดี

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรม เริ่มจากการร่วมกันเก็บข้อมูล ทั้งในส่วนของบริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา วิธีการดำเนินชีวิตและวิธีการผลิตของคนในชุมชน จากนั้นจึงได้นำเอาข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นต่าง ๆ แล้วร่วมกันสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ถือว่ามีความเหมาะสมทั้งต่อการดำเนินการ ต่อกลุ่มทีมวิจัยและชาวบ้านนาออก

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล การคัดแยกข้อมูล ตลอดจนการสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งช่วยให้มองเห็นภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตามช่วงเวลาต่าง ๆ นอกจากนั้นทีมวิจัยยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและสามารถนำเอาความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง

5. วิธีการ / เครื่องมือ

การใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การใช้เครื่องมือที่จะมาหาข้อมูลในส่วนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีหลากหลายวิธีการ เช่น การใช้แบบสัมภาษณ์ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่ง

ผลที่ได้จะช่วยทำให้ข้อมูลที่จัดเก็บมีความถูกต้องและมาจากชุมชน และมีความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์

ข้อมูลความรู้ที่ได้ในครั้งนี้ คือ ข้อมูลบริบทชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชาวบ้านนอกกับฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการวิจัย เพราะที่ผ่านมาทีมวิจัยไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ซึ่งจะช่วยให้ทีมวิจัยได้รู้ถึงข้อมูลบริบทชุมชนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

6. เนื้อหา (ข้อมูลความรู้) ที่นำมาใช้

เนื้อหาความรู้ที่นำมาใช้คือ ข้อมูลการศึกษาบริบทชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชาวบ้านนอกกับฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ถือว่ามีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง ครั้งหน้าอาจจะเพิ่มข้อมูลเชิงลึกลงไปในเรื่องของทรัพยากรในชุมชนอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

7. จุดเด่น

การมีส่วนร่วมของทีมวิจัย โดยได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆในโครงการ มีความสนใจในการเรียนรู้ในเรื่องการทำโครงการและการทำกิจกรรมทำให้โครงการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

8. จุดด้อย

เนื่องจากการทำวิจัยครั้งแรกของชุมชน คณะทีมวิจัยจึงไม่มีความรู้ในการทำวิจัย ทำให้การทำงานมีความล่าช้ากว่ากำหนด

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ทีมวิจัยควรมีการรับฟังข้อเสนอแนะจากหลายๆฝ่ายเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานในครั้งต่อไปและคณะทีมวิจัยควรมีการประชุมวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้ทราบข้อมูลที่จำเป็นงานในกิจกรรมต่อไปโดยร่วมกัน เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน เพื่อจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดในการดำเนินงานในครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 4 คือ เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชนบ้านนาออก

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ความคาดหวังของการจัดเวทีครั้งนี้ คือ เพื่อให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชนบ้านนาออก สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรในชุมชนอย่างจริงจัง

2. สถานที่ ช่วงเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 17 พฤษภาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย ทีมวิจัยบ้านนาออก ปราชญ์ชาวบ้าน และพี่เลี้ยงงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น จ.น่าน รวมทั้งหมด 35 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงโครงการ ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่ล่วงหน้า 10 วัน

2. จัดเตรียมสถานที่ ประสานอาหารเครื่องดื่ม เอกสารประกอบการจัดเวที

3. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมเวที / ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน

2. ทีมวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวทีในครั้งนี้

3. ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชน บ้านนาออกและรับฟังข้อเสนอแนะต่างๆ จากผู้เกี่ยวข้อง

4. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

5. ปิดการจัดเวทีและรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการ

1. การแลกเปลี่ยนพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2. การเก็บประเด็นการพูดคุยในเวทีลงในกระดาษทริปชาร์ต

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดเวทีครั้งนี้คือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชน บ้านนาออก โดยได้เชิญปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้านนาออก เข้าร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆในชุมชนบ้านนาออกร่วมกันซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน รู้ถึงข้อมูลที่แท้จริง จำเป็นต้องถอดข้อมูลองค์ความรู้จากแต่ละคนออกมารวบรวมเป็นชุดองค์ความรู้ชุมชน บ้านนาออกต่อไป

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในระยะต่อไป คือเวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

8. ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. ระยะเวลาค่อนข้างจะน้อยเกินไป
2. ควรจะขยายเวลากิจกรรมให้มากกว่านี้

บทเรียนจากการดำเนินงาน

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การดำเนินงาน เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชนบ้านนาออก ถือว่าเป็นตามที่ได้คาดหมายไว้ โดยทุกภาคส่วนได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมได้

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดกิจกรรมคือ หอประชุมบ้านนาออก มีความเหมาะสมเพราะมีความกว้างและสะดวกต่อการดำเนินกิจกรรม ส่วนช่วงเวลาและงบประมาณนั้นโดยรวมแล้วมีความเหมาะสม แต่เรื่องงบประมาณนั้นควรจะมีเพิ่มขึ้นอีกหน่อยเพื่อความเหมาะสมในกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมวิจัยบ้านนาออก ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชนบ้านนาออก ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานในครั้งนี้ ก็คือ การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย เพราะไม่ใช่การสัมภาษณ์เฉพาะส่วนของข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เพียงอย่างเดียว แต่การใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ก็สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสำคัญอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการวางบทบาทและขั้นตอนให้ดี ก็สามารถทำให้การจัดเก็บข้อมูลมีความรวดเร็วและไม่ตกประเด็น

5. วิธีการและเครื่องมือ

วิธีการจัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้ คือ การแลกเปลี่ยนพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการเก็บประเด็นการพูดคุยในเวทีลงในกระดาษหรือชาร์ต ปัจจัยที่สำคัญก็คือ การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย ทั้งในด้านการสร้างความเข้าใจในทีม การตั้งคำถามชวนคิดชวนคุย และการจดบันทึก ให้มีความละเอียดและชัดเจนมากกว่านี้

6. เนื้อหาความรู้

ชุดความรู้ที่ได้จากการจัดเวทีในครั้งนี้ คือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชนบ้านนาออก ซึ่งชุดความรู้เหล่านี้จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการทำวิจัยในครั้งนี้ เพราะการหาแนวทางการจัดการฐานทรัพยากรชุมชนร่วมกัน การเรียนรู้ผ่านข้อมูลที่เป็นจริง จะช่วยทำให้ชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนต่อไป

7. จุดเด่น

ความสามัคคีของคณะที่มิวิจัยทำให้การดำเนินกิจกรรมสำเร็จไปด้วยดี

8. จุดด้อย

ชาวบ้านในชุมชนยังขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมเนื่องจากยังมองไม่เห็นความสำคัญของการทำงานวิจัย

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

อยากให้คณะที่มิวิจัยสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ให้คนชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนต่อไป

กิจกรรมที่ 5 เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

การจัดเวทีเวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนในครั้งนี้ คาดหวังว่าข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีที่ผ่านมาจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งในด้านสถานการณ์ปัญหาน้ำและป่าต้นน้ำ ตลอดจนมีหน่วยงานเข้ามาแก้ไขและช่วยเหลือ นอกจากนั้นผลการจัดเวทีครั้งนี้ จะทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนในอนาคต

2. สถานที่และเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 20 กรกฎาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. กลุ่มผู้เข้าร่วมเวที ประกอบด้วย

1. ทีมวิจัยชาวบ้านนาออก

2. ชาวบ้านนาออก
3. ประชาชนชาวบ้านนาออก

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ก่อนการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยร่วมกันปรึกษาหารือเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และร่วมกันออกแบบเวที
2. จัดเตรียมเอกสารประกอบการจัดเวที
3. แบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย

การดำเนินกิจกรรม

1. หัวหน้าโครงการวิจัยกล่าวเปิดเวที วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับ
2. ทีมวิจัยร่วมพูดคุยและวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่ทีมวิจัยร่วมกันสรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. สรุปการดำเนินงานร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการ

1. ใช้การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในการวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนร่วมกัน
2. สรุปข้อคิดเห็นบนกระดาษปริฟชาร์ต
3. บันทึกข้อมูล
4. AAR (สรุปผลการดำเนินงาน) ร่วมกัน

6. เนื้อหาความรู้

เนื้อหาความรู้ของการจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนบ้านนาออกในครั้งนี้คือ การนำเอาข้อมูลของแต่ละคนที่ได้ศึกษาและเก็บข้อมูลในกิจกรรมที่ผ่านมา นำมาวิเคราะห์ในแต่ละหัวข้อที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าทีมวิจัยเพื่อที่จะ ระดมความคิด หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ร่วมกัน

7. บทสรุปและแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ สำรวจสภาพความเป็นอยู่ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

การดำเนินเวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องในหลายๆด้าน เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกในแต่ละหัวข้อ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการตีความและหาความหมายของโจทย์หรือหัวข้อของนักวิจัยบางคนและการเตรียมการในการจัดเวทีล่าช้ากว่ากำหนด ซึ่งในครั้งต่อไปอาจจะมีการซักซ้อมก่อนการจัดกิจกรรม

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์

การดำเนินงาน เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ถือว่าเป็นตามที่คาดหวังไว้ โดยนักวิจัยทุกคนได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมได้

2. สถานที่ / ช่วงเวลา / งบประมาณ

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณ ค่อนข้างจะจำกัดไปนิด ต่อไปอาจจะเพิ่มระยะเวลา จาก 1 วันเป็น 2 วัน

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้ มีนักวิจัยบ้านนาออก ปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้านที่สนใจ บางส่วนเท่านั้นจากการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ถือว่าน้อยมาก อาจจะต้องเชิญกลุ่มคนเข้าร่วมเพิ่มเติม เพื่อที่จะได้ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลให้ลึกในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (การเตรียมการ การดำเนินกิจกรรม การสรุปบทเรียน)

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของการจัดกิจกรรมนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือ การจัดกิจกรรมดำเนินไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ก่อนการจัดกิจกรรม ข้อเสียคือ ระยะเวลาของการจัดกิจกรรมไม่เหมาะสมกับเนื้อหาของกิจกรรมนี้เพราะเนื้อหาเยอะมากแต่เวลาการดำเนินการจำกัด การจัดเวทีครั้งต่อไปอาจจะต้องขยายเวลาออกไปอีกเพื่อที่จะได้ข้อมูลของการวิจัยมากกว่าการจัดเวทีในครั้งนี้

5. วิธีการ / เครื่องมือที่นำมาใช้

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ คือ ใช้การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ สมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคน ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนร่วมกัน การบันทึกข้อมูลข้อคิดเห็นบนกระดานฟลิปชาร์ต

สรุปผลการดำเนินงานร่วมกัน อุปกรณ์เหล่านี้ทางทีมวิจัยจะใช้เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งจะมีอุปสรรคเล็กน้อยก็คือ นักวิจัยบางคนยังไม่สามารถจับประเด็นการพูดคุยได้ละเอียดและชัดเจนมากนัก

6. เนื้อหาข้อมูล ความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านห้วยไฮอย่างมาก

7. จุดเด่น

ทีมวิจัยบ้านนาอกมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและได้ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์ไปด้วยดี

9. จุดด้อย

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนน้อย ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลล่าช้ากว่ากำหนด

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

กิจกรรมครั้งต่อไป อาจจะต่อเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีความรู้และเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย เนื่องจากการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชนผ่านการลงมือทำอย่างแท้จริง

กิจกรรมที่ 6 สำรวจสภาพความเป็นอยู่ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

1. เพื่อสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า
2. เพื่อให้เห็นสภาพพื้นที่ป่าต้นน้ำและสิ่งที่เหลืออยู่ในพื้นที่ป่าต้นน้ำ
3. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาฐานทรัพยากรชุมชน

2. สถานที่จัดกิจกรรม

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ บริเวณป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ในวันที่ วันที่ 15 สิงหาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัยบ้านนาออก 25 คน
2. ประชาชนชาวบ้านนาออก
3. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
4. ชาวบ้านนาออก

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

1. ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงงานวิจัยฯ ร่วมกันประชุมวางแผนการศึกษารวบรวมข้อมูล
2. แบ่งบทบาทหน้าที่ในการสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า การเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า การจดบันทึกข้อมูลเป็นต้น
3. ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีและผู้รู้ในชุมชน

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน
2. หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม
3. ลงพื้นที่สำรวจสภาพความเป็นอยู่ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า
4. พักรับประทานอาหารกลางวัน
5. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงาน

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

การสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า ครึ่งนี้ ได้ใช้เครื่องมือในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือสำรวจป่าอย่างง่าย การทำแผนที่ สอบถาม รวมถึงการแลกเปลี่ยนพูดคุย ซึ่งการใช้เครื่องมือดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยสามารถศึกษาข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

การสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า ซึ่ง กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่สำคัญมากเพราะทรัพยากรน้ำ ดิน ป่า ถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักของการทำวิจัยของบ้านนาออก ถ้ารู้ถึงฐานข้อมูลเหล่านี้ ก็สามารถจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในอนาคตได้ การสำรวจในครั้งนี้ได้เริ่มการสำรวจ

จาก ป่าต้นน้ำลงมาจนถึงหมู่บ้านและได้เห็นสภาวะการเปลี่ยนแปลงของป่าต้นน้ำจากอดีตถึงปัจจุบัน เห็นสถานการณ์เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรในชุมชนต่อไป

7. บทสรุปและแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไป คือ ประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลายๆด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร

8. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

ปัญหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้คือ การเดินทางลงพื้นที่สำรวจสภาพความเป็นอยู่ของฐานทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณป่าต้นน้ำอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า มีความยากลำบาก มีการเดินเท้าเข้าไปในพื้นที่ ยากต่อการสำรวจ

บทเรียนจากการทำกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์

ความคาดหวังจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ถือว่าบรรลุเป้าหมายแต่บางส่วนยังมีข้อบกพร่องและช่องโหว่ที่ยังต้องแก้ไขปรับปรุง เช่น องค์ความรู้ในอดีตที่เคยใช้ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และความรู้เฉพาะด้านของข้อมูลแต่ละเรื่อง ต่อไปคงต้องเชิญปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เฉพาะด้านเข้ามาช่วยในการเก็บข้อมูลต่อไป

2. สถานที่ / ช่วงเวลา / งบประมาณ

กิจกรรมในครั้งนี้ เป็นกิจกรรมที่ต้องลงสำรวจพื้นที่ จึงค่อนข้างใช้เวลาในการสำรวจ เนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงเขา ส่วนเวลาและงบประมาณถือว่าพอดีกับเนื้อหาของกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

เวทีนี้ยังขาดปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เฉพาะด้านในการที่จะเข้าร่วมให้ความรู้ทั้งในส่วนขององค์ความรู้และข้อมูลฐานทรัพยากรชุมชนในอดีต เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นของฐานทรัพยากรในชุมชน

4. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ คือ สมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคนกล้องถ่ายรูป ในครั้งนี้จะมีปัญหาในการใช้กล้องถ่ายรูปในการเก็บข้อมูลรูปภาพ เนื่องจากยังไม่มีความรู้ในการใช้เท่าที่ควร

5. เนื้อหาข้อมูล ความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย และผู้เข้าร่วมเวทีก็มีความเข้าใจกับสถานการณ์ปัญหาต่างยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ในการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปควรเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมกิจกรรมและปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้เฉพาะด้าน เข้ามาช่วยในการเก็บข้อมูลต่อไป

กิจกรรมที่ 7 ประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลาย ๆ ด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

1. เพื่อประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออก
2. เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลาย ๆ ด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร
3. นำข้อมูลที่ได้มาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาฐานทรัพยากรในชุมชน

2. สถานที่จัดกิจกรรม / วันเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 26 สิงหาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย 25 คน.
2. ปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน
3. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 3 คน
4. ชาวบ้านนาออก 20 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

1. ทีมวิจัยร่วมกันประชุมวางแผนการประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออก

2. แบ่งบทบาทหน้าที่ในการประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลายๆด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร

3. ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน
2. หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม
3. ร่วมกันประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลายๆด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร
4. พักรับประทานอาหารกลางวัน
5. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงาน

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่นำมาใช้กับกิจกรรมครั้งนี้ คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลายๆด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร และการชวนคุยที่ไม่เป็นทางการ เพื่อลดความตึงเครียดในเวที รวมไปถึงการจับประเด็นลงในกระดาษสรุปเพื่อทำการสรุปข้อมูลในเวที

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหา คือ การประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลายๆด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร

7. บทสรุปและแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

8. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในกิจกรรมนี้คือ การเก็บข้อมูลนั้นไม่ครอบคลุมเนื้อหาอย่างขาดหาย ต้องมีการเก็บข้อมูลให้ละเอียดและเชิงลึกมากขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทเรียนจากการทำกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย มีความเหมาะสม เนื่องจากผู้เข้าร่วมโครงการได้ช่วยกันการประเมินภูมิทัศน์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออกเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งอาหารท้องถิ่นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางฐานทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ระบบการผลิตเกษตรกรรม และในหลายๆด้านของพื้นที่ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในชุมชนกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น

2. สถานที่ / ช่วงเวลา / งบประมาณ

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณนั้น ตรงตามแผนดำเนินการที่วางไว้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ไม่ได้ตรงกับความคาดหวังเพราะกลุ่มคนที่เข้าร่วมคิดเป็น % เพียง 60% เพราะติดภารกิจเป็นส่วนใหญ่

4. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ คือ สมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคน อุปกรณ์นี้ทางทีมวิจัยจะใช้เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งจะมีอุปสรรคเล็กน้อยก็คือ นักวิจัยบางคนยังจดบันทึกข้อมูลในเวทีไม่ละเอียดมากนัก จึงทำให้ข้อมูลบางประเด็นตกหล่น

5. เนื้อหาข้อมูลที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านห้วยขวางอย่างมาก

6. ข้อเสนอแนะในเวทีครั้งต่อไป

ในการเก็บข้อมูลในแต่ละกิจกรรม ควรมีการจดบันทึกและเก็บข้อมูลเชิงลึกเพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่อไปได้

กิจกรรมที่ 8 ศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

2. สถานที่จัดกิจกรรม / วันเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 11 กันยายน 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย 25 คน
2. ปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

1. ทีมวิจัยประชุมวางแผนงานล่วงหน้า 2 วัน
2. ออกแบบวิธีการสำรวจ
3. คณะทำงานวางแผนการจัดเก็บข้อมูล
4. ประสานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน
2. ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมโครงการ
3. ประธานเปิดเวทีกิจกรรม
4. ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่ได้วางไว้
5. สรุปวิเคราะห์ผลและเก็บรวบรวมข้อมูล
6. สรุปกิจกรรม แลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะ

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือในการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน คือ สมุด และการแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นต่างๆ เช่น ประวัติชุมชน

ข้อมูลประเพณี และความเชื่อ ซึ่งการใช้เครื่องมืออีกส่วนหนึ่ง คือ การจัดเวทีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและทีมวิจัย

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหา คือ การศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูล และสรุปเป็นระยะ เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

7. บทสรุปและแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไป คือ ศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

8. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

ปัญหาของการจัดเก็บข้อมูลของแต่ละคนนั้น นักวิจัยบางคนยังลงข้อมูลไม่ถูกต้องและบางคนไม่ให้ความสนใจในการเก็บข้อมูลทำให้การรวบรวมข้อมูลเกิดความล่าช้าในการรวบรวมข้อมูล

บทเรียนจากการทำกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

การดำเนินงาน กิจกรรมศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ถือว่าเป็นไปตามที่คาดหมายไว้ โดยชาวบ้านได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมได้

2. สถานที่ / ช่วงเวลา / งบประมาณ

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ตรงกับความคาดหวังเพราะกลุ่มคนที่เข้าร่วมให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

4. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในกิจกรรมนี้เป็นไปตามความคาดหวัง เพราะมีการซักซ้อมก่อนที่จะมีการจัดกิจกรรม เนื่องจากมีบทเรียนจากกิจกรรมที่ผ่านมาของการใช้ เครื่องมือ

5. เนื้อหาข้อมูลที่น่าสนใจ

เนื้อหาข้อมูลถือว่าค่อนข้างจะครบถ้วน มีแค่บางอย่างเล็กๆ น้อยๆ ที่ต้องเสริมเพิ่มเติมคือ ข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะต้องเก็บข้อมูลเชิงลึกมากกว่านี้ เพื่อจะได้เห็นข้อมูลองค์ความรู้ดั้งเดิมในชุมชนมากยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ต้องมีการศึกษาข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติให้ลึกกว่านี้ เพื่อจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้นในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

กิจกรรมที่ 9 ศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

1. เพื่อศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมแล้วนำไปวิเคราะห์ต่อไป

2. สถานที่จัดกิจกรรม / วันเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย 25 คน
2. ประชาชนชาวบ้าน 5 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

1. ทีมวิจัยประชุมวางแผนก่อนการจัดกิจกรรม 1 วัน
2. ออกแบบรูปแบบเอกสารที่จะต้องใช้ร่วมกับกิจกรรม
3. ประสานผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนรับเอกสาร
2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ศึกษาแลกเปลี่ยนพูดคุยเสนอแนะ
3. สรุปการศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและแลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะ

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือในการศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นต่าง ๆ เช่น ผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ซึ่งการใช้เครื่องมืออีกส่วนหนึ่ง คือ การจัดเวทีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและทีมวิจัย

4. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมนี้ ด้านเนื้อหาความรู้ในการศึกษา คือ การศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ได้เรียนรู้ผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในแง่มุมต่าง ๆ ข้อมูลการจัดทำฝ่ายชะลอน้ำ และผลกระทบจากการขุดลอกลำห้วย ซึ่งก็สะท้อนปัญหาในอีกแง่มุมหนึ่ง

7. บทสรุปและแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ เวทีรวบรวมข้อมูล สรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

8. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

ปัญหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้คือ การเก็บข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่มีในหมู่บ้านตั้งแต่สมัยอดีต ไม่มีการจดบันทึกและมีผู้รู้แก่ไม่กี่คนในชุมชนทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ชัดเจน ทำให้ยากต่อการหาข้อมูล การทำกิจกรรมครั้งต่อไปต้องมีข้อมูลที่ชัดเจนขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านเอกสารหรือการวางแผนการทำงาน

ข้อเสนอแนะคือ ประสานงานผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อหาทางออกในการช่วยกันอนุรักษ์ป่า โดยต้องสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้มากขึ้น

บทเรียนจากการทำกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์

กิจกรรมศึกษาศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ถือว่าเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ โดยชาวบ้านได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมได้

2. สถานที่ / ช่วงเวลา / งบประมาณ

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมนักวิจัยและชาวบ้านผู้รู้ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนร่วมเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

4. ขั้นตอนการทำกิจกรรม

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานในครั้งนี้ ก็คือ การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยมีผลต่อการเก็บข้อมูล เพราะไม่ใช้การสัมภาษณ์ในเฉพาะส่วนของข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เพียงอย่างเดียว แต่การใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ก็สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสำคัญอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการวางบทบาทและขั้นตอนให้ดี ก็สามารถทำให้การจัดเก็บข้อมูลมีความรวดเร็วและไม่ตกประเด็น

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ การจัดเวทีพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ โดยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องของการศึกษาผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน โดยผู้ที่เข้าร่วมเวทีมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีเป็นอย่างดีจึงไม่ค่อยมีอุปสรรคใดๆ มากนัก

6. เนื้อหาข้อมูลที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านนาออกเป็นอย่างมาก

7. จุดเด่น

ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลและดำเนินกิจกรรมเพราะกิจกรรมนี้จะส่งผลดีแก่ชุมชนในอนาคต จึงทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น

8. จุดด้อย

เนื่องจากคณะทำงานบางส่วนยังไม่มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกระบวนการในบางช่วงบางตอน ไม่มีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การเก็บข้อมูลไม่ชัดเจนทีมวิจัยบางคนไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว การบันทึกข้อมูล ยังไม่มีความสมบูรณ์และละเอียด เนื่องจากไม่คุ้นชินกับการจดบันทึก

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

การดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไปต้องมีความชัดเจนในการทำงาน เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง มีการวางแผนให้รอบคอบมากกว่านี้

กิจกรรมที่ 10 เวทีรวบรวมข้อมูล สรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

เพื่อรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชน และนำมาสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน รวมไปถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการฐานอาหารของชุมชน

2. สถานที่จัดกิจกรรม / วันเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 7 ธันวาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย 25 คน
2. ประชาชนชาวบ้าน 10 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

1. ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงโครงการ ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่ล่วงหน้า 10 วัน

2. จัดเตรียมสถานที่ ประสานอาหารเครื่องดื่ม เอกสารประกอบการจัดเวที ป้ายโครงการวิจัย

3. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมเวที / ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม
2. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมต่างๆมาสังเคราะห์เรียบเรียงทั้งหมด
3. จัดลำดับประเด็นที่สำคัญ
4. สรุปผลการรวบรวมข้อมูล

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน คือ ข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการเก็บข้อมูลในชุมชน รวมไปถึงการจัดเวทีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและทีมวิจัย

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

ด้านเนื้อหาความรู้ในการศึกษา คือ การรวบรวมข้อมูลเวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนมองเห็นปัญหามากขึ้น จากข้อมูลที่มีวิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

7. บทสรุปและแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

8. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

1. นักวิจัยยังไม่เข้าใจถึงการรวบรวมข้อมูลว่าเป็นอย่างไร
2. คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้

บทเรียนการจัดกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

กิจกรรมรวบรวมข้อมูลเวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ โดยชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปสรุปเป็นภาพรวมได้

2. สถานที่ / ช่วงเวลา

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน คนในชุมชน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนร่วมเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

4. วิธีการ / เครื่องมือ

การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ ใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสำคัญอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการวางบทบาทและขั้นตอนให้ดี ก็สามารถทำให้การจัดเก็บข้อมูลมีความรวดเร็ว

5. เนื้อหาข้อมูลที่น่าสนใจ

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่า เหมาะสมกับการกิจกรรมทุกคนให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นเพื่อเอื้อต่อการจัดเก็บข้อมูล

6. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ครั้งต่อไปต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อร่วมกันรวบรวมข้อมูล สรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

กิจกรรมที่ 11 เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

1. เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานโครงการวิจัยให้พี่น้องชาวบ้านและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ
2. เพื่อขอความร่วมมือกับพี่น้องชาวบ้านและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานในช่วงระยะที่ 2
3. เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขปัญหา

2. สถานที่จัดกิจกรรม / วันเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 22 มกราคม 2560 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ประกอบด้วย ชาวบ้านนาออกทุกครัวเรือน ทีมวิจัยบ้านนาออก 25 คน เจ้าหน้าที่ อบต.ภูฟ้า 2 คน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลประจำตำบลภูฟ้า 2 คน พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

1. ประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นล่วงหน้า 1 เดือน
2. จัดเตรียมสถานที่และเอกสารประกอบการประชุม

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีลงทะเบียน
2. หัวหน้าโครงการวิจัยบ้านนาออก กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวที
3. หัวหน้าโครงการกล่าวความเป็นมาของโครงการวิจัย
4. ทีมงานวิจัยนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ระยะที่ 1
5. ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยระยะต่อไป

6. สรุปผลการจัดเวที

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ก็คือการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลโครงการในระยะที่ 1 ทั้งหมด การถ่ายภาพ และการจดบันทึก

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมของเวทีนี้คือ การรายงานผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องของโครงการแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านนาออก หมู่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ในระยะที่ 1

7. บทสรุปและแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวที

8. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

ปัญหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้คือ ทีมวิจัยยังนำเสนอข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีความประหม่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลให้ดีกว่านี้

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์

ความคาดหวังจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ถือว่าบรรลุเป้าหมายแต่บางส่วนยังมีข้อบกพร่องและที่ยังต้องแก้ไขปรับปรุง เช่น การเตรียมเอกสารก่อนการนำเสนอข้อมูลของทีมวิจัย

2. สถานที่ / ช่วงเวลา

สถานที่ของการจัดกิจกรรมถือว่ามีความเหมาะสม แต่ช่วงเวลาค่อนข้างจะจำกัดนิดหนึ่ง ครั้งหน้าอาจต้องเพิ่มวันและเวลาอีกเพื่อที่จะได้เรียนรู้ให้ได้มากกว่านี้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมสำหรับทีมวิจัยบ้านนาออก ได้ให้ความร่วมมือร่วมใจกันดีกับกิจกรรมในครั้งนี้ ส่วนในภาพรวมกับหมู่บ้านอื่นๆ ก็เหมาะสมกับกิจกรรมที่จัดขึ้น

4. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและการนำเอาเครื่องมือมาใช้กับกิจกรรมในครั้งนี้เป็นไปตามความคาดหวัง ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล เช่น การเก็บข้อมูลโดยการบันทึกรูปภาพ และการจดบันทึก

5. เนื้อหาข้อมูล ความรู้ที่นำมาใช้

ด้านเนื้อหาข้อมูลและความรู้ที่นำมาใช้นั้น ถือได้ว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

6. จุดเด่น

ได้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าและน้ำตลอดทั้งปี โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการทรัพยากรในชุมชนที่เป็นระบบ เพื่อที่บ้านนาออกสามารถนำเอาข้อเสนอแนะที่ได้รับมาปรับใช้กับชุมชนของตนเองได้

7. จุดด้อย

ยังขาดความพร้อมในการเตรียมตัวนำเสนอ เวลาค่อนข้างจำกัด ข้อมูลที่ได้มาไม่ครบถ้วน ถ้ามีกิจกรรมครั้งต่อไป อาจจะเพิ่มระยะเวลาให้มากขึ้น เพื่อจะได้เก็บข้อมูลให้ละเอียดและครอบคลุมมากกว่านี้

กิจกรรมที่ 12 ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตาม ข้อเสนอแนะจากเวที

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

1. เพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยที่สะท้อนถึงสถานการณ์ปัญหาทั้งในด้านการจัดการทรัพยากร การเพาะปลูก การใช้สารเคมี การจัดการของชุมชน
2. เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. สถานที่จัดกิจกรรม

สถานที่ในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ อาคารเอนกประสงค์บ้านนาออก ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2560 ตั้งแต่เวลา 08.00 น. – 12.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ทีมวิจัย 25 คน
2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น โครงการหลวง กรมป่าไม้

3. ปราชญ์ชาวบ้าน
4. ผู้นำชุมชน ทั้งในและนอกหมู่บ้านที่เกี่ยวข้อง

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

1. ทีมวิจัย ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่ล่วงหน้า 10 วัน
2. จัดเตรียมสถานที่ ประสานอาหารเครื่องดื่ม เอกสารประกอบการจัดเวที ป้าย

โครงการวิจัย

3. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมเวที / ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน
2. หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตาม ข้อเสนอแนะจากเวที
3. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานกิจกรรม
4. รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

5. เครื่องมือ / วิธีการ

1. ผู้เข้าร่วมเวทีที่ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตาม ข้อเสนอแนะจากเวที และแนวทางแก้ไขทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน
2. นำเสนอประเด็นการแลกเปลี่ยนและข้อเสนอแนะโดยใช้กระดาษปริบชาร์ดทั้งนี้เพื่อต้องการให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็นข้อสรุปในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาดหายหรือยังไม่สมบูรณ์ เพื่อที่ทีมวิจัยจะได้นำไปเป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิจัยต่อไป

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมของเวทีนี้คือ ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตาม ข้อเสนอแนะจากเวที

7. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยยังนำเสนอข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีความประหม่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลให้ดีกว่านี้

บทเรียนของการจัดกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

เวทีในครั้งนี้คือทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตาม ข้อเสนอแนะจากเวที ซึ่งผลการดำเนินงานเป็นไปตามความคาดหวัง โดยเฉพาะชาวบ้านและหน่วยงานได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเวที และได้เรียนรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทำงานวิจัย

2. สถานที่ / ช่วงเวลา / งบประมาณ

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มผู้เข้าร่วมเวที ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านนอก และเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าว เป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้ เพราะถือเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องดังกล่าว และเป็นผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุด ซึ่งจะช่วยให้การแลกเปลี่ยนพูดคุยไปในแนวทางเดียวกัน

4. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการเครื่องมือถือว่าเหมาะสม เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ปัญหา ทำให้การรวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันได้ข้อมูลที่มีความละเอียดมากขึ้น

5. เนื้อหาข้อมูล ความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย และผู้เข้าร่วมเวทีก็มีความเข้าใจกับสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ทีมนักวิจัยต้องมีการกระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้แก้ไขปัญหาร่วมกัน

กิจกรรมที่ 13 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยกับทีมวิจัย ปี 58 จำนวน 6 โครงการ

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

1. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 58 ทั้งหมด 6 พื้นที่

2. นำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชนตนเอง

2. สถานที่จัดกิจกรรม

1. บ้านห้วยล้อม ต.ภูฟ้า อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
2. บ้านนาออก ต.ภูฟ้า อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
3. บ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน
4. บ้านนาบง ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
5. ลำน้ำมาง ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
6. เกลือสินเฑาะว์ ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

วันที่ 30 มิถุนายน 2559 – 5 กรกฎาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 09.00 น. – 16.30 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย

1. ทีมวิจัยบ้านห้วยล้อม
2. ทีมวิจัยบ้านนาออก
3. ทีมวิจัยบ้านนาบง
4. ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด
5. ทีมวิจัยลำน้ำมาง
6. ทีมวิจัยเกลือสินเฑาะว์
7. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมงาน

ทีมวิจัยประชุมหารือก่อนการจัดกิจกรรมล่วงหน้า 1 อาทิตย์ จัดเตรียมข้อมูล / เอกสาร

การจัดกิจกรรม

- 1.ชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวทีให้ทีมวิจัยได้รับทราบ
2. กำหนดขอบเขตและประเด็นการพูดคุย
3. ดำเนินกิจกรรม ตามแผนงานที่วางไว้ทั้งประเด็นการพูดคุย และการดำเนินงาน
4. สรุปผลการแลกเปลี่ยนพูดคุย โดยแยกเป็นประเด็นตามกรอบเนื้อหาที่วางไว้

ร่วมกัน

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

1. ปากกา/กระดาษรูป
2. กล้องถ่ายรูป
3. ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ระหว่างทีมวิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที
4. การบันทึกข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนพูดคุย

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาข้อมูลในแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน 6 พื้นที่ คือข้อมูลสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและการเก็บข้อมูลจากสำรวจฐานทรัพยากรในชุมชน เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

7. บทสรุปและแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไป คือ สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1

7. ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

1. กลุ่มเป้าหมายที่เชิญเข้าร่วมเวที มาไม่ครบ
2. การแลกเปลี่ยนพูดคุยยังทำไม่ดีพอ ไม่ลงลึกในรายละเอียดเท่าที่ควร
3. การแลกเปลี่ยนพูดคุย จำเป็นที่จะต้องมีคนชวนคุยและตั้งประเด็นคำถามได้ดี
4. การบันทึกข้อมูล จำเป็นที่จะต้องมีการบันทึกและรวดเร็ว

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน 6 พื้นที่ ครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นไปตามความคาดหวัง โดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งจากคนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลแก่ทีมวิจัยบ้านห้วยล้อม อาจจะมีข้อมูลบางประเด็นที่ยังไม่ค่อยละเอียดมากนัก จึงต้องเข้าไปสอบถามส่วนตัวเพื่อความชัดเจนของประเด็นนั้นๆ

2. สถานที่ / ช่วงเวลา / งบประมาณ

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวทีส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมนักวิจัยและชาวบ้านผู้รู้ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนร่วมเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นตอนการการจัดกิจกรรมได้เป็นไปตามที่ได้คาดหวังไว้ อาจจะคาดเคลื่อนไปเล็กน้อยในบางขั้นตอนแต่ก็บรรลุเป้าหมายไปด้วยดี

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ คือ สมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคน กล้องถ่ายรูป อุปกรณ์เหล่านี้ทางทีมวิจัยจะใช้เป็นเครื่องมือหลักในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยกับทีมวิจัยฯ ปี 58 จำนวน 6 โครงการ

6. เนื้อหาข้อมูล ความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่ได้จากการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน 6 พื้นที่ ถือว่ามีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง เนื่องจากแต่ละพื้นที่นั้นมีสภาพบริบทค่อนข้างแตกต่างกัน รวมไปถึงระบบการจัดการชุมชนของแต่ละชุมชนจึงทำให้ได้ข้อมูลที่แตกต่างกัน มีประโยชน์อย่างมากที่จะนำไปปรับใช้ในชุมชนของตนเองต่อไป

กิจกรรมที่ 14 สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 เสนอต่อ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ หอประชุมหมู่บ้านนากอก วันที่ 15 มีนาคม 2560 เวลา 09:00 น. เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยบ้านนากอกทั้ง 25 คน

พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

คณะทำงานร่วมกันสรุปผลการศึกษาและผลการดำเนินงานวิจัย ร่วมกันเขียนร่างรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ระดมความรู้ที่นักวิจัยแต่ละคนเพื่อนำมาเขียนรายงานการวิจัย ระยะที่ 1

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักวิจัยทุกคนเพื่อที่จะจัดทำรายงานความก้าวหน้าผลการทำวิจัยระยะที่ 1 และแผนงานในระยะที่ 2 เสนอต่อ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ทราบ

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบ อาจจะเป็นเพราะไม่มีประสบการณ์ในการจดบันทึก และการเก็บข้อมูล รวมไปถึงยังไม่มีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการทำรายงาน

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

1. รู้ปัญหาของชุมชน/ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและเก็บข้อมูลทั้งหมด
2. บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
3. เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน
4. การวางแผนการทำงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต
5. เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ได้ทำดี

1. การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน
2. ข้อมูลจากการเก็บในพื้นที่และการสำรวจในแต่ละกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 82.25% (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

1. ชาวบ้านบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือมากนัก เนื่องจากคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง
2. ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย/การทำงานเป็นทีม (ตัวชี้วัดจากระดับความสนใจในกิจกรรม)
3. ไม่ทำตามแผนที่วางไว้ เช่น การแบ่งหน้าที่ในทีมยังไม่ได้ตามเป้าหมาย เวลาจำกัด จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานไม่ตรงตามเป้าหมาย
4. ยังไม่มีทักษะมากพอในการทำเอกสารการเงิน การบันทึกและไปลงทะเบียน

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

1. ทีมวิจัยทุกคนต้องเข้าร่วมอยู่สม่ำเสมอเพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
2. ทีมวิจัยต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ในทีมและเรียนรู้การทำงานเป็นทีมให้มากกว่านี้
3. มีฝ่ายรับผิดชอบด้านการเงินโดยตรงเพื่อความโปร่งใส

กิจกรรมที่ 15 ประชุมประจำเดือน

1. วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละเดือนแล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้งานดีขึ้น

2. สถานที่การจัดประชุม

สถานที่ที่ใช้ก็คือ อาคารอเนกประสงค์บ้านนาออก เป็นหลักในการประชุมในแต่ละเดือน

3. ผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบไปด้วย นักวิจัย 25 คน

4. การจัดการประชุม

การจัดการประชุมประจำเดือนจำนวน 4 ครั้ง ของเดือนพฤศจิกายน 2559 มกราคม 2559 มีนาคม 2559 และเดือนพฤษภาคม 2559

5. เนื้อหาการประชุม

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินงานวิจัยดีขึ้น

6. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

การประชุมในแต่ละครั้ง ทีมวิจัยเข้าร่วมไม่พร้อมเพียงกัน เนื่องจากติดภารกิจต่างๆ

7. จุดเด่น

การประชุมประจำเดือนที่จัดขึ้นในแต่ละครั้งทีมวิจัยได้มาประชุมกันเพื่อที่จะได้รู้ถึงข้อบกพร่องในการทำกิจกรรมและนำข้อเสนอแนะในแต่ละเวทีมาพิจารณาและร่วมกันแก้ไขปัญหา

8. จุดด้อย

ทีมวิจัยบางคนยังไม่ใส่ใจในการดำเนินงานวิจัย เนื่องจากยังไม่เห็นความสำคัญในการทำงานวิจัย

จากกิจกรรมทั้งหมดที่ทีมวิจัยบ้านนาออกได้จัดขึ้นนั้น ผลตอบรับจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นไปในทางที่ดีขึ้น คนในชุมชนได้ตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาเรื่องของการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน จึงเริ่มมีการตื่นตัวกับปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ร่วมกันแก้ไขปัญหา ถึงแม้ว่าในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งจะมีอุปสรรค แต่ก็เป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังไม่เข้าใจกระบวนการในการดำเนินงานวิจัย จากการจัดทำโครงการวิจัยฯ ในครั้งนี้ถือว่าบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ไปในระดับหนึ่ง และทีมวิจัยบ้านนาออกจะดำเนินจัดทำงานวิจัยระยะที่ 2 ต่อไป เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนต่อไป

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนของนักวิจัยบ้านนาออก คือ การชักชวนผู้มีส่วนร่วมเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเริ่มจากระดับเครือข่ายในครอบครัวจนกระจายไปทั่วชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมหาทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน บนฐานทรัพยากรในชุมชน การเข้าถึงคนในชุมชนโดยการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ทำให้สร้างความเป็นกันเองมากยิ่งขึ้น ประเด็นการชวนคุยมาจากสถานการณ์ปัญหาของฐานทรัพยากรที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน รวมไปถึงการเปิดพื้นที่การเรียนรู้แก่คนในชุมชนให้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะในแต่ละกิจกรรม และถอดบทเรียนจากการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง เพื่อให้ให้นักวิจัยได้นำไปข้อบกพร่องในแต่ละเวทีกลับไปปรับปรุงแก้ไขและนำไปปรับใช้กับกิจกรรมต่อไปได้ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการลงมือทำ เพื่อที่จะร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนาออก ไว้ให้ลูกหลานต่อไปในอนาคต

2. ระยะเวลาดำเนินการ ระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 1 จัดเวทีเพื่อวางแผนปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

- เพื่อวางแผนปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ตำบลภูฟ้า
- เพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรแก่เยาวชนในชุมชนให้ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ หอประชุมหมู่บ้านนาออก วันที่ 25 เมษายน 2560 เวลา 09:00 น.เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออกทั้ง 25 คน
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 2 คน
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า 1 คน
- โครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนา 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นบ้านนาออก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประสานคนเข้าร่วมเวที การจัดการด้านการเงิน และการบันทึกข้อมูลในเวที
- จัดเตรียมสถานที่ อาหารและอาหารว่าง
- จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะนำไปใช้ในการวางแผนร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

- หัวหน้าโครงการวิจัยบ้านนาออก ชี้แจงการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ และขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมแก่ผู้เข้าร่วมเวที
- ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้ โดยร่วมระดมความเห็นในการวางแผนปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ กระดาษทริฟชาร์ท ปากกาเคมี สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ในการบันทึกข้อมูลในเวที และจับประเด็นที่สำคัญในการพูดคุยในครั้งนี้

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการวางแผนปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรในพื้นที่ ที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในด้านต่างๆ เช่น น้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่ม ดินสไลด์ ฯลฯ เป็นต้น ที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน เพื่อให้แก้ปัญหาอย่างตรงจุดมากขึ้น โดยผ่านการระดมความคิดเห็นร่วมกันของแต่ละภาคส่วนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการทำงานในครั้งนี้ด้วย

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบ อาจจะเป็นเพราะไม่มีประสบการณ์ในการจดบันทึก และการเก็บข้อมูลสถานการณ์ปัญหาที่ยังไม่ชัดเจน จึงทำให้การพูดคุยในครั้งนี้มีความล่าช้ากว่าปกติ เนื่องจากมีการเติมเต็มข้อมูลบางส่วนเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นจากผู้รู้และคนในชุมชน

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- รู้จักวางแผนการดำเนินงานร่วมกันหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บนฐานการระดมความคิดเห็นในเรื่องปัญหาของชุมชนเพื่อจะขับเคลื่อนงานร่วมกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต
- บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
- เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน และการแสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลและข้อมูลอ้างอิงที่เชื่อถือได้
- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- การบันทึกข้อมูลจากการเพิ่มเติมในเวทีผ่านการระดมความคิดเห็นของแต่ละภาคส่วนในพื้นที่
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 80 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือมากนัก เนื่องจากคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง
- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย/การทำงานเป็นทีม (ตัวชี้วัดจากระดับความสนใจในกิจกรรม)

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

- ทีมวิจัยทุกคนต้องเข้าร่วมอยู่สม่ำเสมอเพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ทีมวิจัยต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ในทีมและเรียนรู้การทำงานเป็นทีมให้มากกว่านี้

กิจกรรมที่ 2 ศึกษาดูงาน (กลุ่มเกษตรกรปราณีตวัดโป่งคำ อ.สันติสุข และกลุ่มชีววิถีวิสาหกิจชุมชนบ้านน้ำเกียน อ.ภูเพียง จ.น่าน) และชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานแก้ไขปัญหา ที่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนของตนเองได้

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ กลุ่มเกษตรปราณีวัดโป่งคำ อ.สันติสุข และกลุ่มชีวิตวิถีวิสาหกิจชุมชนบ้านน้ำเกียน อ.ภูเพียง จ.น่าน วันที่ 1 พฤษภาคม 2560 เวลา 09:00 น.เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออกทั้ง 20 คน
- ทีมวิจัยบ้านนาบงทั้ง 20 คน
- ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดทั้ง 20 คน
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 3 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นบ้านนาออก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประสานรถตู้ การบันทึกข้อมูลในเวที การจัดการด้านการเงินและของที่ระลึก
- จัดเตรียมข้อมูลโครงการที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

- เดินทางมาพร้อมกันที่วัดโป่งคำ 09.00 น.
- กล่าวต้อนรับโดยวิทยากร กลุ่มเกษตรผสมผสานบ้านโป่งคำ ต.ดู่พงษ์ อ.สันติสุข
- เริ่มให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพื้นที่
- สรุปเวทีในครั้งนี้และรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ สมุดจดบันทึกที่ใช้ในการบันทึกข้อมูลเวทีในครั้งนี้

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในวงใหญ่

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบ อาจจะเป็นเพราะไม่มีประสบการณ์ในการจดบันทึก และการวิเคราะห์ข้อมูลในเวที

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
- เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน
- การวางแผนการทำงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต

- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน
- ข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 80 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- ไม่ทำตามแผนที่วางไว้ เช่น การแบ่งหน้าที่ในทีมยังไม่ได้ตามเป้าหมาย เวลาจำกัด จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานไม่ตรงตามเป้าหมาย
- ยังไม่มีทักษะมากพอใน การบันทึกข้อมูล

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

- ทีมวิจัยทุกคนต้องเข้าร่วมอยู่สม่ำเสมอเพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ทีมวิจัยต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ในทีมและเรียนรู้การทำงานเป็นทีมให้มากกว่านี้
- มีฝ่ายรับผิดชอบด้านการจัดการข้อมูลมากกว่านี้ เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่มีความชัดเจนมากขึ้น

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมปฏิบัติการในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร การสร้างฝายต้นน้ำ ทั้งนี้ โดยให้ชุมชน เยาวชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้เกิดการเคลื่อนไหว โดยเน้นกิจกรรมทางสังคม เชิง Movement เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการบริหารจัดการป่า

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

- เพื่อร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยการสร้างฝายต้นน้ำ ปลูกป่า รวมไปถึงการทำบ้านปลา
- เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกับคนในชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ตำบลภูฟ้า
- เพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรแก่ทุกคนในชุมชนให้ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ ป่าต้นน้ำ(ห้วยต้นแพน) วันที่ 9 พฤษภาคม 2560 เวลา 09:00 น.เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออกทั้ง 25 คน

- ประชาชนชุมชน 5 คน
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า 2 คน
- โครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนา 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นบ้านนาออก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประสานคนเข้าร่วมเวที การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การจัดการด้านการเงิน และการบันทึกข้อมูลในกิจกรรม
- จัดเตรียมอาหารและอาหารว่าง

การจัดกิจกรรม

- เดินทางมาพร้อมกันที่ห้วยต้นแพน 08.00 น.
- หัวหน้าโครงการวิจัยบ้านนาออก ชี้แจงการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ และขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมแก่ผู้เข้าร่วมเวที
- ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้ โดยแบ่งกลุ่มเพื่อไปปลูกป่า และทำฝายชะลอน้ำ 2 จุด ช่วงบ่ายร่วมกันทำบ้านปลาในแหล่งน้ำในหมู่บ้าน
- สรุปผลการดำเนินงานร่วมกัน

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ พันธุ์ไม้ เช่น ต้นตำว ต้นเมียง ต้นพะยุง ต้นประดู่ เป็นต้น รวมไปถึง จอบ มีดพร้า ที่เหลือเป็นอุปกรณ์จากธรรมชาติ เช่น เชือกที่ทำมาจากเปลือกไม้ ไม้ไผ่ และไม้อื่นๆที่ใช้ในการทำฝายชะลอน้ำ เป็นต้น

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรในพื้นที่ ที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในด้านต่างๆ เช่น น้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่ม ดินสไลด์ ฯลฯ เป็นต้น โดยการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำที่เป็นจุดเสี่ยงได้แก่ ป่าต้นน้ำ(ห้วยต้นแพน) เพื่อให้แก้ปัญหาอย่างตรงจุดมากขึ้น โดยผ่านการระดมความคิดเห็นร่วมกันของแต่ละภาคส่วนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการทำงานในครั้งนี้ด้วย

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบ อาจจะเป็นเพราะไม่มีประสบการณ์ในการจดบันทึก และการเก็บข้อมูลการทำงานวิจัยในครั้งนี้ หลังจากนั้นต้องมีการเติมเต็มข้อมูลบางส่วนจากกิจกรรม เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นทั้งจากผู้รู้และคนในชุมชน

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- รู้จักการมีส่วนร่วมในชุมชนที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เห็นปัญหาส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
- ความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- การบันทึกข้อมูลจากการเติมเต็มในเวทีผ่านการระดมความคิดเห็นของแต่ละภาคส่วนในพื้นที่
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 90 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือมากนัก เนื่องจากคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง
- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย/การทำงานเป็นทีม (ตัวชี้วัดจากระดับความสนใจในกิจกรรม)

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

- ทีมวิจัยทุกคนต้องประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าร่วมอยู่เสมอเพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ทีมวิจัยต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ในทีมและเรียนรู้การทำงานเป็นทีมให้มากกว่านี้
- ควรมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนมากกว่านี้

กิจกรรมที่ 4 จัดเวทีถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

- เพื่อเป็นการถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในชุมชน และนำมาปรับใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้น
- เพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกันในชุมชน

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ หอประชุมหมู่บ้านนาออก วันที่ 22 มิถุนายน 2560 เวลา 09:00 น. เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออกทั้ง 25 คน
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 2 คน
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า 1 คน
- ประชาชนชุมชนบ้านนาออก 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ประสานคนเข้าร่วมเวที การจัดการด้านการเงิน และการบันทึกข้อมูลในเวที
- จัดเตรียมสถานที่ อาหารและอาหารว่าง

การจัดกิจกรรม

- หัวหน้าโครงการวิจัยฯบ้านนาออก ชี้แจงการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ และขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมแก่ผู้เข้าร่วมเวที
- ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้ โดยร่วมระดมความเห็นในการถอดองค์ความรู้ และภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ กระดาษทริฟชาร์ท ปากกาเคมี สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ในการบันทึกข้อมูลในเวที และจับประเด็นที่สำคัญในการพูดคุยในครั้งนี้

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่ ที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในด้านต่างๆ เช่น น้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่ม ดินสไลด์ ฯลฯ เป็นต้น ที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน โดยถอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม และนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบ อาจจะเป็นเพราะไม่มีประสบการณ์ในการจดบันทึก จึงทำให้การพูดคุยในครั้งนี้มีความล่าช้ากว่าปกติ เนื่องจากการเติมเต็มข้อมูลบางส่วนเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นจากผู้รู้และคนในชุมชน

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- รู้จักวางแผนการดำเนินงานร่วมกันของชุมชนเพื่อจะขับเคลื่อนงานร่วมกัน
- การรับผิดชอบกับบทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- การบันทึกข้อมูลจากการเติมเต็มในเวทีผ่านการระดมความคิดเห็นของแต่ละภาคส่วนในพื้นที่
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 80 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- การจัดการในบางเรื่องยังไม่สมบูรณ์มากนัก เนื่องจากนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นบางคนที่เพิ่งเข้ามาร่วมงานยังไม่ความชำนาญในการจัดการมากนัก

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

- ทีมวิจัยทุกคนต้องเรียนรู้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการจัดการอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ทีมวิจัยต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ในทีมและเรียนรู้การทำงานเป็นทีมให้มากกว่านี้

กิจกรรมที่ 5 สรุปผลการปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

- เพื่อสรุปผลการปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- เพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรแก่เยาวชนในชุมชนให้ร่วมกันตระหนักถึงปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ หอประชุมหมู่บ้านนาออก วันที่ 15 กรกฎาคม 2560 เวลา 09:00 น.เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออกทั้ง 25 คน
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 2 คน

- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า 1 คน
- ประชาชนชุมชนบ้านนาออก 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นบ้านนาออก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประสานคนเข้าร่วมเวที การจัดการด้านการเงิน และการบันทึกข้อมูลในเวที
- จัดเตรียมสถานที่ อาหารและอาหารว่าง

การจัดกิจกรรม

- หัวหน้าโครงการวิจัยบ้านนาออก ชี้แจงการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้
- ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้ โดยทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมเวทีร่วมสรุปผลปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ กระดาษทริฟลาร์ท ปากกาเคมี สมุดบันทึกในการบันทึกข้อมูลในเวที และจับประเด็นที่สำคัญในการพูดคุยในครั้งนี้

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการสรุปผลปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรในพื้นที่ โดยการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำที่เป็นจุดเสี่ยงได้แก่ ป่าต้นน้ำ(ห้วยต้นแพน) เพื่อให้แก้ปัญหาอย่างตรงจุดมากขึ้น โดยผ่านการระดมความคิดเห็นร่วมกันของแต่ละภาคส่วนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการทำงานในครั้งนี้ด้วย

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ไม่มีความชัดเจนมากนัก เนื่องจากนักวิจัยไม่มีความชำนาญในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรม อาจจะต้องได้รับการเติมเต็มข้อมูลเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นจากผู้รู้และคนในชุมชน

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- ได้เรียนรู้ในการสรุปข้อมูลผลการปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร
- บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
- การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน และการแสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลและข้อมูลอ้างอิงที่เชื่อถือได้
- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ทำได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- การจัดการที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้นโดยมีคนที่รับผิดชอบในการจัดการโดยตรง
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 80 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- ทีมวิจัยบางคนยังไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เนื่องจากติดภารกิจที่จะต้องทำในชุมชน
- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย/การทำงานเป็นทีม (ตัวชี้วัดจากระดับความสนใจในกิจกรรม)

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

- ควรสร้างความเข้าใจให้นักวิจัยมากกว่านี้ โดยทีมวิจัยทุกคนต้องเข้าร่วมอยู่สม่ำเสมอเพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ทีมวิจัยต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ในทีมและเรียนรู้การทำงานเป็นทีมให้มากกว่านี้

กิจกรรมที่ 6 จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

- เพื่อวางแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน
- เพื่อเป็นการสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ตำบลภูฟ้า

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ หอประชุมหมู่บ้านนาออก วันที่ 24 กรกฎาคม 2560 เวลา 09:00 น.เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออกทั้ง 25 คน
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 2 คน
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า 1 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นบ้านนาออก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประสานคนเข้าร่วมเวที และการบันทึกข้อมูลในเวที
- จัดเตรียมสถานที่ อาหารและอาหารว่าง

- จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะนำไปใช้ในการวางแผนร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

- ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้ โดยร่วมระดมความเห็นในการแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ กระดาษทริฟชาร์ท ปากกาเคมี สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ในการบันทึกข้อมูลในเวที และจับประเด็นที่สำคัญในการพูดคุยในครั้งนี้

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในด้านต่างๆ เช่น น้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่ม ดินสไลด์ ฯลฯ เป็นต้น ที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน เพื่อให้แก้ปัญหาอย่างตรงจุดมากขึ้น โดยผ่านการระดมความคิดเห็นร่วมกัน

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบ อาจจะเป็นเพราะไม่มีประสบการณ์ในการจดบันทึก จำเป็นต้องมีการเติมเต็มข้อมูลบางส่วนเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นจากผู้รู้และคนในชุมชน

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- รู้จักวางแผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน
- บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
- เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน และการแสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลและข้อมูลอ้างอิงที่เชื่อถือได้
- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- การบันทึกข้อมูลจากการเติมเต็มในเวทีผ่านการระดมความคิดลงบนกระดาษทริฟชาร์ต

- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 80 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- ทีมวิจัยบางส่วน ไม่สามารถอ่านออก เขียนได้ ทำให้เป็นอุปสรรคในการบันทึกข้อมูล แต่มีบางส่วนที่สามารถอ่านเขียนภาษาไทย ทำให้บันทึกข้อมูลได้
- การบันทึกข้อมูล ยังไม่มีความสมบูรณ์และละเอียด เนื่องจากไม่คุ้นชินกับการจดบันทึก
- ทีมวิจัยบางคนไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

- ทีมวิจัยทุกคนต้องเข้าร่วมอยู่สม่ำเสมอเพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ทีมวิจัยเตรียมความพร้อมและทำความเข้าใจกับแผนการจัดกิจกรรมให้มากกว่านี้

กิจกรรมที่ 7 เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

- เพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยที่สะท้อนถึงสถานการณ์ปัญหาทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การดำเนินโครงการที่ผ่านมา รวมไปถึงผลที่ได้จากการทำงานวิจัย เพื่อจะแนวทางในการแก้ไขปัญหาในระยะยาวต่อไป
- เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปปรับใช้ในการดำเนินงานต่อไป

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ หอประชุมหมู่บ้านนาออก วันที่ 10 สิงหาคม 2560 เวลา 09:00 น.เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออกทั้ง 25 คน
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 2 คน
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า 2 คน
- โครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนา 2 คน
- ชาวบ้านนาออก 80 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นบ้านนาออก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประสานคนเข้าร่วมเวที การจัดการด้านการเงิน และการบันทึกข้อมูลในเวที
- จัดเตรียมสถานที่ อาหารและอาหารว่าง
- ทีมวิจัย ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่ล่วงหน้า 10 วัน
- ชักซ้อมการนำเสนอโครงการวิจัย
- จัดเตรียมสถานที่ ประสานอาหารเครื่องดื่ม เอกสารประกอบการจัดเวที ป้ายโครงการวิจัย
- จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะนำเสนอในที่ประชุม

การจัดกิจกรรม

- ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน
- หัวหน้าโครงการวิจัยฯบ้านนาออก ชี้แจงการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้
- หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย นำเสนอผลการศึกษาข้อมูล และผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ
- สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานโครงการวิจัยฯ บ้านนาออก ปิดเวที นำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจาก ผู้เกี่ยวข้อง และรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

- ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนประเด็นผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องทั้งในด้านปัญหาที่ผ่านมา ผลกระทบ การจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ในพื้นที่ และแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น
- นำเสนอประเด็นการแลกเปลี่ยนและข้อเสนอแนะโดยใช้กระดานฟริบชาร์ดทั้งนี้เพื่อต้องการให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เห็นข้อสรุปในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาดหายหรือยังไม่สมบูรณ์ เพื่อที่ทีมวิจัยจะได้นำไปเป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิจัยต่อไป

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

- ความเป็นมาของโครงการ
- กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สืบค้น และสำรวจข้อมูลในชุมชน
- องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ

- แผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยยังนำเสนอข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีความประหม่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลให้ดีกว่านี้

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
- เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน และการแสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลและข้อมูลอ้างอิงที่เชื่อถือได้
- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ทำได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- การบันทึกข้อมูลจากการเติมเต็มในเวทีผ่านการระดมความคิดเห็นของแต่ละภาคส่วนในพื้นที่
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 90 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือมากนัก เนื่องจากคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง
- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

ทีมวิจัยทุกคนต้องฝึกฝนการนำเสนองานมากกว่านี้ เนื่องจากยังมีความประหม่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลให้ดีกว่านี้

กิจกรรมที่ 8 ประชุมประจำเดือน 2 เดือนครั้ง (4 ครั้ง)

1. วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปผลการดำเนินงานในแต่ละเดือนแล้วนำเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้งานดีขึ้น

2. สถานที่การจัดประชุม

สถานที่ที่ใช้ก็คือ อาคารอเนกประสงค์บ้านนาออก เป็นหลักในการประชุมในแต่ละเดือน

3. ผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบไปด้วย นักวิจัย 25 คน

4. การจัดการประชุม

การจัดการประชุมประจำเดือนจำนวน 4 ครั้ง ของเดือนมีนาคม 2560 เมษายน 2560 มิถุนายน 2560 และเดือนสิงหาคม 2560

5. เนื้อหาการประชุม

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินงานวิจัยดีขึ้น

6. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

การประชุมในแต่ละครั้ง ทีมวิจัยเข้าร่วมไม่พร้อมเพียงกัน เนื่องจากติดภารกิจต่างๆ

7. จุดเด่น

การประชุมประจำเดือนที่จัดขึ้นในแต่ละครั้ง ทีมวิจัยได้มาประชุมกันเพื่อที่จะได้รู้ถึงข้อบกพร่องในการทำกิจกรรมและนำข้อเสนอแนะในแต่ละเวทีมาพิจารณาและร่วมกันแก้ไขปัญหา

8. จุดด้อย

ทีมวิจัยบางคนยังไม่ใส่ใจในการดำเนินงานวิจัย เนื่องจากยังไม่เห็นความสำคัญในการทำงานวิจัย

กิจกรรมที่ 9 เรียนรู้งานวิจัยผ่านเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน ปีงบประมาณ 58
สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

- เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์น้ำในชุมชน ร่วมกับทีมวิจัยและชาวบ้านเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน 6 โครงการ
- นำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชนตนเอง

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ บริเวณในหมู่บ้านนาออก วันที่ 5 กันยายน 2560 เวลา 09:00 น.เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออก ทั้ง 25 คน
- ทีมวิจัยบ้านนาบง ทั้ง 20 คน
- ทีมวิจัยบ้านห้วยล่อม ทั้ง 20 คน
- ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด ทั้ง 20 คน
- ทีมวิจัยลำน้ำมาง ทั้ง 20 คน
- ทีมวิจัยเกลือสินเธาว์ ทั้ง 20 คน
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 3 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นบ้านนาออก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประสานคนเข้าร่วมเวที การจัดการด้านการเงิน และการบันทึกข้อมูลในเวที
- จัดเตรียมสถานที่ อาหารและอาหารว่าง
- จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะนำไปใช้ในการวางแผนร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

- ชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวทีให้ทีมวิจัยได้รับทราบ
- กำหนดขอบเขตและประเด็นการพูดคุย
- ดำเนินกิจกรรม ตามแผนงานที่วางไว้ทั้งประเด็นการพูดคุย ประกอบด้วย
 - สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า
 - สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เช่น ดิน น้ำ ป่า การเพาะปลูก
 - สาเหตุการเปลี่ยนแปลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดี – ไม่ดี
 - องค์ความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชน
 - การบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติที่ผ่านมา
 - หน่วยงาน องค์การที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ในการเข้ามาหนุนเสริมการทำงานของชุมชนด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ
- สรุปผลการแลกเปลี่ยนพูดคุย โดยแยกเป็นประเด็นตามกรอบเนื้อหาที่วางไว้

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ กระดาษทริฟชาร์ท ปากกาเคมี สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ในการบันทึกข้อมูลในเวที และจับประเด็นที่สำคัญในการพูดคุยในครั้งนี้

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรในพื้นที่ ที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาในด้านต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน โดยผ่านการระดมความคิดเห็นร่วมกันของแต่ละพื้นที่เพื่อนำไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบ อาจจะเป็นเพราะไม่มีประสบการณ์ในการจดบันทึก และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยังไม่ลงลึกมากนักเนื่องจากมีเวลาจำกัด

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม

- เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน และการแสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลและข้อมูลอ้างอิงที่เชื่อถือได้
- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 80 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่ให้ความร่วมมือมากนัก เนื่องจากคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง
- ชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

- ทีมวิจัยทุกคนต้องเข้าร่วมอยู่สม่ำเสมอเพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ทีมวิจัยต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ในทีมและเรียนรู้การทำงานเป็นทีมให้มากกว่านี้

กิจกรรมที่ 10 สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังการจัดกิจกรรม

เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. สถานที่

สถานที่ของการจัดกิจกรรมคือ หอประชุมหมู่บ้านนาออก วันที่ 18 กันยายน 2560 เวลา 09:00 น.เป็นต้นไป

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัยบ้านนาออกทั้ง 25 คน
- พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 2 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นบ้านนาออก มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน ทั้งในส่วนของการประสานคนเข้าร่วมเวที การจัดการด้านการเงิน และการจัดการด้านข้อมูลในแต่ละกิจกรรม
- จัดเตรียมสถานที่ อาหารและอาหารว่าง
- จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะนำไปใช้ในการสรุปผลการดำเนินงาน

การจัดกิจกรรม

- คณะทำงานร่วมกันสรุปผลการศึกษาวิจัยและร่วมกันเขียนร่างรายงานฉบับสมบูรณ์
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

5. เครื่องมือ / วิธีการนำมาใช้

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ กระดาษทริฟชาร์ทที่จับประเด็นในแต่ละเวที สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ในการบันทึกข้อมูลกิจกรรมแต่ละครั้ง

6. เนื้อหาการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักวิจัยทุกคนเพื่อที่จะจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ทราบ

7. ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

ภาพรวมที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาคือ การจดบันทึกข้อมูลที่ยังไม่เป็นระบบ ระเบียบอาจจะเป็นเพราะไม่มีประสบการณ์ในการจดบันทึก และเก็บข้อมูล

บทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. สิ่งที่ได้เรียนรู้

- บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
- เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน และการแสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลและข้อมูลอ้างอิงที่เชื่อถือได้
- เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

2. สิ่งที่ทำได้ดี

- การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเวที 90 % (คิดจากจำนวนผู้ลงทะเบียนเข้าเวทีในแต่ละครั้ง)
- ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเวทีและให้ข้อคิดเห็นในการศึกษาวิจัย
- ข้อมูลผลการศึกษาวิจัย ค่อนข้างมีความสมบูรณ์
- กลุ่มผู้เข้าร่วมเวที มีความหลากหลาย ทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัย

3. สิ่งที่ยังทำได้ไม่ดี

- การจัดเก็บข้อมูลบางส่วน ยังไม่มีความสมบูรณ์ จำเป็นที่จะต้องมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม
- ทีมวิจัยยังนำเสนอข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีความประหม่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลให้ดีกว่านี้

4. ถ้าจะทำให้ดีกว่านี้

- ทีมวิจัยทุกคนต้องเข้าร่วมอยู่สม่ำเสมอเพื่อจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ทีมวิจัยต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ในทีมและเรียนรู้การทำงานเป็นทีมให้มากกว่านี้

จากกิจกรรมทั้งหมดที่ทีมวิจัยบ้านนาออกได้จัดขึ้นนั้น ผลตอบรับจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นไปในทางที่ดีพอสมควร โดยคนในชุมชนได้เรียนรู้การอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน รวมไปถึงการสร้างตระหนักรู้ให้คนในชุมชนหันมาใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้เรียนรู้ว่าแหล่งฐานทรัพยากรธรรมชาติที่คนในหมู่บ้านใช้ประโยชน์อยู่ทุกวันนี้กำลังจะลดลง จากการลงพื้นที่สำรวจทำให้พบว่า สาเหตุเกิดจากการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาในหลายๆ ด้าน เช่น ในช่วงฤดูฝนจะเกิดน้ำป่า ดินโคลนถล่ม ดินสไลด์ ไหลเข้าท่วมพื้นที่ทางการเกษตรและบ้านเรือน ซึ่งสร้างความเสียหายเป็นอย่างมาก การลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิตของคนในชุมชน

แต่ยังมีคนในชุมชนบางส่วนไม่ค่อยให้ความร่วมมือมากนัก ยังไม่ตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ โดยยังยึดแนวคิดเดิมๆ ในการใช้ประโยชน์จาก ดิน น้ำ ป่า ในการหล่อเลี้ยงชีวิต และยังไม่เข้าใจกระบวนการในการดำเนินงานวิจัยอย่างแท้จริง ทำให้นักวิจัยจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้คนเหล่านี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

จากการศึกษาข้างต้น ทีมวิจัยได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันกับคนในชุมชน โดยการลงพื้นที่สำรวจ ดิน น้ำ ป่า และร่วมกันแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด โดยชาวบ้านได้ทดลองปฏิบัติหลายทาง เช่น การปลูกต้นไม้บริเวณป่าต้นน้ำ(ห้วยต้นแพน) เนื่องจากเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อดินโคลนถล่ม และน้ำป่าไหลหลาก โดยการหาพันธุ์พืชที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต เช่น ต้นเมี่ยง ต้นตำว ต้นประดู่ ต้นพุง เป็นต้น การทำฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) 2 ลูก โดยใช้อุปกรณ์ทางธรรมชาติ เช่น ไม้ ก้อนหิน เชือกที่ทำมาจากเปลือกไม้ การทำบ้านปลาตามจุดที่เป็นวังปลา เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เพื่อเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำในชุมชน เมื่อมีการทดลองปฏิบัติดังที่กล่าวมาแล้วนั้นทำให้ฐานทรัพยากรธรรมชาติเริ่มมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น โดยทีมวิจัยจะเข้าไปสังเกตเป็นระยะ และนำผลที่ได้มาพูดคุยกันในชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

รวมไปถึงการปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนเยาวชนในชุมชนให้ตระหนักถึงปัญหาฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นและเรียนรู้การอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตนเอง โดยสร้างการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติที่จะกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษา

กระบวนการศึกษา แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านนาออก หมู่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอปอเกือ จังหวัดน่าน นั้น ได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้เครื่องมือสำคัญ 2 ประเภท ได้แก่

- 1) การจัดเวที เสวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน
- 2) การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่ฐานทรัพยากรในชุมชน และการสัมภาษณ์

จากการเลือกใช้เครื่องมือทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว ทำให้ได้ข้อมูลสู่การรายงานผลการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ

ระยะเวลา 27 เดือน ของการศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 และ 2 ได้วางกรอบในการศึกษาข้อมูลความรู้ ในประเด็นวิจัย เพื่อตอบโจทย์วิจัย และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาคน ผ่านการสืบค้น ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาสาเหตุที่แท้จริงโดยวิธีคิดเชิงระบบ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพและสร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาข้อมูลความรู้เชิงเนื้อหา มีดังนี้

1. บริบทบ้านนาออก ตำบลภูฟ้า อำเภอปอเกือ จังหวัดน่าน

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2403 -2404 มีผู้คนเข้ามาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่บ้านนาออก ประมาณ 15 ครัวเรือน ไม่ปรากฏชื่อผู้ที่อพยพเข้ามาก่อตั้งว่าเป็นใคร ทราบแต่เพียงว่าเป็นคนพื้นเมือง หลังจากนั้น ประมาณปี พ.ศ. 2513 มีคอมมิวนิสต์เข้ามาปลุกระดมให้คนในหมู่บ้าน ทั้ง 15 ครัวเรือน ไปเป็นพรรคพวก แต่ชาวบ้านเหล่านั้นไม่เห็นด้วย จึงได้พากันอพยพหนีไปอยู่ที่อื่น ได้แก่ บ้านนาเปื้อง อำเภอบัว และอำเภอสันติสุข จนทำให้หมู่บ้านนี้ กลายเป็นหมู่บ้านร้างเป็นระยะเวลา 13 ปี

จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2526 ทางหน่วยทหาร กรป.กลาง ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือและสอบถามชาวบ้านที่อพยพหนีไปอยู่ที่อื่น ว่ามีความประสงค์จะกลับมาอยู่ที่เดิมหรือไม่ ประกอบกับชาวบ้านที่หนี

ไปอยู่ที่อื่นไม่มีที่ทำกิน จึงได้ตัดสินใจกลับมาอยู่ที่เดิม โดยทางทหาร และ กรป.กลาง ได้สร้างถนนจากบ้านฝักเหือกเข้ามาถึงหมู่บ้าน เป็นระยะทาง 16 กิโลเมตร เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางไปมา

จากนั้นทหารได้เข้ามาจัดที่ทำกินให้แก่ราษฎร โดยแรกเริ่มมีประชาชนอพยพเข้ามาอยู่ประมาณ 28 หลังคาเรือน หลังจากนั้นก็มีลูกหลาน ครอบครัวขยายเพิ่มมากขึ้น มีประชากรประมาณ 108 คน และได้ตั้งชื่อว่าบ้านนาออก ตามชื่อหมู่บ้านเดิม อยู่ในเขตการปกครองของตำบลบ่อเกลือใต้ และมีนายซอนดวงพันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2526 ได้มีคอมมิวนิสต์ลอบยิงประชาชนและทหารในบ้านนาออก ทำให้ทหารและชาวบ้านเสียชีวิต จำนวน 5 ราย และได้รับบาดเจ็บ 4 ราย แต่ในครั้งนั้นชาวบ้านไม่ได้หนีไปอยู่ที่อื่น แต่ได้ต่อสู้เพื่อรักษาถิ่นที่อยู่ไว้ โดยมีทหารเป็นหน่วยสนับสนุนและแจกจ่ายอาวุธ เพื่อให้ชาวบ้านได้ป้องกันตนเอง

ในปี พ.ศ. 2527 เหตุการณ์สงบลง จึงได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชด.) และในปี พ.ศ. 2537 ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ณ ปัจจุบัน บ้านนาออกตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า ในพิกัด QB 290068 ห่างจากแนวชายแดนไทย – ลาว 20 กิโลเมตร 96 ครอบครัว จำนวนประชากรทั้งหมด 344 คน ชาย 172 คน หญิง 172 คน โดยมี นายแก้ว ดวงพันธ์ เป็นผู้นำหมู่บ้าน มีนายอินแก้ว เชื้อนเมือง นายสิทธิ์ สุขะ นางสาวรัตติกุล ใจมงคล เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

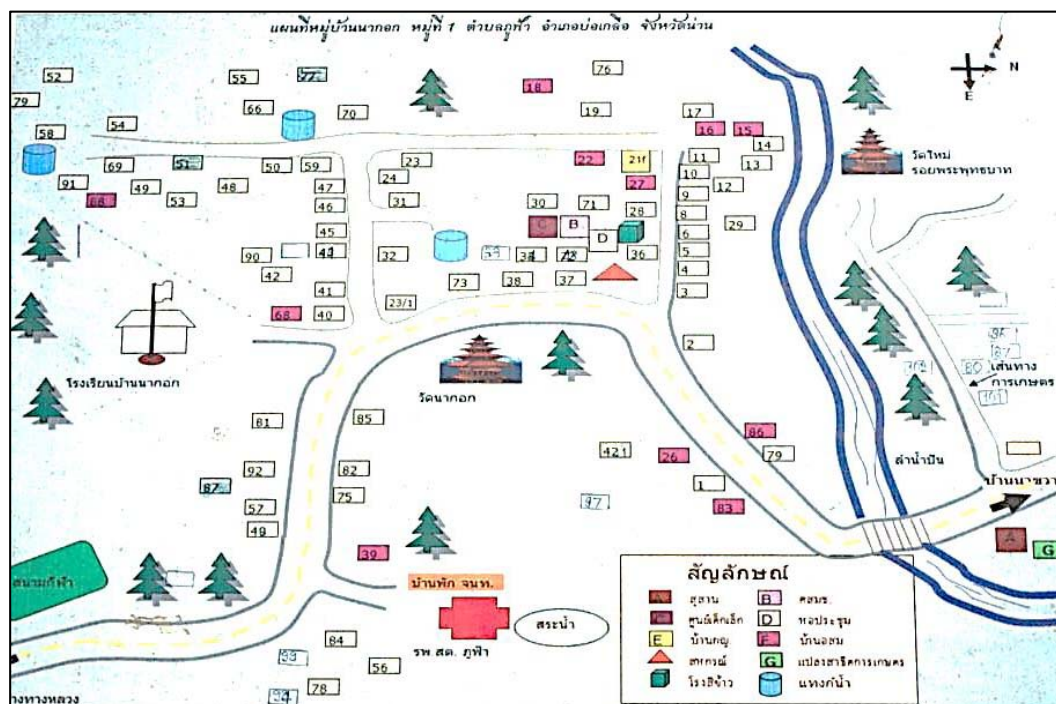
วิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน “ สร้างชุมชนเข้มแข็ง ร่วมแรงพัฒนา ประชาชนมีความรู้ ทุกคนมีความสุข ”

2.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านนาออก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอบ่อเกลือ ไปทางทิศใต้ ตามถนนสายฝักเหือก-สบมาง ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร สภาพถนนเป็นลาดยาง ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต

ทิศเหนือ	ติดกับ บ้านนาขวาง ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดกับ บ้านห่างทางหลวง ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
ทิศตะวันออก	ติดกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดกับ บ้านน้ำหนาว ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

แผนที่โดยสังเขป บ้านนาออก หมู่ 1 ตำบลลพฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

แผนที่หมู่บ้านและทรัพยากร เป็นแผนที่แสดงอาณาเขต ลักษณะทางกายภาพที่เด่น ๆ ในสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัยของคนในหมู่บ้าน พื้นที่ทำกิจกรรมทางการเกษตร ทั้งเรื่องส่วนไร่นา สถานที่เลี้ยงสัตว์ ทรัพยากรที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งจากธรรมชาติและที่สร้างขึ้น เพื่อทราบอาณาเขตของหมู่บ้าน การกระจายตัวของสิ่งสำคัญต่าง ๆ ทรัพยากร รวมทั้งเข้าใจสภาพโดยรวมของหมู่บ้าน โดยแผนที่ดังกล่าวได้ใช้มาตราส่วน แต่วางรูปและส่วนประกอบต่าง ๆ ในอาณาเขตของชุมชน และที่สำคัญคือ เป็นแผนที่ที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น และลงมือวาดโดยชาวบ้าน จึงถือเป็นแผนที่ที่มีผลทางจิตใจ มีส่วนช่วยสร้างความตระหนักถึงสภาพปัญหาและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ที่แสดงด้วยภาพและข้อมูลที่เกิดขึ้น

2.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

สภาพภูมิประเทศของบ้านนาออก ตำบลลพฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ที่ตั้งบ้านนาออก ที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีภูเขาสลับซับซ้อนล้อมรอบหมู่บ้าน ภูมิประเทศในด้านการประกอบอาชีพ มีพื้นที่ในการทำการเกษตรได้ดี มีที่ราบประกอบด้วยมีภูเขาที่เป็นแหล่งต้นน้ำสำหรับการเกษตร จึงมีความเหมาะสมกับอาชีพทำไร่ ทำนาและการเพาะปลูกพืชหลังนา ได้เป็นอย่างดี

2.3.1 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

1. ประชากร

ชาย 186 คน หญิง 177 คน

รวม 363 คน

จำนวนครัวเรือน 86 ครัวเรือน

2. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บนที่ราบเนิน โดยตั้งเรียงรายตามสองข้างทางในหมู่บ้านและถนนสายสมมาง-ผักเหือก ซึ่งอยู่สูงกว่าระดับน้ำมาง โดยที่ตั้งในปัจจุบัน จะเป็นที่ราบเชิงเขา การตั้งบ้านเรือนชาวบ้านนิยมสร้างบ้านติดกันเป็นกลุ่มเครือญาติ

รูปแบบการสร้างบ้านในอดีต ชาวบ้านใช้ไม้ในการสร้างตัวบ้านและมุงด้วยหญ้าคา ภายในตัวบ้านประกอบด้วยห้องนอน ห้องรับแขก และชานบ้านส่วนใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่อยู่ของสัตว์เลี้ยง เช่น หมู ไก่ วัว ควาย และเป็นที่เก็บฟืน ส่วนห้องครัว นิยมสร้างแยกออกจากตัวบ้าน เนื่องจากไม่ต้องการให้ควันไฟที่เกิดจากการหุงต้มอาหาร มารบกวนบนเรือนบ้าน ส่วนห้องน้ำจะสร้างแยกออกไปทางด้านหลังของตัวบ้าน หรือขึ้นอยู่กับสภาพการตั้งบ้านเรือนของแต่ละหลัง

ปัจจุบัน ชาวบ้านนิยมสร้างบ้านแบบบ้านยกสูง และครึ่งไม้ครึ่งปูน โดยชั้นบนจะใช้เป็นที่หลับนอนของสมาชิกในครอบครัว ส่วนด้านล่างจะใช้เป็นที่รับแขก ซึ่งมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องเสียง เป็นต้น และมีห้องครัวและห้องน้ำภายในตัวบ้าน

3. เส้นทางคมนาคม, การติดต่อกับภายนอก

การเดินทางเข้าสู่นากอก เส้นทางที่ 1 ใช้เส้นทางจากอำเภอบ่อเกลือ ไปทางทิศใต้แล้วเลี้ยวซ้ายที่บ้านสามแยกบ้านผักเหือกและไปทางศูนย์ภูฟ้าพัฒนาระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอดสาย เส้นทางที่ 2 ใช้เส้นทางอำเภอสันติสุขเดินทางเข้าสู่ ถนนสาย 1333 เข้าสู่เส้นทางแม่สะนา-บ้านห้วยลอย ระยะทางจากสันติสุขถึงบ้านนากอกประมาณ 65 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมในหมู่บ้าน เป็นถนนคอนกรีต ซึ่งอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์มากนักเนื่องจากขาดการบำรุงรักษาและก่อสร้างมานานหลายปี และมีเส้นทางเดินเท้าที่เชื่อมต่อกันระหว่างครัวเรือน

2.4 การศึกษา

2.4.1 การศึกษาในระบบ

ก่อนวัยเรียน ภายในหมู่บ้านไม่มีศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะในหมู่บ้าน เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 2 ขวบ จนถึง 5 ขวบ ต้องไปเรียนที่ศูนย์ บ้านนาขวาง และศูนย์บ้านผักเหือก

ระดับประถมศึกษา มีโรงเรียนบ้านผักเหือก อยู่ห่างจากบ้านนากอกประมาณ 8 กิโลเมตร ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา (ป.1-ป.6) โดยรับเด็กทั้งในหมู่บ้านและภายในตำบลบ่อเกลือใต้และตำบลภูฟ้าบางส่วน เข้ามาเรียน ส่วนในระดับมัธยมศึกษา เด็กนักเรียนจะไปเรียนต่อที่โรงเรียนบ่อเกลือวิทยาคม

ระดับอุดมศึกษา จะไปเรียนต่อที่ตัวเมืองน่านหรือต่างจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านน่าน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ ,ลำปาง พะเยา เชียงใหม่ กรุงเทพฯ เป็นต้น

2.4.2 การศึกษานอกระบบ

ภายในหมู่บ้าน เป็นที่ตั้งศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย บ้านนาออก ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยาขาดโอกาสทางการศึกษาในช่วงอายุต่างๆ ได้รับการเรียนการสอน โดยจะเปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.5 สาธารณสุข

การรักษาพยาบาลการเจ็บป่วยของชาวบ้านนาออก เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจะไปรับการ รักษาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่บ้านนาออก ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 300 เมตร แต่ถ้าหากเกิดการเจ็บป่วยหนัก ทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลก็จะส่งต่อไปที่โรงพยาบาลปอเกือ โรงพยาบาลอุพราชบุรีหรือโรงพยาบาลน่าน

ส่วนกรณีที่เกิดการเจ็บป่วยเล็กน้อย ชาวบ้านจะใช้วิธีการรักษาแบบพื้นบ้าน เช่น การ ใช้น้ำมันสมุนไพร การเป่าด้วยคาถาอาคม การสู่วัณณ ดูเมื่อ เสี่ยงหาย หรือการสืบทอด โดยชาวบ้านมี ความเชื่อกันว่า สาเหตุการเจ็บป่วยมีผลมาจากการไปกระทำในสิ่งที่ไม่ดี เช่น การไปลบหลู่เจ้าที่เจ้า ทาง หรือผีไร่ผีสวน ซึ่งการรักษาด้วยองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ถือเป็นการเยียวยาและรักษาที่ใจคน ป่วยก่อน หากคนป่วยมีกำลังใจที่ดีแล้ว อาการป่วยตามร่างกายก็จะหายตามไปด้วย หรือถ้าหากยังไม่ หายก็จะไปรักษาด้วยการแพทย์แผนใหม่หรือไม่ก็รักษาร่วมกันทั้งสองอย่าง

2.6 วัฒนธรรมประเพณี

2.6.1 วัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรือนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

- 15 ค่ำ (เดือนดับเดือนเบ็ง) จะมีข้อห้ามในชุมชนในเรื่องของการถางไร่ ถางสวน ห้ามเอาไม้ดิบเข้าบ้านเด็ดขาด เพราะจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดี ตามมาในบ้านหรือหมู่บ้าน
- เดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ตรงกับเดือนมกราคมของทุกปี มีการเลี้ยงเจ้า หรือ เลี้ยงผีเจ้าประจำหมู่บ้าน (ผีเจ้าแก้วและผีเจ้าเหล็กหรือเจ้าขาเหล็ก) ซึ่ง จะมีการเลี้ยงเจ้าเป็นประจำทุกปี โดยจะใช้ไก่ เป็นเครื่องเซ่นไหว้เป็น ส่วนใหญ่ แต่จะเซ่นไหว้หมู 3 ปี/ครั้ง โดยจะเก็บเงินจากคนในชุมชน ตามจำนวนคน คนละ 10 บาท และสัตว์ (วัวควาย) ตัวละ 2 บาท
- เดือน 7 ตรงกับเดือนเมษายนของทุกปี สงเคราะห์บ้าน ทำสะตวง อุปกรณ์ข้าวต้ม ขนม,พริก,กระเทียม,ของทุกอย่างที่กินได้ ของใช้ ฯลฯ รับบุญ ขอโชคขอพร ต้อนรับปีใหม่เมือง รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ เล่นปี ใหม่
- เดือน 9 ตรงกับเดือนพฤษภาคมของทุกปี ปลุกข้าว เลี้ยงแคว้น เลี้ยงผี ผาย ผีต้นน้ำประปาหมู่บ้าน โดยใช้ไก่เป็นของเซ่นไหว้ จำนวน 1 ตัว เหล้า 1 ขวด ข้าว น้ำ หมาก พลุ

- เดือน 9 ถึงกำหนด 3 ปี จะมีการเลี้ยงหมู โดยจะเก็บเงินตามจำนวนคนและสัตว์ โดยเงินที่รวบรวมได้ จะแบ่งเป็นส่วนๆ คือ ซ้อหมู ซ้อไก่ ซ้อไข่ เทียน เหล้าขาว และของเซ่นไหว้อื่น ๆ ส่วนหมาก พลุ ข้าว พริกเกลือ ชาวบ้านแต่ละคนจะเตรียมไปเอง
- เดือนเกียง ตรงกับเดือนตุลาคมของทุกปี กินข้าวใหม่
- เดือนยี่ ตรงกับเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ลอยกระทง
- เดือน 3 ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ จะมีพิธีตานข้าวใหม่
- นอกจากนั้น ยังมีการเลี้ยงผีเป็นการส่วนตัว โดยเป็นการแก้บน ตามที่เจ้าบ้านได้บนไว้ แล้วจึงนำของเซ่นไหว้มาแก้บน ซึ่งสัตว์ที่นิยมนำมาแก้บน ได้แก่ หมู ไก่ เป็นต้น
- นมัสการรอยพระพุทธรูป ทุกวันที่ 16 เมษายน ของทุกปี มีการอาบน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์

ประเพณี/วัฒนธรรมท้องถิ่น

- บุญบั้งไฟ (โดยใช้ท่อPVC) ในการทำบั้งไฟ (งานประจำปี)
- งานขึ้นบ้านใหม่
- ตานข้าวใหม่ (ทำบุญข้าวใหม่)
- บวชป่า
- ทำขวัญ (สู่ขวัญ)
- เลี้ยงผีบ้านผีเรือน จะเลี้ยงในช่วงสงกรานต์หรือ (ปีใหม่เมือง)
- เลี้ยงเจ้า
- ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา

2.6.2 ผู้นำทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านอาชีพ

1. นายธนภุต คงธนวินิช มัคทายกวัด
2. นายกอง ลำนัย ข้าวจำ
3. นายบุญถึง เชื้อนเมือง ข้าวจำ
4. นางศรี ลำนัย ประเภทจักสาน
5. นายจ้วง คำแข่วน ประเภทดนตรีพื้นบ้าน (ดีดพิน)
6. นายคำ พิศจาร ประเภทตีเหล็ก
7. นายถนอม พรหมมา ประเภทช่างไม้
8. นางมอญ ใจมงคล ประเภทร้องเพลงพื้นบ้าน

2.7 ด้านการปกครอง

1. ผู้ใหญ่บ้าน	นายแก้ว ดวงพันธ์
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายอินัน เชื้อนเมือง
3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายสิทธิ์ สุธะ
4. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นางสาวรัตติกุล ใจมงคล
5. สมาชิก อบต.	นายธนกฤต คงธนวินิจ
6. สมาชิก อบต.	นางคำน้อย อุปจักร
7. ประธานประชาคม	นายพิเชษฐ์ ชัยวร
8. ประธาน อสม.	นางจรินทร์ สุธะ
9. ประธานสตรีหมู่บ้าน	นางคำน้อย อุปจักร
10. ผู้ทรงคุณวุฒิ	นายกอง ลำนัย
11. ประธานคุ้มบ้าน	นายสม ดวงพันธ์ นายจันทร์ สุธะ นายประเทือง อุปจักร
12. ผู้นำ อช.	นายถนอม พรหมมา
13. อพม.	นายสราวุธ ไชยมงคล

2.8 สภาพทางเศรษฐกิจและรายได้

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีจำนวน 86 หลังคาเรือน อัตราการจ้างแรงงานในหมู่บ้านวันละ 200 บาท

2.9 ผลิตภัณฑ์และกลุ่มอาชีพ

กลุ่มเลี้ยงโคและกระบือ	มีนายสม ดวงพันธ์ เป็นประธาน
กลุ่มเลี้ยงเป็ด	มีนายพิเชษฐ์ ชัยวร เป็นประธาน
กลุ่มจักสาน	มีนางชื่น ดวงพันธ์ เป็นประธาน
กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าประกอบหญาสามเหลี่ยม	มีนางเขมิกา ส่องสี เป็นประธาน
กลุ่มทำนํายาเอนกประสงค์	มีนางผิน สุทธเขต เป็นประธาน
กลุ่มผู้สูงอายุ	มีนายผ่อง สุทธเขต เป็นประธาน

2.10 ทุนในหมู่บ้าน

1. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัจจุบันมีเงินกองทุน 1,317,817.86 บาท ประธานกองทุนฯ นายแก้ว ดวงพันธ์

2. กองทุน กขคจ. ปัจจุบันมีเงินกองทุน 290,549.41 บาท ประธานกองทุนฯ นายแก้ว ดวงพันธ์

3. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปัจจุบันมีเงินกองทุน 137,571.44 บาท ประธานกองทุน ฯ นายสม ดวงพันธ์

4. กองทุนแม่ของแผ่นดิน มีงบประมาณ 53,120 บาท

5. กลุ่มกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

6. กองทุน อพป.หมู่บ้าน

7. กองทุนเฝ้าระวังไฟฟ้า

8. กองทุน อพป. มีงบประมาณ 80,000 บาท

9. กองทุนกลุ่มเลี้ยงโค มีงบประมาณ 100,000 บาท

10. กองทุนธนาคารข้าวบ้านนาออก

โดยก่อตั้งมาเมื่อ พ.ศ.2528 โดยใช้งบประมาณของหมู่บ้าน ป.ช.ด. (หมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเองชายแดนไทย-ลาว) รับผิดชอบโดยทหาร ได้สร้างยุ้งฉางให้ 1 หลังพร้อมให้ข้าวเปลือก จำนวน 200 ถัง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้เกิดหมู่บ้าน อ.พ.ป. ได้สร้างยุ้งฉางใหม่ คือที่ตั้งปัจจุบัน พร้อมให้ข้าวเปลือกมาอีก 100 ถัง ต่อมาเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2543 พระองค์ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนบ้านนาออก ได้พระราชทานข้าวสารให้กับราษฎรบ้านนาออก คณะกรรมการหมู่บ้านได้ให้ราษฎรกู้ยืมไปบริโภค โดยคืนมาเป็นข้าวเปลือกเป็นจำนวน 120 ถัง จนถึงปัจจุบัน เป็นจำนวน 800 ถัง มีสมาชิกทั้งหมด 86 ครอบครัว และได้นำไปใช้กับสาธารณะประโยชน์ ดังนี้

1. ขายไป 200 ถัง เพื่อสมทบทุนสร้างวิหารวัดบ้านนาออก

2. ได้ใช้ในงานสาธารณะกุศล เช่น งานทำบุญทอดผ้าป่า งานกีฬาหมู่บ้านและตำบล โดยแต่ละงาน ไม่เกิน 10 ถัง ปัจจุบันมีข้าวทั้งหมด 570 ถัง

กองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและกองทุน กขคจ. หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยเฉพาะสมาชิกภายในหมู่บ้านจะกู้ยืมเงินกองทุนดังกล่าว เพื่อนำเงินมาซื้อข้าวหรือเมล็ดพันธุ์ข้าวหรืออุปกรณ์การผลิต ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัวว่าจะตัดสินใจอย่างไรกับการนำเงินดังกล่าวไปใช้จ่าย แต่ส่วนใหญ่จะนำไปใช้จ่ายในภาคครัวเรือนมากกว่า แต่ยังไม่เห็นภาพรูปธรรมที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาความยากจนหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.12 ธุรกิจชุมชน

■ บั๊มน้ำมันในชุมชน	จำนวน 1 แห่ง
■ โรงสีข้าว	จำนวน 2 แห่ง
■ โรงน้ำดื่ม	จำนวน 1 แห่ง
■ ร้านค้าชุมชน	จำนวน 1 แห่ง

2.13 สถานที่สำคัญในชุมชน

1. ธนาคารข้าว/ยุ้งฉาง 1 แห่ง
2. ศาลากลางหมู่บ้าน 1 แห่ง
3. หอกระจายข่าว 1 แห่ง
4. วัดนาออก

2.14 สถานที่ท่องเที่ยวและบริการ

1. แหล่งท่องเที่ยวด้านการศึกษาศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ (เส้นทางศึกษาธรรมชาติ)
2. รอยพระพุทธรบาท

2.15 ด้านองค์กรชุมชนและกลุ่มทางสังคม

1. กลุ่มแม่บ้าน
2. กลุ่มออมทรัพย์
3. กลุ่มจักสาน
4. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์
5. กลุ่มผู้สูงอายุ
6. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

3. ทรัพยากรธรรมชาติ

- 3.1 แหล่งน้ำผิวดิน ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ประกอบด้วยลำห้วย
จำนวน 8 ลำห้วย คือ

1. ห้วยอีลอน
2. ห้วยไต้
3. ห้วยโป่ง
4. ห้วยทุ่งช้าง
5. ห้วยเหล็ก
6. ห้วยปางวัว
7. ห้วยเด่นจะนา
8. ห้วยอีลอนน้อย
9. ห้วยดำเหล่า
10. ห้วยป่าคา
11. ห้วยตันแพน
12. ห้วยอีปัว
13. ห้วยปาว
14. ห้วยไต้น้อย
15. ห้วยปายาบ
16. ห้วยน้ำปัน
17. ห้วยเหี้ย
18. ห้วยเหล็ก
19. ห้วยยู
20. ห้วยแงด

21. ห้วยเสาะ
22. ห้วยหนองต๋อง
23. ห้วยคือบิน
24. ห้วยหิน
25. ห้วยหางหมา
26. ห้วยเฮี้ย
27. ห้วยกอก
28. ห้วยตาลาว
29. ห้วยชะนูด
30. ห้วยหาน
31. ห้วยโป่งกบ
32. ห้วยแควยัน
33. ห้วยกอก
34. ห้วยกวากน้อย
35. ห้วยกวากใหญ่
36. ห้วยตันตอง
37. ห้วยหยื่น
38. ห้วยน้ำเย็น
39. ห้วยหินฮ้อง
40. ห้วยหมูกอง
41. ห้วยตาเหิน
42. ห้วยอีเก็ด
43. ห้วยอีก่อ
44. ห้วยผาลาด

ลำน้ำ จำนวน 1 สาย คือ

- ลำน้ำมาง

3.2 ป่าไม้

บ้านนาออก มีพื้นที่ทั้งหมด 23,750 ไร่ แยกเป็นพื้นที่นา จำนวน 110 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 422 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 25 ไร่ และส่วนที่เหลือเป็นผืนป่า ประมาณ 23,171 ไร่ ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผืนป่า ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ โดยชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์รักษาไว้ ซึ่งถือเป็นสิทธิ และทรัพย์สินส่วนรวม (ป่าหน้าหมู่บ้าน) ของชุมชน สำหรับใช้ประโยชน์ในด้าน เช่น เป็นป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์และป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ซึ่งมีพื้นที่กว่า

7,000 ไร่ ซึ่งถือเป็นแหล่งพันธุ์ไม้และพันธุ์พืชสมุนไพรประจำถิ่นหลากหลายชนิด และยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด เช่น เก้ง กวาง หมูป่า เต่าปูลู นกนานาชนิด เป็นต้น นอกจากนี้จะมีผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์แล้ว ภายในบริเวณป่ายังมีลำห้วยน้อยใหญ่มากกว่า 44 ลำห้วย และที่สำคัญคือลำห้วยอีลอนและลำน้ำป่าน ที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ โดยนำน้ำมาอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร โดยอาศัยระบบประปาภูเขา

ผืนป่า

- ป่าต้นน้ำห้วยอีลอน	เนื้อที่ 7,000 ไร่
- ป่าอนุรักษ์	อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติขุนน่าน ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์
- ป่าชุมชน	เนื้อที่ 3,000 ไร่
- ป่าพิธีกรรม ป่าช้า/สุสาน	เนื้อที่ 1 ไร่
- ป่าศาลเจ้าหมู่บ้าน	เนื้อที่ 3 งาน
- ป่าวัด	เนื้อที่ 30 ไร่

3.3 ปฏิทินอาหารที่ได้จากป่า/ชุมชน/แหล่งน้ำบ้านนากอก

จากการสำรวจและสอบถามข้อมูลด้านอาหารของชุมชน ทำให้พบว่าอาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติ บริเวณหมู่บ้านนากอก มีมากมายหลายชนิดและบางส่วนของที่ไม่สามารถผลิตได้ก็ซื้อจากรถขายของ โดยสามารถจำแนกประเภทอาหารตามฤดูกาล และตลอดปีมีดังนี้

ฤดูหนาว (เดือนตุลาคม-มีนาคม)

รถด่วน ผักบุ้ง มดส้ม มีม จิ้งหรีด ปลาหิมะ ตัวงู หนู ู อี้นัว ผึ้ง ต่อ แตน เต่า กบ เขียด นก ปลาก่อ ปลาช่อน กุ้ง ปลานิล ปลาดุก อีซวก บุ่ม ปลากั้ง ปลาปุง หอย ชะอม มะนาว มะแว้ง มะขามป้อม ผักกูด ผักกาด ผักเอือก ถั่วลิ้นเต่า มะเดื่อ ผักหนาม บ้าง มะหลอด แดง หอมแดง กระเทียม ผักฮาก ถั่วแปบ มะกรูด หัวปลี มะกอกป่า ดอกแค ดอกเสี้ยว กล้วย บวบ หวาย มะเขือ ผักชี มะก้อ พริก สะเดา ผักขี้น ถั่ว งา ข้าวโพด แดงไร้ มะลิ้นไม้ แดงไทย มะนอย ผือก มัน บอน ฯลฯ

ฤดูร้อน (เมษายน-พฤษภาคม)

ผักกาด หัวปลี หน่อหวาย บอน ผักหนาม ชะอม ปลามัน ปลาบู ปลาไน แมงปุม ู เขียด เห็ดขอนขาว มะละกอ มะแว้ง มะหลอด มะกอก ดอกจิว สะค้าน แมงดา จิ้งหรีด ส้ม ูนา ูห้วย กบ กระรอก ไก่ป่า หมูป่า กล้วย ดอกเสี้ยว ผักหนอก หนู มดแดง ฯลฯ

ฤดูฝน (มิถุนายน-กันยายน)

ผักกาด หอมแดง มะเขือ พักทอง พักเขี้ยว สะเดา ผักชี ต้นหอม หน่อไม้ ถั่วพู ไหรพา กระเพรา ชะอม ขมิ้น มะกรูด ข้าวโพด หอมหัวใหญ่ แมงตัวงู แมงกว้าง ผักตำลึง ผักแปม ผักฮาก ยอด

ผักทอง ผักป่า มะไฟ มะเดื่อ เห็ดแดง เห็ดหาด เห็ดภูด เหินแสต เห็ดขอนขาว เห็ดไขห่าน เห็ดโคน
ปลาไหล ปลามัน ปลาขาว ปลาหิม อีฮวก งอย ปลาปุง มะนอย พริก งา ถั่ว กระรอก แจ้ มะขามป้อม
ขนุน มะลิ้นไม้ ดอกแค ผักบุ้ง แดง มะพุด ต่อ ผึ้ง มิ้น มะม่วงป่า มันเทศ มันพร้าว เผือก มันแกว

มีตลอดปี (มกราคม-ธันวาคม)

ผักกาด หัวปลี หน่อหวาย บอน ผักหนาม ชะอม ปลามัน ปลาปุง ปลาไน แมงบ่ม ู
เขียด เห็ดขอนขาว มะละกอ มะแว้ง มะหลอด มะกอก ดอกงิ้ว สะค่าน แมงดา จิ้งหรีด ส้ม ปูนา ปูห้วย
กบ กระรอก ไก่ป่า หมูป่า กล้วย ดอกเสี้ยว ผักหนอก หนู ผักกาด ผักเอือก ถั่วลันเตา มะเดื่อ ผักหนาม
ป่าง มะหลอด แดง หอมแดง กระเทียม ผักฮาก ถั่วแปบ มะกรูด หัวปลี มะกอกป่า ดอกแค ดอกเสี้ยว
กล้วย บวบ หวาย มะเขือ ผักชี มะก้อ พริก สะเดา ผักขี้อ้น ถั่ว งา ข้าวโพด แดงไร่ มะลิ้นไม้ แดงไทย
มะนอย เผือก มัน บอน

ซื้อจากตลาด/รถขายกับข้าว (รถพุ่มพวง)

อาหารทะเล กุ้ง หอย ปู ปลา เสื้อผ้า ผลไม้สด กาแฟ โอวัลติน คะนอร์ รสดี ซีอิ๊ว น้ำมัน
หอย ปลาตุ๋น มะเขือเทศ ไก่ น้ำปลา พริกแห้ง ผักชี พริก กล้วย ส้มเขียวหวาน ต้นหอม อาหารแห้ง
เครื่องใช้ส่วนตัว ปลาสาม น้ำยาล้างจาน เครื่องดื่ม ชะอม สะเดา ปลากระป๋อง ไข่ไก่ หอมแดง หอมขาว
ปลานิล ผักกาดขาว ปลาร้า ปลาหนึ่ ปลาทุเค็ม กะหล่ำดอก ถั่วฝักยาว กะหล่ำปลี มะเขือเปราะ มะเขือ
ยาว กุนเชียง แหนม เนื้อสัตว์ หมูยอ มาม่า กุ้งแห้ง ถั่วงอก กะปิ น้ำมันพืช ขนมห น้ํามันรถ ผงซักฟอก
 ฯลฯ

จากข้อมูลการกระจายของชนิด พืช สัตว์ แมลง ที่เป็นอาหารธรรมชาติของชุมชนตลอด
ทั้งปี ซึ่งบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพ และได้มีส่วนสนับสนุนประเด็น
“ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและครัวเรือน กล่าวคือ บริเวณพื้นที่ป่าและพื้นที่เพาะปลูกของคนใน
ชุมชนรวมถึงแหล่งน้ำ ยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารต่าง ๆ
เหล่านี้ ในการเก็บอาหารมาปรุงเพื่อรับประทาน ความหลากหลายของอาหารในพื้นที่จึงเปรียบเสมือน อยู่
ข้าวอยู่น้ำของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ซึ่งในพื้นที่ของหมู่บ้านนาออกและพื้นที่ตำบลภูฟ้า ฐานทรัพยากรธรรมชาติยัง
ถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก ชุมชนบ้านนาออกและหมู่บ้านใกล้เคียง จึงได้ร่วมกันอนุรักษ์ฐาน
ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการแบ่งหรือใช้ประโยชน์จาก
ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจำแนกพื้นที่ป่าเป็นป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน ป่าใช้สอย และพื้นที่ทำ
กิน ซึ่งพื้นที่ต่าง ๆ มีกฎระเบียบเข้ามาบังคับใช้ รวมถึงอาศัยจารีตวัฒนธรรมความเชื่อเข้ามากำกับ

กิจกรรมหาของป่า

เดือนมกราคม	ตำว (ลูกชิต) หน่อหวาย
เดือนกุมภาพันธ์	ตำว/ลูกชิต, ผักฮาก, มะไฟ, เห็ดดิน
เดือนมีนาคม	ตำว/ลูกชิต, มะก้อ หน่อหวาย, มะไฟ, ไข่มดฮี
เดือนเมษายน	มะขามป้อม ไข่มดแดง
เดือนพฤษภาคม	เห็ดขอนไม้ เห็ดดิน
เดือนมิถุนายน	เห็ดขอนไม้ เห็ดดิน
เดือนกรกฎาคม	รด่วน/หนอนไม้, หน่อไม้, เห็ดดิน
เดือนสิงหาคม	หน่อไม้, มะก้อ, มะขม, มะเขาคาย รังต่อ
เดือนกันยายน	หน่อไม้ รด่วน รังต่อ
เดือนตุลาคม	ไข่มดแดง
เดือนพฤศจิกายน	หน่อไม้, จักจั่น, มะกอก, ปลา
เดือนธันวาคม	ตำว/ลูกชิต, มะก้อ, ฝั, เห็ดขอนไม้

ปฏิทินทางการเกษตรบ้านนาออก

เดือนธันวาคม	ปลูกพืชหลังนา เช่น กะหล่ำ ผักกาด ถั่วลิ้นเตา ถั่วฝักยาว กระเทียม หอมแดง
เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์	พืชหลังนา
เดือนมีนาคม	แผ้วถางสวน ไร่ เตรียมสถานที่เพาะกล้าข้าว
เดือนเมษายน	เตรียมหยอดข้าวในแปลงเพาะต้นกล้าข้าว
เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน	ไถนา ไถคราด เตรียมแปลงนา
เดือนกรกฎาคม	โยนข้าวในนา (นาโยน)
เดือนตุลาคม	เกี่ยวข้าว (ข้าวกลาง)
เดือนพฤศจิกายน	เกี่ยวข้าว (ข้าวกลาง)
เดือนธันวาคม	นวดข้าว ขนข้าว

ข้อตกลงกฎระเบียบข้อตกลงร่วมของชุมชนบ้าน

● ด้านความมั่นคง

1. ห้ามนำยาบ้าหรือยาเสพติดทุกประเภทเข้ามาในหมู่บ้าน จับได้ส่งตัวดำเนินคดีตามกฎหมาย
2. ห้ามพกพาอาวุธปืนในหมู่บ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะเมาสุรา
3. ห้ามยิงปืนในหมู่บ้านโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ฝ่าฝืนปรับนัดละ 500 บาท ผู้นำชุมชน/คณะกรรมการ/เจ้าหน้าที่ ปรับ 5 เท่า โดยจะปรับนัดละ 1,000 บาท

4. ห้ามนำบุคคลภายนอกเข้ามาพักอาศัยในบ้านของตนเองโดยไม่แจ้งให้ผู้นำทราบ หากเกิดปัญหาขึ้นเจ้าของบ้านต้องรับผิดชอบ
5. ห้ามส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นเวลากลางคืน เกินกว่าเวลาที่กำหนด

● **ด้านการป้องกัน**

1. ห้ามลักขโมยทรัพย์สินในหมู่บ้าน
 - ขโมยควาย ปรับตัวละ 80,000 บาท
 - ขโมยวัว ปรับตัวละ 60,000 บาท
 - ขโมยหมู ปรับตัวละ 20,000 บาท
 - ขโมยสุนัข ปรับตัวละ 5,000 บาท
 - ขโมยเป็ด/ไก่ ปรับตัวละ 1,000 บาท
 - ขโมยปลาในบ่อ ปรับตัวละ 1,000 บาท
 - ขโมยผักสวนครัว ปรับครั้งละ 1,000 บาท

● **ด้านการพัฒนา**

1. ขาดการเข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ปรับครั้งละ 150-200 บาท
2. ขาดการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน ปรับครั้งละ 50 บาท (ผู้เข้าร่วมต้องอายุ 18 ปีขึ้นไป)

● **ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**

1. จับปลาในเขตพื้นที่สงวนของหมู่บ้าน
 - ซื้อต/วางยาเบื่อ ปรับครั้งละ 5,000 บาท
 - เบ็ด/สวิง/แห/แหลม ฯลฯ ปรับครั้งละ 1,500 บาท
2. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาของป่าในหมู่บ้าน
3. ห้ามใช้สารเคมี/ยาฆ่าหญ้า ฯลฯ บริเวณทางเหนือสุดของหมู่บ้าน (เกิน 2 งาน) ปรับครั้งละ 5,000 บาท
4. ห้ามตัดไม้ในป่าชุมชน/ป่าต้นน้ำ ฝ่าฝืนปรับต้นละ 500 บาท (ยกเว้นกรณีที่ดินไม้กีดขวางทางน้ำและทางสัญจร)

สภาพปัญหาของชุมชน

- ด้านโครงสร้างพื้นฐาน
 - ที่ตั้งที่อยู่อาศัยมีพื้นที่จำกัด
 - ทางเข้าพื้นที่ทำกินมีความยากลำบาก
- ด้านเศรษฐกิจ
 - ด้านเงินทุนหมุนเวียน

- ภาระหนี้สินครัวเรือน
- ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำ
 - ขาดงบประมาณในการบำรุงซ่อมแซม
 - ขาดการสนับสนุนในการดำเนินงาน
- ด้านการพัฒนาคนและสังคม
 - ด้านเด็กมีครอบครัวที่ยากจน
 - ด้านเด็กบางคนขาดการดูแลเอาใจใส่
 - ด้านเด็กยังขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับสูง

ความต้องการการหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน

- ด้านโครงสร้างพื้นฐาน
 - ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก
 - สะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก
 - ปรับปรุงถนนสำรอง
- ด้านเศรษฐกิจ
 - ส่งเสริมกลุ่มตัดเย็บกระเป๋าประกอบหญ้าสามเหลี่ยม
 - ส่งเสริมกลุ่มแปรรูปอาหาร
 - อบรมช่างไฟฟ้า
- ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำ
 - ส่งเสริมการปลูกป่าต้นน้ำ
 - ระบบประปาภูเขา
- ด้านการพัฒนาคนและสังคม
 - ส่งเสริมทุนการศึกษา
 - ส่งเสริมอินเทอร์เน็ตตำบล
 - จัดหารถรับส่งนักเรียน
- ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - รณรงค์การจัดขยะมูลฝอย
 - ส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งน้ำและป่าชุมชน
 - สนับสนุนการทำแนวกันไฟ

การวิเคราะห์ศักยภาพหมู่บ้านนาออก

■ จุดแข็ง (ศักยภาพ)

1. ผู้นำมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ และเสียสละ
2. มีเงินกองทุนให้กู้ยืมภายในหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ
3. ประชาชนในหมู่บ้านมีความรัก ความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. มีกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็ง
5. ทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้าน
6. ไม่เล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน

■ จุดอ่อน (ปัญหา)

1. คนในชุมชนมีหนี้สินมาก ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย
2. ต้นทุนการผลิตสูง
3. ไม่มีอาชีพเสริม
4. ไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพ

■ โอกาส (ปัจจัยภายนอกที่สร้างโอกาสการพัฒนาของชุมชน)

1. นโยบายของรัฐบาล
2. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน/และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. แนวทางของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. การพัฒนาประชาธิปไตย
5. การแก้ไขปัญหายาเสพติด
6. การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น
7. การพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน SML

■ ข้อจำกัด (ปัจจัยภายนอกชุมชนที่เป็นอุปสรรคของหมู่บ้าน)

1. งบประมาณไม่เพียงพอ
2. ภาวะเศรษฐกิจภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชน
3. การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม เช่น สิทธิในพื้นที่ ที่ทำกินที่อยู่อาศัย เป็นต้น
4. สถานการณ์ทางการเมือง

ระบบนิเวศของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนบ้าน

สภาพความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติป่าต้นน้ำห้วยอีลอน การสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ (สำรวจป่าอย่างง่าย) บริเวณป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ทั้งชนิด ปริมาณ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้ พันธุ์พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า เป็นต้น รวมถึงโครงสร้างดินที่เหมาะสมกับพันธุ์ไม้แต่ละชนิด การเก็บข้อมูลในการลงพื้นที่สำรวจครั้งนี้ คือ เครื่องมือการสำรวจอย่างง่าย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน และปราชญ์ชุมชน ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของพันธุ์ไม้ และ

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเก็บข้อมูลในครั้งนี้ได้ จากข้อมูลที่ได้ลงพื้นที่มานั้น ทางทีมวิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ให้เห็นถึงพันธุ์พืชต่างๆที่อยู่ในป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ดังนี้

ตาราง การสำรวจป่าต้นน้ำห้วยอีลอน อย่างง่ายในพื้นที่ 10 ตารางเมตร

จุดที่ 1	จุดที่ 2
เครื่องม 10 ต้น ห่อมเงิน 3 ต้น ก้ายเหลือง 5 ต้น ไม้กอก 1 ต้น ป่าบันล้า 7 ต้น เครือไฮ 1 ต้น เครือแหน 2 ต้น มักเดือไก่ 1 ต้น กูด 3 ใบ 1 ต้น ดอกซ่อนป่า 1 ต้น ดอกเกต 1 ต้น <u>สีเหลี่ยม</u> ไม้มักดุก 1 ต้น ไม้หอมช้าง 2 ต้น ฮากเยื่อง 1 ต้น ตำว 3 ต้น ต้องเขบแดง 1 ต้น กูกเครือ 1 ต้น ผักอีโล๊ะ 1 ต้น ดอกหอม 7 ต้น เครื่องม 2 ต้น ผักเพี้ยเม่น 4 ต้น <u>ต้นไม้ใหญ่</u> ไม้หอมจ้าง ความโต 2.25 เมตร สูง 15 เมตร	เครื่องม 4 เครือ ไม้ยางตอง 3 ต้น ต้นสะเลียมป่า 1 ต้น ต้นกูด 1 ต้น สีเหลี่ยม มักชะหล้าฮอก 1 ต้น ไม้ยางตอง 1 ต้น ผักตืดนม 1 ต้น ห่อมเงิน 2 ต้น มะขม 1 ต้น ผักอีโล๊ะ 11 ต้น ดอกหอม 7 ต้น เครื่องม 2 ต้น ผักเพี้ยเม่น 4 ต้น ต้นไม้ขนาดกลาง ไม้มะไฟ ความโต 54 ซม. สูง 15 เมตร ไม้ขนาดใหญ่ ไม้จำหอม โต 3.4 เมตร สูง 35 เมตร
จุดที่ 3	จุดที่ 4
เครื่องม 4 เครือ ไม้ยางตอง 3 ต้น ต้นสะเลียมป่า 1 ต้น	ป่าบันล้า 3 ต้น ไม้แข่งไก่ 2 ต้น <u>สีเหลี่ยม</u>

ต้นกูด 1 ต้น <u>สี่เหลี่ยม</u> มักกะหล่ำฮอก 1 ต้น ไผ่ยางตอง 1 ต้น ผักตืดนม 1 ต้น ห้อมเงิน 2 ต้น มะขม 1 ต้น ผักอีลิ๊ะ 11 ต้น ดอกห้อม 7 ต้น เครื่องม 2 ต้น ผักเพี้ยเม้น 4 ต้น <u>ต้นไม้ขนาดกลาง</u> ไผ่มะไฟ ความโต 54 ซม. สูง 15 เมตร <u>ไม้ขนาดใหญ่</u> ไผ่จำห้อม โต 3.4 เมตร สูง 35 เมตร	มักกะหล่ำฮอก 1 ต้น มะขม 1 ต้น ไผ่ห้า 1 ต้น ไผ่มะก้าย 2 ต้น กูดดำ 1 กอ สะค้าน 1 กอ ไผ่เอี้ย 1 ต้น <u>ไม้ขนาดใหญ่</u> ต้นตอง โต 2.5 เมตร สูง 50 เมตร ไผ่มักแดง โต 93 ซม. สูง 20 เมตร
---	--

ในการจัดการป่าชุมชนนั้นการประมวลวิเคราะห์ผลสภาพป่าจากการสำรวจเชื่อมโยงกับมิติต้านสังคมนั้นก็ทำให้การวางแผนการจัดการป่า ครอบคลุมทั้งการจัดการด้านชีวภาพ และการจัดการด้านสังคม ข้อมูลด้านสังคมที่นำมาประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการจัดการป่าได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสียสภาพปัญหา ภัยคุกคามต่างๆ เช่น การลักลอบตัดไม้ของคนภายนอก การบุกรุกพื้นที่ป่า การขยายพื้นที่ทำการเกษตรที่อาจมีผลต่อพื้นที่ป่า ฯลฯ นอกจากนี้ข้อมูลรูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในรอบปีว่ามีการเก็บหาอะไร ที่ไหน อย่างไร เพื่อนำมาพิจารณาในการพัฒนา หรือปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆ ในการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน โดยกระบวนการนี้ ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้เสียทั้งผู้ใช้ป่า กลุ่มผู้นำ ชาวบ้าน ในกระบวนการตั้งแต่การสำรวจป่า ประมวลวิเคราะห์ และวางแผนการจัดการป่า

นอกจากนี้การใช้ข้อมูลสำรวจป่า สามารถนำไปใช้ในการสร้างความตระหนัก และเสริมสร้างจิตสำนึกของคนภายในชุมชน และยังเป็นหลักฐานในการศึกษาเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของสภาพป่า หรือการติดตามระบบนิเวศป่าในอนาคตได้

การใช้ประโยชน์จากของป่าบ้านนาออก

ตารางที่ 1 แสดงชนิดและการใช้ประโยชน์จากของป่าบ้านนาออก ปี 2558 – 2559

กลุ่มการใช้ประโยชน์	ประเภท ชนิดที่มีการใช้ประโยชน์
กลุ่มพืชอาหาร	จำนวน 5 ประเภท 46 ชนิด
	1. พืชอาหารสัตว์ ได้แก่ ต้นบอนป่า ผักขมป่า ผักตบชวา และต้นกล้วยป่า
	2. พืชผักอาหาร ได้แก่ ใบบอนป่า ตะไคร้ น้ำสาหร่ายน้ำจืด ใบชะพลูป่า ใบส้มผา ผักกาดน้ำ ผักกูด ผักขมป่า ผักชีป่า ผักชีโปรง ผักติ้ว ใบบัวบก ผักใบหูกวาง ผักไผ่ ผักพา สะเดา ผักหวาน ผักหนาม ผักไห้ ผักฮ้าง มะเขือพวง มะระขี้นก และหัวปลี
	3. พืชกินหัว-หน่อ ได้แก่ หัวมันป่า หน่อเขือง หน่อไม้ หน่อหวาย และหน่อข่า
	4. เห็ดป่า ได้แก่ เห็ดขาว เห็ดแก่น เห็ดโคน เห็ดเผาะ เห็ดน้ำ เห็ดหูหนู เห็ดถ่าน และเห็ดดินอื่นๆ
	5. ผลไม้ป่า ได้แก่ ลูกตำลึง มะขม มะขามป้อม มะเดื่อป่า มะไฟป่า และลูกก่อ
กลุ่มสัตว์ป่า	จำนวน 2 ประเภท 28 ชนิด
	1. สัตว์บก ได้แก่ หมูป่า หมูหริ่ง เลียงผา เก้ง ลิงลม เม่น หอน บ่างอีเห็น กระแต กระรอก ไก่ป่า ไก่ฟ้า นกชนิดต่างๆ ตะกวด ตุ่น หนูและงูชนิดต่างๆ
	2. สัตว์น้ำ ได้แก่ ปลา กุ้ง หอย ปลาไหล เขียด เต่า ปู ลูกอ๊อด กบ และอึ่งอ่าง
กลุ่มแมลง	จำนวน 2 ประเภท 9 ชนิด
	1. แมลงสำหรับกินเป็นอาหาร ได้แก่ จักจั่น จิ้งหรีด ผีเสื้อ (น้ำผึ้ง ตัวอ่อน รัง) แมงบุก แมงมัน แมงอีหนู แมงกุดจี ไข่มดแดงและตัวอ่อน
	2. แมลงสำหรับใช้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ปลวก
กลุ่มเห็ดไม้	จำนวน 3 ประเภท 8 ชนิด
	1. ไม้ไผ่ ได้แก่ ไม้บง ไม้เอี้ย และไม้สอด
	2. ไม้ลูกเหล้า ได้แก่ ไม้ก่อ ไม้เหมือด ไม้ส้มมด และไม้ลูกเหล้าต่างๆ
	3. หวาย

กลุ่มพืชใช้ใบใช้ก้าน	จำนวน 2 ประเภท 5 ชนิด
	1. พืชใช้ใบสำหรับสร้างที่อยู่อาศัย ได้แก่ หญ้าคา และใบค้อ
	2. พืชใช้ก้านสำหรับหัตถกรรม จักสาน ได้แก่ กัง หญ้าสามเหลี่ยม และก้านตอง
กลุ่มเมล็ดกล้าพันธุ์ไม้	จำนวน 1 ประเภท 10 ชนิด
	เมล็ดพันธุ์ ได้แก่ เมล็ดตำว เมล็ดหวาย เมล็ดเมี่ยง เมล็ดก่อ เมล็ดค้อ กล้ามะขม กล้ามะไฟป่า กล้าหวาย กล้าตำว และกล้วยไม้ป่า
กลุ่มพืชสมุนไพร	จำนวน 1 ประเภท 8 ชนิด
	พืชสมุนไพร ได้แก่ ดอกดีกั้ง ต้นเข็มขาว ใบหูพะ เกาแฉ้ม จะคำนแดง ต้นยาแก้ไข้ป่า สะคำน และหรูปหริบ

ปฏิทินอาหารที่ได้จากป่า/ชุมชนบ้านนาออก

จากการสำรวจและสอบถามข้อมูลด้านอาหารของชุมชน ทำให้พบว่าอาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติ บริเวณหมู่บ้านนาออก มีมากมายหลายชนิดและบางชนิดที่ไม่สามารถผลิตได้ก็ซื้อจากรถขายของ โดยสามารถจำแนกประเภทอาหารตามฤดูกาล และตลอดปีมีดังนี้

ฤดูหนาว (เดือนตุลาคม-มีนาคม)

รถด่วน ผักบุ้ง มดส้ม มีม จิ้งหรีด ปลาหิมะ ตัวงู หนู งู อีแต้ว ผึ้ง ต่อ แตน เต่า กบ เขียด นก ปลาก่อ ปลาช่อน กุ้ง ปลานิล ปลาดุก อีซวก บุ่ม ปลากั้ง ปลาปุง หอย ชะอม มะนาว มะแว้ง มะขามป้อม ผักกูด ผักกาด ผักเอือก ถั่วลิ้นเต่า มะเดื่อ ผักหนาม ป่าง มะหลอด แดง หอมแดง กระเทียม ผักฮาก ถั่วแปบ มะกรูด หัวปลี มะกอกป่า ดอกแค ดอกเสี้ยว กล้วย บวบ หวาย มะเขือ ผักชี มะก้อ พริก สะเดา ผักขี้น ถั่ว งา ข้าวโพด แดงไร่ มะลิ้นไม้ แดงไทย มะนอย เผือก มัน บอน ฯลฯ

ฤดูร้อน (เมษายน-พฤษภาคม)

ผักกาด หัวปลี หน่อหวาย บอน ผักหนาม ชะอม ปลามัน ปลาบู่ ปลาไน แมงป่อง งู เขียด เห็ดขอนขาว มะละกอ มะแว้ง มะหลอด มะกอก ดอกจี่ว สะคำน แมงดา จิ้งหรีด ส้ม ปูนา ปูห้วย กบ กระรอก ไก่ป่า หมูป่า กล้วย ดอกเสี้ยว ผักหนอก หนู มดแดง ฯลฯ

ฤดูฝน (มิถุนายน-กันยายน)

ผักกาด หอมแดง มะเขือ พักทอง พักเขี้ยว สะเดา ผักชี ต้นหอม หน่อไม้ ถั่วพู โหระพา กระเพรา ชะอม ขมิ้น มะกรูด ข้าวโพด หอมหัวใหญ่ แมงตัวงู แมงกว้าง ผักตำลึง ผักแปม ผักฮาก ยอด พักทอง ผักป่า มะไฟ มะเดื่อ เห็ดแดง เห็ดหาด เห็ดกูด เหินแสต เห็ดขอนขาว เห็ดไข่ห่าน เห็ดโคน

ปลาไหล ปลามัน ปลาขาว ปลาหิมะ อีฮวก งอย ปลาปุง มะนอย พริก งา ถั่ว กระรอก แจ้ มะขามป้อม
ขนุน มะลิ้นไม้ ดอกแค ผักบุ้ง แตง มะพุด ต้อ ผึ้ง มิ้น มะม่วงป่า มันเทศ มันพรวัว ผือก มันแกว

มีตลอดปี (มกราคม-ธันวาคม)

ผักกาด หัวปลี หน่อหวาย บอน ผักหนาม ชะอม ปลามัน ปลาปุง ปลาไน แมงบุ่ม ภูเขา
เขียด เห็ดขอนขาว มะละกอ มะแว้ง มะหลอด มะกอก ดอกจี่ว สะค่าน แมงดา จิ้งหรีด ส้ม ปูนา ปูห้วย
กบ กระรอก ไก่ป่า หมูป่า กล้วย ดอกเสี้ยว ผักหนอก หนู ผักกาด ผักเอือก ถั่วลันเตา มะเดื่อ ผักหนาม
ป่าง มะหลอด แตง หอมแดง กระเทียม ผักฮาก ถั่วแปบ มะกรูด หัวปลี มะกอกป่า ดอกแค ดอกเสี้ยว
กล้วย บวบ หวาย มะเขือ ผักชี มะก้อ พริก สะเดา ผักชีอ่อน ถั่ว งา ข้าวโพด แตงไร้ มะลิ้นไม้ แตงไทย
มะนอย ผือก มัน บอน

ซื้อจากตลาด/รถขายกับข้าว (รถพุ่มพวง)

อาหารทะเล กุ้ง หอย ปู ปลา เสื้อผ้า ผลไม้สด กาแฟ โอวัลติน คะนอร์ รสดี ซีอิ้ว น้ำมัน
หอย ปลาตาก มะเขือเทศ ไก่ น้ำปลา พริกแห้ง ผักชี พริก กล้วย ส้มเขียวหวาน ต้นหอม อาหารแห้ง
เครื่องใช้ส่วนตัว ปลาสาม น้ำยาล้างจาน เครื่องดื่ม ชะอม สะเดา ปลากระป๋อง ไข่ไก่ หอมแดง หอมขาว
ปลานิล ผักกาดขาว ปลาร้า ปลาหนึ่ ปลาทุเค็ม กะหล่ำดอก ถั่วฝักยาว กะหล่ำปลี มะเขือเปราะ มะเขือ
ยาว กุนเชียง แหนม เนื้อสัตว์ หมูยอ มาล่า กุ้งแห้ง ถั่วงอก กะปิ น้ำมันพืช ขนมน้ำมันรถ ผงซักฟอก
 ฯลฯ

จากการผลิต

พืชหลัก ได้แก่ ข้าวไร่ จำนวน 25 ชนิด ที่ปลูกในพื้นที่บ้านห้วยหมี่ ประกอบด้วย พันธุ์
ข้าวโตย ข้าวแดงหางแจ้ ข้าวแดงหางกระรอก ข้าวแป้น ข้าวแพร่ ข้าวจ้าว ข้าวบิต ข้าวหนอน ข้าวแก้ว
ข้าวกำปี ข้าวกำกลาง ข้าวห้าว ข้าวชิว ข้าวหลัก(ข้าวหมาตั้น) ข้าวบง ข้าวดำ ข้าวหุ่นปี ข้าวหุ่นดอ ข้าว
ลาย ข้าวหนอนกลาง ข้าวก่าน ข้าวดอ ข้าวดอกกลาง ข้าวเหมียด ข้าวโตยหย่าน

พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง ประกอบด้วย ข้าวโตย ข้าวแดง ข้าวหุ่นปี ข้าวแป้น และข้าว
หนอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ 1. สภาพพื้นที่ 2. การดูแลเอาใจใส่ 3. ถูกโฉลกกับเจ้าของไร่ข้าว และมีการเลี้ยง
ฝัไร่ เคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างสม่ำเสมอ

พืชผัก

ได้แก่ ขิง ข่า ตะไคร้ ผักกาด ผักบุ้ง ชะอม ตู่น ผักฮาก ผักหวานบ้าน พริก มะเขือ บวบ
ฟักทอง ฟักเขียว ผักไผ่ หอมด่วน มะกรูด หวาย ตำว ฝัตง ตำลึง คาวตอง ผักบั้ง มะนอย มะฮ่อ ผัก
แปม ผักเผยะปลา ผักโหรพา ผักชีอ่อน ผักเผ็ด ผักชีฝรั่ง เมียง ผักสะลาบ ผักสะอิม ขมิ้น ใบชะพลู ใบพลู

มะแปป มะน้ำ ถั่วพู ผักขม ผักหนั ผักกูด ผักหนาม ผือก มันต่าง มันตัน มะแขว่น ถั่วฝักยาว ถั่วดำ ถั่วแดง ผักม้วนหมู ลางแตบผักเสี้ยว ปลีกกล้วย

ไม้ผล

กะทลกล มะนาว ส้มโอ ขนุน มะม่วง เงาะ ลิ้นจี่ ลำไย อ้อย กาแฟ สะหลอด มะขาม

จากข้อมูลการกระจายของชนิด พืช สัตว์ แมลง ที่เป็นอาหารธรรมชาติของชุมชนตลอดทั้งปี ซึ่งบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพ และได้มีส่วนสนับสนุนประเด็น “ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและครัวเรือน กล่าวคือ บริเวณพื้นที่ป่าและพื้นที่เพาะปลูกของคนในชุมชน รวมถึงแหล่งน้ำ ยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารต่างๆ เหล่านี้ในการเก็บอาหารมาปรุงเพื่อรับประทาน ความหลากหลายของอาหารในพื้นที่จึงเปรียบเสมือน อยู่ข้าวอยู่ น้ำของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ซึ่งในพื้นที่ของหมู่บ้านนาออกและพื้นที่ตำบลภูฟ้า ฐานทรัพยากรธรรมชาติยังถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก ชุมชนบ้านนาออกและหมู่บ้านใกล้เคียง จึงได้ร่วมกันอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการแบ่งหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจำแนกพื้นที่ป่าเป็นป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน ป่าใช้สอย และพื้นที่ทำกิน ซึ่งพื้นที่ต่างๆ มีกฎระเบียบเข้ามาบังคับใช้ รวมถึงอาศัยจารีตวัฒนธรรมความเชื่อเข้ามากำกับ

กิจกรรมหาของป่า

เดือนมกราคม	ตำว (ลูกชิด) หน่อหวาย
เดือนกุมภาพันธ์	ตำว/ลูกชิด, ผักฮาก, มะไฟ, เห็ดดิน
เดือนมีนาคม	ตำว/ลูกชิด, มะก้อ หน่อหวาย, มะไฟ, ไข่มดดี
เดือนเมษายน	มะขามป้อม ไข่มดแดง
เดือนพฤษภาคม	เห็ดขอนไม้ เห็ดดิน
เดือนมิถุนายน	เห็ดขอนไม้ เห็ดดิน
เดือนกรกฎาคม	รถด่วน/หนอนไม้, หน่อไม้, เห็ดดิน
เดือนสิงหาคม	หน่อไม้, มะก้อ, มะขม, มะเขาควย รังต่อ
เดือนกันยายน	หน่อไม้ รถด่วน รังต่อ
เดือนตุลาคม	ไข่มดแดง
เดือนพฤศจิกายน	หน่อไม้, จักจั่น, มะกอก, ปลา
เดือนธันวาคม	ตำว/ลูกชิด, มะก้อ, ฝั, เห็ดขอนไม้

ปฏิทินทางการเกษตรบ้านนาออก

เดือนธันวาคม ปลุกพืชหลังนา เช่น กะหล่ำ ผักกาด ถั่วลิ้นเต่า ถั่วฝักยาว กระเทียม หอมแดง

เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์	พืชหลังนา
เดือนมีนาคม	แผ้วถางสวน ไร่ เตรียมสถานที่เพาะกล้าข้าว
เดือนเมษายน	เตรียมหยอดข้าวในแปลงเพาะต้นกล้าข้าว
เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน	ไถนา ไถคราด เตรียมแปลงนา
เดือนกรกฎาคม	โยนข้าวในนา (นาโยน)
เดือนตุลาคม	เกี่ยวข้าว (ข้าวกลาง)
เดือนพฤศจิกายน	เกี่ยวข้าว (ข้าวกลาง)
เดือนธันวาคม	นวดข้าว ขนข้าว

ผลผลิตข้าวไร่

ปริมาณผลผลิตข้าวไร่ในแต่ละปีนั้น ขึ้นอยู่กับขนาดความกว้างของพื้นที่ไร่ ซึ่งในแต่ละปีจะมีพื้นที่ไร่ไม่เท่ากัน รวมถึงสภาพดินฟ้าอากาศ ความอุดมสมบูรณ์ของที่ไร่ในแต่ละปีไม่เหมือนกัน ปริมาณผลผลิตข้าวไร่จึงต่างกันด้วย บางปีอาจจะได้พื้นที่ทำไร่ในที่สูง แต่บางปีทำไร่ในที่ต่ำและใกล้แม่น้ำลำธาร ซึ่งจะทำให้ได้ผลผลิตข้าวไร่ดี

การผลิตพืชอาหารชนิดอื่น ๆ

นอกจากชาวบ้านนาออกจะให้ความสำคัญกับการปลูกข้าวไร่เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนแล้ว พืชอาหารก็ถือเป็นสิ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการปลูกข้าวไร่ ซึ่งชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากพืชผักพื้นบ้านที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติ ตั้งแต่ในสวนหลังบ้าน ตามแหล่งน้ำ ริมห้วย ไปจนถึงผืนป่าใกล้หมู่บ้าน ซึ่งมีพืชผักที่ขึ้นตามฤดูกาล ตั้งแต่เห็ด หน่อไม้ พืชล้มลุก ดอกไม้ ใบและดอกของไม้พุ่มไปจนถึงยอดไม้หลากหลายชนิด รวมถึงผลไม้ป่า เช่น มะม่วงป่า มะขามป้อม มะไฟป่า ฯลฯ ซึ่งระบบนิเวศได้เชื่อมโยงไปถึงวิถีชีวิตและระบบการผลิตของคนในชุมชน ตั้งแต่การทำงานในไร่ ไปสู่การเก็บอาหารที่ขึ้นตามธรรมชาติ บริเวณลำห้วยและผืนป่า ซึ่งเป็นเสมือนดังตลาดสดที่ชาวบ้านสามารถเลือกเก็บอาหารประจำวันได้ตามฤดูกาล

การผลิตสัตว์เลี้ยงและต้นทุนการผลิต

จากการสำรวจข้อมูลสัตว์เลี้ยงที่มีอยู่ในชุมชนบ้านนาออก ประกอบด้วย วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ และสุนัข ซึ่งมีเป้าหมายที่สำคัญคือการเลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือนและขายเป็นรายได้รวมถึงใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น การเลี้ยงผีไร่ ผีนา ผีเมือง การสืบทอดให้กับผู้เจ็บป่วย เป็นต้น สัตว์เลี้ยงที่นิยมนำมาบริโภคหรือใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ไก่ และหมู เนื่องจากมีราคาถูกและหาได้ง่าย ซึ่งแต่ละ

หลังคาเรือนจะนิยมเลี้ยงไว้ ส่วนวัวและควาย นิยมเลี้ยงไว้ขาย โดยจะมีพ่อค้าต่างถิ่นมารับซื้อถึงในหมู่บ้าน โดยควายจะมีราคาแพงกว่าวัว โดยจะมีราคาตัวละ 15,000 บาท หรือขึ้นอยู่กับน้ำหนักวัวว่าตัวใหญ่หรือเล็ก ส่วนวัวจะอยู่ในช่วงราคา 4,000 - 7,000 บาท

ต้นทุนการผลิตสัตว์เลี้ยงแทบจะไม่มี เพราะเป็นการเลี้ยงตามธรรมชาติ โดยเฉพาะ วัวควาย ที่นิยมปล่อยให้กินหญ้าบริเวณป่า จะมีเพียงซื้อเกลือเพื่อนำไปให้วัว ควาย กินเป็นบางครั้งเท่านั้น ส่วนหมู เป็ด ไก่ จะใช้ปลายข้าวต้มผสมกับหยวกกล้วย บอน ในการเลี้ยง ซึ่งจะไม่เสียค่าใช้จ่ายเพียงแค่ต้องไปหาหยวกกล้วยและบอนตามริมลำห้วยและนำมาต้มเท่านั้น

3. สภาพความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน ดินส่วนใหญ่ของพื้นที่บ้านนาออก จะกลุ่มดินเศษหินเชิงเขาที่เกิดจากการแตกผุพังสลายตัวของหินเชิงเขา โดยพบเศษหินหรือก้อนหินร่วงลงมาทับถมบริเวณเชิงเขากระจัดกระจายทั่วไป ลักษณะและสมบัติดินไม่แน่นอน การระบายน้ำค่อนข้างดี ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มดินที่ 62 คือกลุ่มดินดอน ในเขตดินแห้ง อัตราการอุ้มน้ำน้อย

ทรัพยากรน้ำ ชุมชนบ้านนาออกตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าน มีลำน้ำสายสำคัญของชุมชนจำนวน 3 สาย ได้แก่ ลำน้ำป่าน ลำน้ำห้วยเกาะ และลำน้ำมาง ลำน้ำป่านไหลจากพื้นที่ต้นน้ำลำธารทิศตะวันตกของชุมชน มีการใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการทำเป็นระบบประปาภูเขาเข้าถึงครัวเรือน และการใช้ในกิจกรรมการเกษตรต่างๆ ลำน้ำป่านมีสภาพค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีน้ำไหลต่อเนื่องตลอดทั้งปี ลำน้ำห้วยกอกไหลจากทิศใต้ของชุมชนเป็นลำน้ำสาขาสายเล็กๆ ชุมชนมีการตั้งฝายขนาดเล็กเพื่อนำน้ำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร สภาพลำน้ำสมบูรณ์ปานกลางมีน้ำไหลต่อเนื่องทั้งปี แต่ในช่วงฤดูแล้ง (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม) น้ำในลำห้วยกอกจะไหลน้อยลงมาก ด้านลำน้ำมาง ไหลผ่านชุมชนด้านทิศเหนือไปยังทิศตะวันออก มีสภาพลำน้ำไหลตลอดทั้งปี เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน ด้านสัตว์น้ำพบว่ามีปลาหลากหลายชนิด ส่วนใหญ่พบในพื้นที่ลำน้ำมาง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายใหญ่ ปลาที่พบ เช่น ปลาแก้มขี้ ปลาขาว ปลานิล ปลากด ปลาไน เป็นต้น

ทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนบ้านนาออกมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ประมาณ 8,642 ไร่ เป็นป่าไม้ใช้สอยจำนวน 644 ไร่ สภาพส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณสลับกับป่าดิบชื้น พื้นที่ใหม่ ระยะเวลาในการฟื้นตัวประมาณ 15 - 20 ปี สภาพอุดมสมบูรณ์ พื้นที่บางส่วนอยู่ในช่วงการฟื้นตัวใหม่ สภาพเป็นป่าเต็งรังผสมป่าเบญจพรรณ มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง พันธุ์ไม้เด่นในพื้นที่ เช่น สัก ประดู่แดง มะค่า กระบก ไม้เหียง ไม้ยาง เป็นต้น

4. องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน (คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน) อดีต-ปัจจุบัน

ตั้งแต่บรรพบุรุษชุมชนบ้านนาออก ได้อพยพถิ่นฐานมาตั้งหมู่บ้านและหักร้างทางพงท่ามาหากินในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึง 2505 เป็นต้นมา จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่แก้ว ดวงพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน พบว่า ชนกลุ่มแรกที่พากันอพยพย้ายถิ่นฐานเป็นชนพื้นเมืองได้เข้ามาเห็นพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา จึงได้ชักชวนกันย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในพื้นที่ครั้งแรกจำนวน 15 ครอบครัว มีจำนวนประชากรทั้งหมด 38 คน ในปี พ.ศ. 2503 ถึง 2504 โดยตั้งชื่อว่าบ้านนาออก เนื่องจากในหมู่บ้านมีต้นมะกอกเป็นจำนวนมากโดยผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อนายชานะ ลำไโน ถึงแม้ว่าจะมีครั้งหนึ่งในปี 2513 จะได้อพยพย้ายถิ่นฐานเนื่องจากผลแห่งความขัดแย้งทางด้านลัทธิการเมืองของคนไทยด้วยกันเองถึง 13 ปีแต่ในปี พ.ศ. 2526 ก็กลับมาตั้งถิ่นฐานใหม่อีกครั้ง พลิกผืนแผ่นดินที่รื้อนแล้งว่างเปล่าให้เป็นแผ่นดินที่มีค่า เลี้ยงดูลูกหลานสืบมาจนถึงปัจจุบันลำน้ำป่านเส้นเลือดสำคัญของชุมชนที่เป็นแหล่งอุปโภค บริโภคของชุมชนมาตลอด ความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำป่านจึงเป็นตัวกำหนดความอยู่รอดของชุมชนบ้านนาออกนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่มีเปลี่ยนแปลง

การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านนาออกเริ่มดำเนินกิจกรรมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 มีการตั้งคณะกรรมการ กฏระเบียบ และประกาศเขตป่าอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำลำน้ำป่าน และเข้าร่วมกิจกรรมนาแลกป่า ร่วมกับศูนย์ภูฟ้าพัฒนา จังหวัดน่าน โดยปล่อยพื้นที่ไร่เหล่าที่อยู่บริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำน้ำป่านให้กลับเป็นป่าอนุรักษ์ของชุมชน ส่งผลให้พื้นที่ป่าอนุรักษ์อุดมสมบูรณ์ขึ้นตามลำดับ แต่อย่างไรก็ดีการพัฒนาออกจากจะฟื้นฟูป่าแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาพื้นที่ทำกินของชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์และการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสมกับการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธารของหมู่บ้านให้อุดมสมบูรณ์เป็นต้นน้ำลำธารที่ดี

“คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยน้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตและสนับสนุนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี โดยชุมชนได้ร่วมกันปล่อยไร่เหล่าเดิมให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของชุมชนจำนวนกว่า 1,800 ไร่ ที่อยู่ต้นน้ำป่านให้เป็นป่าอนุรักษ์ ไม่มีการเข้าไปตัดฟันต้นไม้อีกต่อไป

องค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จากการจัดเวทีองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในครั้งนี้ ข้อมูลที่ได้คือวิธีการป้องกันฐานทรัพยากรเบื้องต้น โดยคนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำไม่ทำลายป่าที่อนุรักษ์ไว้ มีการเลี้ยงเจ้าที่ เจ้าทาง เลี้ยงผีป่าและน้ำ รวมไปถึงเจ้าที่ประปา (ผิน้ำประปา) ห้ามเอาปลาในพื้นที่เขตสงวนที่บวชปลาแล้วมากิน และมีการสอดส่องดูแลโดยคนในชุมชน

การใช้ประโยชน์ของป่าชุมชน

ประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านนาออกมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีในระดับต่ำกว่า 120,000 บาท ถือว่ามีรายได้ต่ำ จึงพึ่งพาและเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเป็นจำนวนมาก พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนของผู้ที่อาศัยในหมู่บ้านนาออก อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า ร้อยละ 90 มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนเลย อีกทั้งป่าชุมชน ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่เข้าไปใช้ประโยชน์ได้นั้น ตั้งอยู่ไม่ไกลจากที่ตั้งของชุมชน และชาวบ้านมักเข้าไปหาของป่าบริเวณชายป่ามากกว่าเข้าไปเก็บหาในป่าลึก

ด้านประเภทการใช้ประโยชน์จากของป่าพบว่า มีการใช้ประโยชน์จากพื้นจำนวน 70 คน หรือร้อยละ 85.37 ส่วนด้านพืชหัตถกรรม หรือไม้เหี้ยนนั้น มีการใช้ประโยชน์แค่ 27 คน หรือร้อยละ 32.93 จากผู้ที่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ในของป่า ทั้งนี้มีเพียงร้อยละ 6.10 มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในการหาน้ำผึ้ง หรือเพียง 5 คนจากทั้งหมด อย่างไรก็ตามพืชอาหารเป็นประเภทที่มีการใช้ประโยชน์เท่ากับการใช้ประโยชน์จากพื้น เป็นจำนวนถึง ร้อยละ 85.37 โดยพืชอาหารที่คนในชุมชนเข้าไปเก็บหาบ่อย ได้แก่ หน่อไม้ หน่อหวาย ผักกูด เป็นต้น ส่วนผลไม้ และสมุนไพร มีการใช้ประโยชน์แต่เพียงส่วนน้อยเท่านั้น

5. ผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการทรัพยากร

กฎหมาย นโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการเพื่อพัฒนาป่าชุมชนสำหรับในประเทศไทย การพัฒนาป่าชุมชนตามนโยบายของรัฐมีความคล้ายคลึงกับหลาย ๆ ประเทศในทวีปเอเชีย ซึ่งนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องการจัดการป่าชุมชนในภูมิภาคเอเชีย มีพัฒนาการ ประเด็นและนโยบายรัฐในการจัดการป่าไม้ รวมทั้งปัจจัยที่กำหนดนโยบายโดยสรุป ดังนี้

- พ.ศ. 2483-2513 ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมกับรัฐ ขณะนั้นนโยบายของรัฐเกิดความไม่ไว้วางใจกันของรัฐกับชุมชน ทำให้รัฐมองว่าการจัดการป่าชุมชนเป็นภัยคุกคามต่อรัฐ และรัฐมุ่งหารายได้กับทรัพยากรป่าไม้ โดยปัจจัยที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐในขณะนั้นคือ ต้องการเงิน ต้องการสร้างความเป็นชาติ

- พ.ศ. 2513-2523 ในช่วงเวลานี้ มีแนวคิดป่าชุมชนเกิดขึ้น นโยบายของรัฐที่ใช้มาตรการลงโทษประชาชนที่อาศัยอยู่ในป่า ไม่อาจหยุดทลายป่า จึงเริ่มยอมรับในแนวทางการช่วยเหลือประชาชนที่ยังพึ่งพิงป่า และเริ่มปลูกป่าเพิ่มพื้นที่สีเขียวแต่ใช้ประชาชนในพื้นที่ปลูกป่าเป็นแรงงาน โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อนโยบาย เช่น การให้ประชาชนเข้าถึงทรัพยากรป่าไม้ได้บ้าง รัฐยังเห็นว่าประชาชนทำลายป่า

- พ.ศ. 2525-2533 นโยบายของรัฐยอมรับการทำงานแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up) โดยการทดลองโครงการป่าชุมชน และเริ่มดำเนินโครงการเพื่อประชาชนรอบพื้นที่ป่าไม้ รวมทั้งให้ประชาชน

มีส่วนร่วม (Participatory Methods) ในการจัดการป่าไม้ ป่าชุมชนจึงเกิดขึ้นในหลายประเทศ ปัจจุบันที่มีผลต่อนโยบายรัฐในช่วงเวลานี้ คือ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากแนวทางที่ผิดพลาดในอดีต

- พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน: นโยบายของรัฐสามารถทำป่าชุมชนได้แพร่หลาย เกิดการขยายงานป่าชุมชน เพราะรัฐมองว่าป่าชุมชนสำคัญต่อกระบวนการจัดการป่าไม้ และทำให้ผู้มีส่วนได้เสียหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ และยอมรับว่าป่าชุมชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประชาชนรอบพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งสร้างวิถีชีวิตและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัจจุบันที่กำหนดนโยบาย ได้แก่ การพัฒนาประชาธิปไตย ปัญหาและการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ การกระจายอำนาจของรัฐ ความขัดแย้งระหว่างประชาชนในเมืองกับชนบทด้านการจัดการป่าไม้

หลักการที่สำคัญในกระบวนการจัดการป่าชุมชน คือ กระบวนการที่เกิดขึ้นจากประชาชนทำเอง เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง ปรับปรุงคุณภาพชีวิต จากการอาศัยป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียจากหลายภาคส่วนจะมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูดูแลรักษา จัดการ และใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยอาจดำเนินการร่วมกันทั้งในส่วนของชุมชน ภาครัฐ เอกชน เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อยังชีพ หรือรักษาสิ่งแวดล้อมไว้ให้คงอยู่

บ้านนาออกได้เล็งเห็นความสำคัญของฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยมีการจัดสรรพื้นที่ป่า ให้เกิดการจัดการอย่างเป็นระบบไม่ว่าจะเป็น ป่าต้นน้ำ ป่าประเพณี และป่าใช้สอย ซึ่งป่าต้นน้ำ เป็นป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และไม่อนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปตัดไม้หรือใช้ประโยชน์โดยมีประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ในบางพื้นที่ต้องมีการจัดเวรยามคอยดูแลไม่ให้บุคคลภายนอกมาลักลอบตัดไม้ในเขตต้นน้ำของชุมชน นอกจากป่าต้นน้ำแล้ว ป่าประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม เช่น ป่าช้า ป่าตั้งหอผีอารักษ์ต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนมากจะเล็กกว่าป่าต้นน้ำ ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน และมักอุดมสมบูรณ์เพราะชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปรบกวนเพราะกลัวอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เช่นเดียวกับป่าต้นน้ำ นอกจากนี้ป่าที่อนุญาตให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ได้แก่ ป่าใช้สอย ชาวบ้านสามารถเข้าไปเก็บหาของป่า สมุนไพร เห็ด หรือฟืน เป็นต้น มักมีพื้นที่ขนาดเล็กและกระจายในพื้นที่หมู่บ้าน ชุมชนมักมีหลักเกณฑ์ในการใช้เพื่อป้องกันไม่ให้ป่าใช้สอยถูกใช้สอยมากเกินไป ป่าประเภทนี้มักอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยแต่ละชุมชนนั้น มักมีการแบ่งขอบเขตป่าชุมชนเพื่อการใช้สอยและอนุรักษ์ป่าในพื้นที่ของชุมชน ดังนั้นป่าชุมชนจึงมีรูปแบบหลัก ๆ คือ ป่าชุมชนเพื่อผลผลิตถ้ามีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน เช่น การหาของป่า อาหาร สมุนไพร ฟืน และป่าชุมชนสำหรับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเช่น ป่าต้นน้ำ และป่าประเพณี ซึ่งเป็นผลประโยชน์ทางอ้อมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารที่มาจากแหล่งธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ถือเป็นตลาดสดของชาวบ้าน ที่ได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนมาอย่างยาวนาน ผลจากการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน พบว่า ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการเก็บพืชผักนำมาปรุงเป็นอาหาร เป็นเครื่องใช้ไม้สอย เก็บฟืน ยาสมุนไพร รวมถึงการจับสัตว์ป่า สัตว์น้ำ โดยชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์และใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนาน รวมถึงแหล่งน้ำสายหลัก คือ ลำห้วยอีลอน ถือเป็นสายเลือดหลักที่สำคัญในการที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ ทั้งจากการนำน้ำจากลำห้วยมาทำ

เป็นประปาภูเขาสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภคและการจับสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ เพื่อนำมาปรุงเป็นอาหาร แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านก็ได้ร่วมกันกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลาไว้ เพื่อที่จะได้ให้ปลาได้อยู่อาศัยและขยายพันธุ์ โดยมีกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เข้ามาควบคุม โดยห้ามมีการจับสัตว์น้ำทุกชนิด หากมีการฝ่าฝืนก็จะใช้กฎระเบียบของชุมชนเข้ามาบังคับ

ปัจจุบันการเข้าไปใช้ประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน เริ่มมีความเสี่ยงในเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ โดยมีผลต่อจำนวนและปริมาณพืชอาหารในพื้นที่ป่า ซึ่งปัจจุบันจะพบว่า ชนิดและปริมาณของพันธุ์พืชลดลงมากกว่าในอดีต ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยในหลาย ๆ ด้าน เช่น จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้มีการเก็บพืชอาหารในจำนวนที่มากขึ้น รวมถึงการเก็บไม่ถูกวิธี และความต้องการในพืชอาหารเพิ่มมากขึ้น รวมถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในบางพื้นที่ รวมถึงการที่คนในชุมชนต้องใช้ระยะทางในระยะที่ไกลขึ้นในการเข้าถึงแหล่งอาหาร

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารจากการผลิต

เป็นระบบการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก การเพาะปลูกข้าวถือเป็นพืชหลักที่มีความสำคัญต่อคนในชุมชน รวมถึงพืชผักชนิดต่าง ๆ ที่ชาวบ้านปลูกไว้สำหรับการบริโภคในครัวเรือน ถ้าหากพูดถึงความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารจากการผลิต สิ่งที่สำคัญที่เป็นความเสี่ยงมากที่สุด คือ การที่ข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนในแต่ละปี ถือเป็นทุกข้ออย่างหนึ่งของชาวบ้าน ดังนั้นในแต่ละช่วงเวลาในการเพาะปลูก ชาวบ้านจะให้ความสำคัญในแต่ละขั้นตอนของการเพาะปลูก ตั้งแต่การเลือกพื้นที่เพาะปลูก การเผาไร่ การคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนต้องทำด้วยความประณีต เพราะหากไม่ปฏิบัติอย่างดีนั้นหมายถึงความเสี่ยงที่การไม่มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน

นอกจากข้าวที่ถือเป็นพืชอาหารหลักที่ชาวบ้านปลูกแล้ว พันธุ์พืชผักต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้ปลูกไว้ทั้งในพื้นที่ไร่ข้าวและในหมู่บ้าน ถือเป็นพืชอาหารที่สำคัญของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันความหลากหลายของพันธุ์พืชได้ลดจำนวนลง ทั้งเป็นผลมาจากการขาดการอนุรักษ์สายพันธุ์ หรือจากพันธุ์พืชไม่สามารถเจริญงอกงามเหมือนเช่นในอดีต ซึ่งถือเป็นความเสี่ยงที่มีผลต่อพันธุ์กรรมพืชพื้นบ้าน นอกจากนี้ในปัจจุบันชาวบ้านเริ่มมีการนำสารเคมี ยาฆ่าแมลงเข้ามาในพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น สารพิษตกค้างในดิน รวมถึงสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัจจุบันความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารที่ได้จากการผลิต เริ่มมีมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากปัจจัยในหลาย ๆ ด้าน เช่น การถูกจำกัดพื้นที่เพาะปลูก ชาวบ้านไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกได้เหมือนเช่นในอดีต ทั้งจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การแบ่งพื้นที่ระหว่างหมู่บ้าน การกำหนดพื้นที่ป่าออกจากพื้นที่เพาะปลูก รวมถึงความหลากหลายของพันธุ์กรรมพืชพื้นบ้าน ซึ่งมีผลต่อความเสี่ยงในเรื่องของอาหารที่ได้จากการผลิต

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารที่มาจากการซื้อ

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารที่มาจากการซื้อ หมายถึง ความสามารถในการได้มาซึ่งอาหารต่าง ๆ ที่ไม่ได้ผลิตเอง จำเป็นต้องซื้อด้วยเงินหรือแลกเปลี่ยนด้วยของมีค่าอื่น ๆ ข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชาวบ้านที่เข้าร่วมเวที ทราบว่า ส่วนใหญ่มีผู้ที่ต้องการอาหารชนิดใดชนิดหนึ่งแต่ไม่สามารถเข้าถึงได้ เนื่องจากปัจจัยสาเหตุหลายประการ เช่น ไม่มีเงินพอที่จะซื้อ อาหารมีราคาแพง อาหารชนิดนั้นไม่มีขายภายในท้องถิ่น (ขาดตลาด) หรือไม่มีในฤดูกาล ส่วนใหญ่จะซื้ออาหารที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เช่น พริก เกลือ เครื่องปรุง หรือพืชผักบางชนิด ส่วนในเรื่องของเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่จะหาจากการเข้าป่าล่าสัตว์ แต่ก็ไม่ได้ทุกครั้งไป หรือบางครั้งอาจจะได้สัตว์ใหญ่หรือสัตว์เล็กขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคน วิธีการที่ชาวบ้านจะได้เนื้อสัตว์มาบริโภคก็คือ การรวมกลุ่มกันเพื่อไปไล่เหล่า (ล่าสัตว์) ซึ่งจะมีประสิทธิภาพมากกว่าไปคนเดียว

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารทางวัฒนธรรมประเพณี

วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวบ้านนาออก มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าวไร่ ซึ่งประกอบด้วย การเลี้ยงผีก่อนการเพาะปลูก โดยชาวบ้านจะทำพิธีกรรมเลี้ยงผีบ้าน ผีเมืองประจำหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะเก็บเงิน 10 บาทต่อคน และสัตว์เลี้ยงในบ้านตัวละ 2 บาท เพื่อนำมาซื้อเครื่องเซ่นประกอบพิธีกรรม เช่น ไก่ หมู วัว ควาย เหล้า เพื่อมาบอกกล่าวผีบ้านผีเมืองก่อนฤดูกาลเพาะปลูก เพื่อให้ข้าวเจริญงอกงาม ได้ผลผลิตดี แผลงสัตว์ต่าง ๆ ไม่มารบกวน นอกจากนั้นในช่วงเวลาของปียังมีการเลี้ยงผีก่อนเก็บเกี่ยว การเลี้ยงผีก่อนนวดข้าว การกินข้าวใหม่ และยังมีการเลี้ยงผีป่า เพื่อเป็นการขอขมาและกันพื้นที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์โดยเชื่อกันว่า หากใครตัดไม้บริเวณที่มีผีป่า จะทำให้เกิดภัยมาถึงตัว เป็นต้น

หากกล่าวถึงความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารจากป่าในด้านวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ สิ่งที่สำคัญที่มีผลต่อความเสี่ยง ก็คือ สภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในชุมชนเริ่มลดลงบ้าง การให้ความสำคัญกับรายได้ภายในครอบครัว ส่งผลให้แต่ละครอบครัวต่างมุ่งที่จะหาเงินเพื่อนำมาเลี้ยงดูครอบครัว ทำให้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนเริ่มลดลง ทั้งในแง่ของจำนวนคนและกำลังทรัพย์ รวมถึงวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม

ดังนั้นสรุปได้ว่าความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารทางวัฒนธรรมและประเพณีนั้นมีตัวแปรที่สำคัญคือเรื่องของสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงกระแสการพัฒนาในด้านต่าง ๆ การรับเอาวัฒนธรรมประเพณีจากภายนอกเข้ามาและการหลงลืมวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเสี่ยงในด้านอาหารที่มาจากวัฒนธรรมประเพณี

6. การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร

ป่าชุมชนบ้านนาถอกบ้านนาถอก มีพื้นที่ทั้งหมด 23,750 ไร่ แยกเป็นพื้นที่นา จำนวน 110 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 422 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 25 ไร่ และส่วนที่เหลือเป็นผืนป่า ประมาณ 23,171 ไร่ ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผืนป่า ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ โดยชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์รักษาไว้ ซึ่งถือเป็นสิทธิและทรัพย์สินส่วนรวม (ป่าหน้าหมู่บ้าน) ของชุมชน สำหรับใช้ประโยชน์ในด้าน เช่น เป็นป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์และป่าต้นน้ำ ห้วยอีลอน ซึ่งมีพื้นที่กว่า 7,000 ไร่ ซึ่งถือเป็นแหล่งพันธุ์ไม้และพันธุ์พืชสมุนไพรประจำถิ่นหลากหลายชนิด และยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด เช่น เก้ง กวาง หมูป่า เต่าปูลู นกนานาชนิด เป็นต้น นอกจากนี้จะมีผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์แล้ว ภายในบริเวณป่ายังมีลำห้วยน้อยใหญ่มากกว่า 44 ลำห้วย และที่สำคัญคือลำห้วยอีลอนและลำน้ำบัน ที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ โดยนำมาอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร โดยอาศัยระบบประปาภูเขา

กฎระเบียบของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ห้ามจับปลาในเขตพื้นที่สงวนของหมู่บ้าน
 - ซื้ด/วางยาเบือ่ ปรับครั้งละ 5,000 บาท
 - เบล็ด/สวิง/แห/แหลม ฯลฯ ปรับครั้งละ 1,500 บาท
2. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาของป่าในหมู่บ้าน
3. ห้ามใช้สารเคมี/ยาฆ่าหญ้า ฯลฯ บริเวณทางเหนือสุดของหมู่บ้าน (เกิน 2 งาน) ปรับครั้งละ 5,000 บาท
4. ห้ามตัดไม้ในป่าชุมชน/ป่าต้นน้ำ ฝ่าฝืนปรับตันละ 500 บาท (ยกเว้นกรณีที่ดินไม้กีดขวางทางน้ำและทางสัญจร)

การจัดตั้งคณะกรรมการรักษาป่าชุมชน

คณะกรรมการ ที่เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. อสม. แม่บ้าน ผู้สูงอายุ เยาวชน จำนวน 30 คน จัดกระบวนการอนุรักษ์ป่าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมถึงการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานด้านป่าไม้ในพื้นที่ โดยเฉพาะการสำรวจพื้นที่ป่า การจับพิกัด ทั้งในส่วน of พื้นที่ไร่หมุนเวียน ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ พื้นที่อยู่อาศัย ให้มีความชัดเจน เพื่อที่จะได้ลดปัญหาข้อขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่หมู่บ้านนาถอกและหมู่บ้านอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ปัญหาข้อพิพาทมีแนวทางแก้ไข และชาวบ้านก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกับป่าได้ เพราะในความเป็นจริงแล้วชาวบ้านไม่สามารถย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นได้ และยังคงมีความผูกพันกับป่าและมีการบริหารจัดการป่าและธรรมชาติมาอย่างยาวนาน

7. แผนปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร

การจัดเวทีแผนปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรการระดมความเห็นทั้งในส่วนของนักวิจัยบ้านนาออกและผู้เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้ทำให้ได้ข้อสรุปร่วมกันทั้งหมด 3 วิธีคือ

1. การปลูกต้นไม้บริเวณสองข้างลำห้วย (ห้วยต้นแพน)
2. การทำฝายชะลอน้ำโดยใช้องค์ความรู้ดั้งเดิมของคนในชุมชน
3. การทำบ้านปลาโดยการใช้อองค์ความรู้ดั้งเดิม หรือเรียกตามภาษาถิ่นว่า “ฮุ้มปลา”

7.1 การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร การปลูกต้นไม้บริเวณสองข้างลำห้วย (ห้วยต้นแพน) การสร้างฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) และการทำบ้านปลา

1. การปลูกต้นไม้บริเวณสองข้างลำห้วย (ห้วยต้นแพน) เนื่องจากป่าต้นน้ำ (ห้วยต้นแพน) เป็นจุดเสี่ยงอีกหนึ่งในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นดินถล่มและน้ำป่าไหลหลากเข้าท่วมในหมู่บ้าน ทีมวิจัยจึงจำเป็นต้องช่วยกันฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับมาดังเดิม โดยที่ทีมวิจัยได้ขอความร่วมมือไปยัง โครงการพระราชดำริ ภูฟ้า เพื่อที่จะขอพันธุ์ไม้ที่สามารถใช้ประโยชน์ในอนาคตมาปลูกไม่ว่าจะเป็นต้นตำว ต้นเมียง ต้นประดู่ ต้นพะยุง เป็นต้น

2. การทำฝายชะลอน้ำโดยใช้องค์ความรู้ดั้งเดิมของคนในชุมชน อาศัยวัสดุอุปกรณ์จากธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นไม้ไผ่ ต้นไม้รอบ ๆ ลำห้วย ก้อนหิน รวมไปถึงเชือกที่ได้จากเปลือกไม้สา ผูกไม้เข้าด้วยกันทำเป็นโครงเพื่อจะนำเอาหินใส่ลงไปตามโครงที่วางไว้ โดยการทำฝายชะลอน้ำครั้งนี้ทีมวิจัยและคนในชุมชนได้ทำอยู่ 2 จุดจุดที่ 1 ห่างจากต้นน้ำห้วยต้นแพนประมาณ 300 เมตร นอกจากจะให้น้ำชะลอความเร็วของการไหลแล้วยังช่วยกันกั้นไม้ที่จะไหลมาทับน้ำอีกด้วย จุดที่ 2 ห่างจากจุดที่ 1 ประมาณ 300 เมตร กั้นกลางระหว่างลำห้วยช่วยชะลอน้ำเก็บไว้ใช้ช่วงหน้าแล้ง

3. การทำบ้านปลาโดยการใช้อองค์ความรู้ดั้งเดิม เครื่องตัดกิ่งไม้ 2 ข้างลำน้ำมารวมกันหาจุดที่เป็นวังปลาที่มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ชุกชุม นำกิ่งไม้ไปทับถมในน้ำแล้วใช้เชือกที่ทำมาจากไม้ไผ่หรือเรียกว่า (ตอก) มัดปลายกิ่งไม้ไว้เพื่อไม่ให้ไม้ไหลไปตามน้ำ พาดกิ่งไม้สลับไปมา เพื่อป้องกันคนลักลอบจับสัตว์น้ำในพื้นที่สงวน

จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นโครงการพระราชดำริ ภูฟ้า ที่สนับสนุนพันธุ์ไม้ และคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครั้งนี้มากขึ้น ทำให้เห็นถึงความสามัคคีที่เกิดขึ้น กระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนในการร่วมกันฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

8. ผลการปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร

ผลที่ได้จากการการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรที่ผ่านมา ทำให้เห็นว่าคนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงปัญหามากขึ้น โดยมีคนในชุมชนไปติดตามผลจากการการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร โดยทำฝายชะลอน้ำ ปลูกลำไย และทำบ้านปลา เป็นระยะๆ เป็นการติดตามผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง และช่วยกันดูแลรักษาต้นไม้ที่ปลูก ฝายชะลอน้ำ รวมไปถึงบ้านปลา เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชนที่หันกลับมาดูแลเอาใจใส่สิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อร่วมกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวา รวมไปถึงบทบาทชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่นำโดย นายแก้ว ดวงพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านนาออก ที่เล็งเห็นว่าป่าต้นน้ำ เป็นพื้นที่สำคัญที่ผลิตน้ำกินน้ำใช้เพื่อการเกษตร พื้นที่ป่าต้นน้ำในปัจจุบันลดน้อยลงและเริ่มเสื่อมโทรมเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อทั้งหมู่บ้านในอนาคต จึงมีการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อหารือขอพื้นที่ป่าต้นน้ำเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ห้ามเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า และใช้สารเคมี ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วย จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าและตั้งกฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าไม้ร่วมกัน

กลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านนาออก มีการตั้งคณะกรรมการทั้งหมดจำนวน 9 คนเพื่อเป็นตัวแทนชุมชนในการบังคับใช้กฎระเบียบและดำเนินกิจกรรมต่างๆโดยคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ประกอบด้วย

1. นายแก้ว	ดวงพันธ์	ประธาน
2. นายอินปัน	เชื่อนเมือง	รองประธาน
3. นายพิเชษ	ชัยวร	เลขานุการ
4. นางสาวรัตติกุล	ไชยมงคล	เหรัญญิก
5. นายสุทิน	สุริยะ	คณะกรรมการ
6. นายมูล	พิสจารย์	คณะกรรมการ
7. นายน้อย	ปรัชญาวัต	คณะกรรมการ
8. นายคำน้อย	อุปจักร	คณะกรรมการ
9. นายจันทร์	สุริยะ	คณะกรรมการ

กฎระเบียบและข้อตกลงการอนุรักษ์ป่าไม้

1. ป่าอยู่คนอยู่ หมู่บ้านมีความสุข
2. ผู้ใดตัดต้นไม้ปรับต้นละ 500 บาท (ส่งดำเนินคดี)
3. จุดไฟเผาปรับ 1000 บาท
4. ถ้าถางไร่หรือสวนให้ทำแนวกันไฟป้องกันให้ชัดเจนจะเห่าต้องมาแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับทราบเพื่อจะได้เข้าไปช่วยดูแลถ้าจุดไฟเผาไรโดยไม่แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านปรับ 500 บาท
5. ครอบครัวยุติไม่ช่วยดับไฟป่าเมื่อถูกร้องขอปรับ 100 บาท
6. ห้ามใช้ยาฆ่าหญ้าเหนือหมู่บ้านหรือเขตป่าต้นน้ำโดยเด็ดขาด

7. ห้ามบุคคลภายนอกหรือบุคคลตามหมู่บ้านเข้ามาตัดไม้ในเขตพื้นที่บ้านนาออกทุกชนิดและห้ามนำไม้ออกนอกหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตฝ่าฝืนปรับ 2000 บาท
8. จำหน่ายไม้แปรรูปทุกชนิดฝ่าฝืนปรับ 10000 บาท
9. การเข้าไปหาของป่ามุ่งเน้นเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้นให้หามาจำหน่ายเป็นล่ำเป็นสัน

อีกทั้งการจัดการพื้นที่ทำกินเพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิต ในเรื่องของการได้มาซึ่งนาแลงป่า โดยโครงการนาแลงป่าเป็นการดำเนินการตามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน เริ่มกิจกรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2552 โดยศูนย์ภูฟ้าพัฒนา กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และกรมพัฒนาที่ดิน มีแนวความคิดในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตรจากการทำข้าวไร่ ที่มีการใช้พื้นที่มากแต่ให้ผลผลิตน้อย โดยปรับเปลี่ยนให้มีการใช้พื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อทำนาทดแทนการทำข้าวไร่ แล้วปรับเปลี่ยนพื้นที่ไร่เหล่าเดิมเป็นรูปแบบวนเกษตร มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 58 รายคืนพื้นที่ป่าไปจำนวน 1,850 ไร่ ปัจจุบันพื้นที่ไร่เหล่าที่ชุมชนทั้งเป็นป่าและมีการฟื้นตัวกลายเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ตามลำดับ

การอนุรักษ์พันธุ์ปลา โดยประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาบริเวณลำน้ำป่าน ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร มีการตั้งกฎระเบียบในการดูแลป้องกันในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในพื้นที่ เช่น ห้ามจับปลาในเขตหวงห้าม หรือเขตอนุรักษ์ ห้ามใช้ไฟช็อต ยาเบื่อ หรืออุปกรณ์ที่ทำให้ปลาสูญหายอย่างรวดเร็ว เป็นต้น

การป้องกันไฟป่า โดยได้ร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ ช่วยกันทำแนวป้องกันไฟซึ่งสภาพพื้นที่โดยรวมของชุมชน มีอาณาเขตติดต่อและใกล้เคียงกับชุมชนอื่นๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกปีก็เป็นปัญหาเรื่องไฟป่า คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าของชุมชนได้มีการทำเรื่องแนวป้องกันไฟป่ารอบบริเวณหมู่บ้านเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากไฟป่า อีกทั้งยังจัดหน่วยลาดตระเวนระวังไฟป่ารอบๆหมู่บ้านอีกด้วย

การสำรวจจำแนกเขตป่าและที่ทำกิน โดยคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติดอยภูคา เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนา จังหวัดน่าน ร่วมกันเดินจับพิกัดพิสูจน์ขอบเขตเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของคนในชุมชน สามารถลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐได้เป็นอย่างดี

อีกทั้งยังได้รับการหนุนเสริมจากภาคเอกชน คือ บริษัทไฟฟ้าหงสา จำกัด ที่เข้ามาร่วมสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่ป่าต้นน้ำ เพื่อที่จะผันน้ำผ่านท่อส่งไปยังหมู่บ้าน โดยใช้วัสดุ เช่น ทราย และปูนซีเมนต์ ขนเข้าไปในพื้นที่ป่า กว่า 2 กิโลเมตร ด้วยความร่วมมือและประสบการณ์ในการสร้างฝายของชาวบ้านขณะนี้สามารถสร้างฝายขนาดความกว้างกว่า 5 เมตรได้สำเร็จ จากเดิมที่เป็นพื้นที่ป่าเพื่อการเกษตร ทำให้น้ำกินน้ำใช้ไม่เพียงพอ ดังนั้น ชาวบ้าน บ้านนาออก ได้รับการส่งเสริมให้สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Active learning) โดยการใช้ปัญหามาเป็นฐานในการพิจารณาหาแนวทางแก้ไข จึงเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกจุดและเห็นผลเป็นรูปธรรม ชาวบ้านได้เห็นคุณค่าของป่าต้นน้ำ และเกิดจิตสำนึกในการรักษาป่าเพื่อให้มีน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้ บ้านนาออก อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ได้รับพระมหากรุณาธิคุณฯ และพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการปลูกข้าวโพดในพื้นที่ ไม่มีการใช้

สารเคมีเพื่อการเกษตร และสามารถสะท้อนนิยามของคำว่า “คนดูแลป่ากับฝายต้นน้ำ” ได้เป็นอย่างดี โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เข้าร่วมโครงการ “นาแลกป่า” และประสบความสำเร็จในการจัดสรรพื้นที่เชิงเขาปรับให้เป็นนาข้าว โดยใช้ประโยชน์จากลำน้ำป่านที่ไหลผ่าน ทำให้ชาวบ้านหันมาทำนาแบบไม่ใช้สารเคมีในพื้นที่จัดสรรประมาณ 300 ไร่ ควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์ ส่วนพื้นที่ป่าที่เคยถูกบุกรุกได้รับการฟื้นฟูให้กลายมาเป็นป่าต้นน้ำที่สมบูรณ์ดังเดิม

9. แผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน (ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว)

แนวทางการดำเนินงานต่อไปในอนาคต โดยทีมวิจัยได้ระดมความคิดเห็นเพื่อต่อยอดการทำงาน หลังจากนั้นโดยเริ่มจากการประชุมประจำเดือนมีความต่อเนื่องของกิจกรรม โดยจะมีการทำกิจกรรมฟื้นฟูฐานทรัพยากรในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นการสร้างฝาย การปลูกป่า การทำแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ มีการสืบทอดองค์ความรู้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ โดยการเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยให้เยาวชนสื่อสารเรื่องราวการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติแก่บุคคลภายนอก ก่อให้เกิดการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนต่อไป

ชุมชนจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยฯ เสนอต่อองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อผลักดันแนวทางการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นตำบลภูฟ้าเพื่อที่จะเป็นแนวทางการดำเนินงานให้แก่ชุมชนอื่นๆต่อไปในอนาคต

10. เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)

จากเวทีดังกล่าวทำให้เห็นถึงความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมรับฟังและให้ข้อเสนอแนะ อีกทั้งยังร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาและอยากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น คนในชุมชน เยาวชน ครู อบต. ภูฟ้า โครงการพระราชดำริ ภูฟ้า เป็นต้น ทำให้เห็นถึงการทำงานร่วมกัน และร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานให้เกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น

11. กระบวนการที่ได้มาซึ่งความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน ป่าไม้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การสร้างความร่วมมือ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานวิจัยบ้านนา กอก ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ในครั้งนี้ หัวใจหลักของการทำงานคือ การเปิดโอกาสชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม โดยออกแบบเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูล ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องของข้อมูล องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประกอบในการเขียนรายงานวิจัย และอาจจะยังมีข้อมูลในบางเรื่องที่ต้องอาศัยผู้รู้ได้เข้ามาช่วยเติมเต็ม ให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้นอีกด้วย

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของทีมวิจัย ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ เป็นต้น

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงาน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ชุมชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และอีกทั้งยังเป็นแนวทางในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

4. ความร่วมมือ เป็นการให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ร่วมแรงร่วมใจ และลงมือปฏิบัติ ในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดช่องว่างของการทำงานระหว่างรัฐกับชุมชน และเกิดการหนุนเสริม และต่อยอดการทำงานเข้ามาแทนที่

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทชุมชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น เปิดโอกาสให้การลงประชามติร่วมกัน คัดวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา ร่วมกัน หาแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน โดยสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้ชุมชน และภาครัฐได้ร่วมกัน แสดงความเห็นอย่างเสรี และเกิดความเท่าเทียมกัน จากการทำโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องอยู่บนฐานของความต้องการของชุมชนเป็นหลัก

ดังนั้นทั้งทีมวิจัย ชุมชน และภาครัฐ จึงต้องมีการสร้างหลักการมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ต่างฝ่ายได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการไปพร้อมกัน ชุมชนก็จะได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นในการทำกิจกรรมและการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมเป็นหลักประกันที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชนทุกคนดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

12. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการหาทางออกร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บ้านนา กอก เป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งของกลุ่มแกนนำและคนในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำมาหากินภายใต้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นจน

สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีระดับตำบล และชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการพัฒนา ต่อยอด และหนุนเสริม จากหน่วยงานในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า อุทยานแห่งชาติดอยภูคา ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาจังหวัดน่าน อุทยานแห่งชาติสิตรป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และกรมพัฒนาที่ดิน บริษัทไฟฟ้าหงสา จำกัด และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทหารพราน ฯลฯ ที่ได้เข้ามาร่วมหนุนเสริม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้หมู่บ้านนากอก สามารถขับเคลื่อนการทำงานต่อเนื่องไปได้ โดยจะมีหน่วยงานหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือ เอกชน ที่เข้ามาร่วมหนุนเสริมการทำงาน และต่อยอดในการทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม

จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น ทางผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านนากอก ต่างเห็นว่าการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการสืบค้นปัญหาอย่างจริงจัง และเป็นระบบผ่านกระบวนการปฏิบัติการ (การทดลองวิจัยในการแก้ไขปัญหา) อย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน น่าจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะทำให้รู้จักตนเอง รู้จักชุมชนและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา และลดความขัดแย้งในชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ได้

ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่า คนในชุมชนบ้านนากอก ได้ค้นพบสาเหตุที่แท้จริงว่า การที่ฐานทรัพยากรธรรมชาติที่เคยใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ในอดีตนั้นกลับลดลงและก่อให้เกิดปัญหานั้น มีสาเหตุมาจากการบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ที่ขาดหลักการใช้ธรรมาภิบาลและคนในพื้นที่ไม่เคารพกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่า จึงก่อให้เกิดสภาพปัญหาต่างๆขึ้น ส่วนกระบวนการความรู้ที่ชุมชนค้นพบที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหา ก็คือ การใช้องค์ความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับการใช้ความรู้ทางวิชาการ ในเรื่องของการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่คู่กับคนในชุมชน “คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน” และหลักธรรมาภิบาล (เน้นศีลธรรม) ในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในที่นี้ คือ

1) รูปแบบวิธีการตั้งกฎ กติกาชุมชนด้วยหลักธรรมาภิบาล ในการจัดสรรที่ทำกินร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการกันเขตพื้นที่อนุรักษ์ เช่น ป่าต้นน้ำลำห้วยต้นแพน ลำน้ำอีลอน และเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ให้กับคนในชุมชนอย่างเป็นธรรม โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่า เพื่อช่วยกันเฝ้าระวังผู้ลักลอบเข้ามาตัดไม้ และหาอาหารโดยไม่ได้รับอนุญาต รวมไปถึงการขอความร่วมมือจากคนในชุมชนให้ช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงร่วมเป็นหูเป็นตาในการเฝ้าระวังการบุกรุกพื้นที่ป่าของคนภายนอก ช่วยกันสอดส่องดูแลเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทั้งทีมวิจัยและคนในชุมชนอีกด้วย

2) รูปแบบการฟื้นฟูแหล่งต้นน้ำ (ผืนป่า) โดยใช้ความรู้จากวิถีความเชื่อป่าศักดิ์สิทธิ์จารีตประเพณี กฎ ข้อห้าม และการปลูกป่าเสริมตามความเชื่อและการใช้ประโยชน์จากป่า (พืชป่าที่สามารถสร้างรายได้ เช่น ต้นตำว หวาย) และการแบ่งโซนพื้นที่ป่า ได้แก่ ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย

หากจัดลำดับสถานการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สิ่งที่ต้องบรรจุลงในแผนพัฒนาชุมชน ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรก คือ การสร้างความรู้ความ

เข้าใจ และความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรของชุมชน เพื่อไม่ให้ประวัติศาสตร์กลับมาซ้ำรอยอีก สิ่งสำคัญก็คือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอนุรักษ์ฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติป่าต้นน้ำ ลำน้ำ และพื้นที่ทำกิน โดยมีกฎระเบียบข้อบังคับอย่างจริงจัง ภายใต้หลักธรรมาภิบาลท้องถิ่น โดยใช้รูปแบบของคณะกรรมการป่า ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ นอกจากนั้นยังรวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างรู้คุณค่า

ซึ่งผลการดำเนินการที่ผ่านมา ได้มีการประเมินความพึงพอใจของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาก่อนที่จะมีกระบวนการวิจัย เป็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่มีข้อมูลรองรับ เป็นการทำงานตามมติ และไม่มีการศึกษาข้อมูลมาก่อน ทำให้การแก้ไขปัญหาไม่ประสบผลสำเร็จ หากแต่เมื่อมีการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เข้ามาเป็นเครื่องมือ ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีกระบวนการและมีขั้นตอนที่ชัดเจน นอกจากนั้น การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ถือเป็นสิ่งสำคัญ ที่เน้นให้ทุกคนในชุมชน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นสามารถตอบคำถามหรือข้อสงสัยของชาวบ้านได้ และเห็นผลเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด หรือการมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน และสามารถอนุรักษ์และฟื้นฟู และบริหารการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเป็นระบบในที่สุด

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว ปัจจุบันสถานการณ์ปัญหาการลดลงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ของชุมชนบ้านนาออกถือว่าสามารถแก้ไขปัญหาได้แล้ว เพราะปัจจุบันมีหลายๆ หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ การปลูกพืชเศรษฐกิจ แทรกในพื้นที่ป่า การจัดการพื้นที่ทำกิน ทั้งนี้โดยอาศัยข้อมูลจากงานวิจัยท้องถิ่น เข้าไปเป็นตัวเชื่อมในการดำเนินงาน รวมถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่ต้องการแก้ปัญหานี้อย่างจริงจัง จึงเกิดการแก้ไขปัญหาได้ในที่สุด

บทที่ 5

สรุป วิเคราะห์ ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานภายใต้โครงการ “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านนาออก หมู่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน” ได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้เครื่องมือสำคัญ 3 ประเภท ได้แก่

- 1) การจัดเวที เสวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน
 - 2) การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่ดิน น้ำ ป่า องค์กรความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการสัมภาษณ์
 - 3) การทดลองปฏิบัติเพื่อการจัดการแหล่งน้ำ และป่าไม้ เพื่อความมั่นคงทางอาหาร โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การดำเนินการศึกษาวิจัย มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 การจัดเวทีเสวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน ซึ่งการประชุมในแต่ละครั้งมีประเด็นแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในหลายๆ เรื่อง ประกอบด้วย การชี้แจงทำความเข้าใจโครงการวิจัยฯ เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูลและรวบรวมความรู้ในระดับชุมชน ประกอบด้วย

- บริบทชุมชน (ประวัติชุมชน ที่ตั้ง ลักษณะพื้นที่ สภาพภูมิประเทศ ประชากร ครัวเรือน เครือญาติ ความสัมพันธ์ทางสังคม อาชีพ วิถีชีวิต วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ วัฒนธรรม ปฏิทินการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม วัฒนธรรมการบริโภค)
- ฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่ มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้าน
- องค์กรความรู้และภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่ผ่านมา
- การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และที่ผ่านมาชุมชนมีการแก้ไขอย่างไร
- รูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะเข้ามาหนุนเสริม
- กฎหมายและนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน รวมถึงเวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องการบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เพื่อให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และเห็นข้อมูลข้อเท็จจริงในเรื่องของการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ ที่นำไปสู่การเห็นความสำคัญและการมีส่วนร่วม จนเกิดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

ซึ่งการจัดเวทีแต่ละครั้งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี โดยมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยและให้ข้อเสนอ ซึ่งกระบวนการจัดเวทีดังกล่าว ได้มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำไปสู่การจัดทำ

แผนปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.2 การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจ พื้นที่ดิน น้ำ ป่า องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และการสัมภาษณ์ โดยชาวบ้านได้ร่วมกันศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สิ่งสำคัญในการได้มาซึ่งข้อมูลนอกจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกัน ระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่น้ำ พื้นที่ป่าต้นน้ำ และพื้นที่ทางการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การที่คนในชุมชนได้เห็นสภาพพื้นที่จริง ช่วยให้ชาวบ้านทุกคนได้มองเห็นภาพร่วมกัน และร่วมกันหาแนวทางแก้ไข ซึ่งการเก็บข้อมูลดังกล่าวได้มุ่งเน้นไปที่การเก็บข้อมูลพื้นที่ป่า ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าในแต่ละลำห้วยและการใช้เครื่องมือสำรวจป่าอย่างง่ายในการเก็บข้อมูลความหนาแน่นของป่า แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ พืชพรรณต่างๆทั้งอาหารจากป่าและพรรณไม้ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของชนิดของพรรณไม้ การนำมาใช้ประโยชน์ สภาพแหล่งน้ำ การจัดสรรพื้นที่ทำกิน พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน ฯลฯ ซึ่งการเก็บข้อมูลดังกล่าว จะทำให้ช่วยชาวบ้านวิเคราะห์สถานการณ์และนำไปสู่แผนการปฏิบัติได้

หลังจากที่มีการจัดเวทีประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างชาวบ้านด้วยกันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมและการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในระดับบุคคล ระดับพื้นที่และฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลได้ถูกนำมาสรุปวิเคราะห์และนำไปสู่แผนปฏิบัติการ ทั้งในส่วนของการจัดการฐานทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การจัดการภาคสังคม ชุมชน และแผนปฏิบัติการด้านการจัดการระบบประปาภูเขา

การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร การปลูกต้นไม้บริเวณสองข้างลำห้วย (ห้วยต้นแพน)
การสร้างฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) และการทำบ้านปลา (ฮุ่มปลา)

1. การปลูกต้นไม้บริเวณสองข้างลำห้วย (ห้วยต้นแพน) เนื่องจากป่าต้นน้ำ (ห้วยต้นแพน) เป็นจุดเสี่ยงอีกหนึ่งในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นดินถล่มและน้ำป่าไหลหลากเข้าท่วมในหมู่บ้าน ทีมวิจัยจึงจำเป็นต้องช่วยกันฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับมาดังเดิม โดยที่ทีมวิจัยได้ขอความร่วมมือไปยังโครงการพระราชดำริ ภูฟ้า เพื่อที่จะขอพันธุ์ไม้ที่สามารถใช้ประโยชน์ในอนาคตมาปลูกไม่ว่าจะเป็น ต้นตำบ ต้นเมี่ยง ต้นประดู่ ต้นพะยุง เป็นต้น

2. การทำฝายชะลอน้ำโดยใช้องค์ความรู้ดั้งเดิมของคนในชุมชน อาศัยวัสดุอุปกรณ์จากธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นไม้ไผ่ ต้นไม้รอบๆลำห้วย ก้อนหิน รวมไปถึงเชือกที่ได้จากเปลือกไม้สา ผูกไม้เข้าด้วยกันทำเป็นโครงเพื่อจะนำเอาหินใส่ลงไปตามโครงที่วางไว้ โดยการทำฝายชะลอน้ำครั้งนี้ทีมวิจัยและคนในชุมชนได้ทำอยู่ 2 จุดจุดที่ 1 ห่างจากต้นน้ำห้วยต้นแพนประมาณ 300 เมตร นอกจากจะให้น้ำชะลอความเร็วของการไหลแล้วยังช่วยกันกั้นไม้ที่จะไหลมากับน้ำอีกด้วย จุดที่ 2 ห่างจากจุดที่ 1 ประมาณ 300 เมตร กันกลางระหว่างลำห้วยช่วยชะลอน้ำเก็บไว้ใช้ช่วงหน้าแล้ง

3. การทำบ้านปลาโดยการใช้อุ้งความรู้ดั้งเดิม เครื่องตัดกิ่งไม้ 2 ข้างลำน้ำมาร่วมกันหาจุดที่เป็นวังปลาที่มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ชุกชุม นำกิ่งไม้ไปทับถมในน้ำแล้วใช้เชือกที่ทำมาจากไม้ไผ่หรือเรียกว่า (ตอก) มัดปลายกิ่งไม้ไว้เพื่อไม่ให้ไม้ไหลไปตามน้ำ พาดกิ่งไม้สลับไปมา เพื่อป้องกันคนลักลอบจับสัตว์น้ำในพื้นที่สงวน

จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นโครงการพระราชดำริ ภูเขา ที่สนับสนุนพันธุ์ไม้ และคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในครั้งนี้มากขึ้น ทำให้เห็นถึงความสามัคคีที่เกิดขึ้น กระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนในการร่วมกันฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านนาออก มีการตั้งคณะกรรมการทั้งหมดจำนวน 9 คนเพื่อเป็นตัวแทนชุมชนในการบังคับใช้กฎระเบียบและดำเนินกิจกรรมต่างๆโดยคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ประกอบด้วย

1. นายแก้ว	ดวงพันธ์	ประธาน
2. นายอินปัน	เชื่อนเมือง	รองประธาน
3. นายพิเชษ	ชัยวร	เลขานุการ
4. นางสาวรัตติกุล	ไชยมงคล	เหรัญญิก
5. นายสุทิน	สุริยะ	คณะกรรมการ
6. นายมูล	พิสจารย์	คณะกรรมการ
7. นายน้อย	ปรัชญาวัต	คณะกรรมการ
8. นายคำน้อย	อุปัจกร	คณะกรรมการ
9. นายจันทร์	สุริยะ	คณะกรรมการ

กฎระเบียบและข้อตกลงการอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชน

1. ป่าอยู่คนอยู่ หมู่บ้านมีความสุข
1. ผู้ใดตัดต้นไม้ปรับต้นละ 500 บาท (ส่งดำเนินคดี)
2. จุดไฟเผาปรับ 1000 บาท
3. ถ้าถางไร่หรือสวนให้ทำแนวกันไฟป้องกันให้ชัดเจนจะเผาต้องมาแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับทราบเพื่อจะได้เข้าไปช่วยดูแลฝ่ายถางไร่โดยไม่แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านปรับ 500 บาท
4. ครอบครัวยุติไม่ช่วยดับไฟป่าเมื่อถูกร้องขอปรับ 100 บาท
5. ห้ามใช้ยาฆ่าหญ้าเหนือหมู่บ้านหรือเขตป่าต้นน้ำโดยเด็ดขาด
6. ห้ามบุคคลภายนอกหรือบุคคลตามหมู่บ้านเข้ามาตัดไม้ในเขตพื้นที่บ้านนาออกทุกชนิดและห้ามนำไม้ออกนอกหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตฝ่าฝืนปรับ 2000 บาท

7. จำหน่ายไม้แปรรูปทุกชนิดฝาดผืนปรับ 10000 บาท
8. การเข้าไปหาของป่ามุ่งเน้นเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้นให้หามาจำหน่ายเป็นลำเป็นสัน

องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน (คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน) อดีต-ปัจจุบัน

ตั้งแต่บรรพบุรุษชุมชนบ้านนาออก ได้อพยพถิ่นฐานมาตั้งหมู่บ้านและหักร้างทางพงท่ามาหากินในพื้นที่ลุ่มน้ำป่าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึง 2505 เป็นต้นมา จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่แก้ว ดวงพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน พบว่า ชนกลุ่มแรกที่พากันอพยพย้ายถิ่นฐานเป็นชนพื้นเมืองได้เข้ามาเห็นพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา จึงได้ชักชวนกันย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในพื้นที่ครั้งแรกจำนวน 15 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 38 คน ในปี พ.ศ. 2503 ถึง 2504 โดยตั้งชื่อว่าบ้านนาออกเนื่องจากในหมู่บ้านมีต้นมะกอกเป็นจำนวนมากโดยผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อนายชานะ ลำไถถึงแม้ว่าจะมีครั้งหนึ่งในปี 2513 จะได้อพยพย้ายถิ่นฐานเนื่องจากผลแห่งความขัดแย้งทางด้านลัทธิการเมืองของคนไทยด้วยกันเองถึง 13 ปีแต่ในปี พ.ศ. 2526 ก็กลับมาตั้งถิ่นฐานใหม่อีกครั้ง พลิกผืนแผ่นดินที่รื้อแล้วร้างเปล่าให้เป็นแผ่นดินที่มีค่า เลี้ยงดูลูกหลานสืบมาจนถึงปัจจุบันลำน้ำป่านเส้นเลือดสำคัญของชุมชนที่เป็นแหล่งอุปโภค บริโภคของชุมชนมาตลอด ความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำป่านจึงเป็นตัวกำหนดความอยู่รอดของชุมชนบ้านนาออกนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่มีเปลี่ยนแปลง

องค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จากการจัดเวทีองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในครั้งนี้ ข้อมูลที่ได้คือ วิธีการป้องกันฐานทรัพยากรเบื้องต้น โดยคนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำไม่ทำลายป่าที่อนุรักษ์ไว้ มีการเลี้ยงเจ้าที่ เจ้าทาง เลี้ยงผีป่าและน้ำ รวมไปถึงเจ้าที่ประปา (ผืนน้ำประปา) ห้ามเอาปลาในพื้นที่เขตสงวนที่บวชปลาแล้วมากิน และมีการสอดส่องดูแลโดยคนในชุมชน

ด้านองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า ชาวบ้านจะแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 4 ส่วน คือ ป่าอนุรักษ์/ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน ป่าพิธีกรรม และป่าสำหรับการเพาะปลูก โดยมีข้อกำหนดกฎระเบียบต่าง ๆ เข้ามาควบคุม ทั้งนี้กฎระเบียบต่าง ๆ ได้จัดทำโดยกลุ่มชาวบ้านเอง เพื่อเป็นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งบางครั้งก็มีการฝ่าฝืนกฎระเบียบอยู่บ้าง คณะกรรมการ ผู้เฒ่าผู้แก่และผู้ที่เกี่ยวข้องก็ต้องมานั่งพูดคุยกัน เริ่มตั้งแต่การว่ากล่าวตักเตือน การลงโทษด้วยวิธีการปรับเงิน และดำเนินการตามกฎหมาย เป็นต้น

ด้านองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ชาวบ้านได้จำแนกแหล่งน้ำสำหรับการใช้ประโยชน์ ทั้งในส่วนของการใช้น้ำเพื่อทำระบบประปาภูเขา น้ำเพื่อการเกษตร และแหล่งน้ำเพื่อการทำมาหากิน รวมถึงการสำรวจแหล่งน้ำเพื่อจัดทำเป็นแผนที่น้ำ เพื่อจัดเป็นแผนสำรองน้ำในอนาคต นอกจากนั้นยังรวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาความเชื่อ ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสร้างความตระหนักในเรื่องของฐานทรัพยากรธรรมชาติ

ในพื้นที่ ทั้งนี้มีการเลี้ยงผีประปา ผีต้นน้ำ ผีเจ้าป่าเจ้าเขา โดยถือเป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนั้นยังรวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการผันน้ำจากแหล่งต้นน้ำมายังหมู่บ้าน เพื่อใช้ประโยชน์ด้วยระบบประปาภูเขา ซึ่งการจัดทำระบบประปาภูเขา ถือเป็นองค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ว่าแหล่งน้ำใดที่ควรจะนำมาใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค และการทำประปาภูเขา ซึ่งความรู้เหล่านี้ควรที่จะถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต

“คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน” ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยน้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อเพิ่มคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตและสนับสนุนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี โดยชุมชนได้ร่วมกันปล่อยไร้เหล้าเดิมให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของชุมชนจำนวนกว่า 1,800 ไร่ ที่อยู่ต้นน้ำป่านให้เป็นป่าอนุรักษ์ ไม่มีการเข้าไปตัดฟันต้นไม้อีกต่อไป

การใช้ประโยชน์ของป่าชุมชน

ประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านนาออกมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีในระดับต่ำกว่า 120,000 บาท ถือว่ามีรายได้น้อย จึงพึ่งพาและเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเป็นจำนวนมาก พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนของผู้ที่อาศัยในหมู่บ้านนาออก อำเภอปอเกือ จังหวัดน่าน พบว่า ร้อยละ 90 มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่ไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนเลย อีกทั้งป่าชุมชน ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่เข้าไปใช้ประโยชน์ได้นั้น ตั้งอยู่ไม่ไกลจากที่ตั้งของชุมชน และชาวบ้านมักเข้าไปหาของป่าบริเวณชายป่ามากกว่าเข้าไปเก็บหาในป่าลึก

ด้านประเภทการใช้ประโยชน์จากของป่าพบว่า มีการใช้ประโยชน์จากพื้นจำนวน 70 คน หรือร้อยละ 85.37 ส่วนด้านพืชหัตถกรรม หรือไม้เหี้ยนนั้น มีการใช้ประโยชน์แค่ 27 คน หรือร้อยละ 32.93 จากผู้ที่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ในของป่า ทั้งนี้มีเพียงร้อยละ 6.10 มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในการหาน้ำผึ้ง หรือเพียง 5 คนจากทั้งหมด อย่างไรก็ตามพืชอาหารเป็นประเภทที่มีการใช้ประโยชน์เท่ากับการใช้ประโยชน์จากพื้น เป็นจำนวนถึง ร้อยละ 85.37 โดยพืชอาหารที่คนในชุมชนเข้าไปเก็บหาบ่อย ได้แก่ หน่อไม้ หน่อหวาย ผักกูด เป็นต้น ส่วนผลไม้ และสมุนไพร มีการใช้ประโยชน์แต่เพียงส่วนน้อยเท่านั้น

ผลกระทบและความเสี่ยงด้านการจัดการทรัพยากร

กฎหมาย นโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการเพื่อพัฒนาป่าทั้งในส่วน of ป่าสงวน ป่าชุมชน ฯลฯ ที่ทำให้คนในชุมชนต้องตั้งรับปรับตัวในการอยู่กับป่าตามนโยบายของรัฐ

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารที่มาจากแหล่งธรรมชาติ

ปัจจุบันการเข้าไปใช้ประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน เริ่มมีความเสี่ยงในเรื่องของความปลอดภัยของทรัพยากรป่าไม้ โดยมีผลต่อจำนวนและปริมาณพืชอาหารในพื้นที่ป่า ซึ่งปัจจุบันจะพบว่าชนิดและปริมาณของพันธุ์พืชลดลงมากกว่าในอดีต ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยในหลาย ๆ ด้าน เช่น จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้มีการเก็บพืชอาหารในจำนวนที่มากขึ้น รวมถึงการเก็บไม่ถูกวิธี และความต้องการในพืชอาหารเพิ่มมากขึ้น รวมถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในบางพื้นที่ รวมถึงการที่คนในชุมชนต้องใช้ระยะทางในระยะที่ไกลขึ้นในการเข้าถึงแหล่งอาหาร

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารจากการผลิต

ระบบการผลิตในชุมชนบ้านนากอก เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก การเพาะปลูกข้าวถือเป็นพืชหลักที่มีความสำคัญต่อคนในชุมชน รวมถึงพืชผักชนิดต่าง ๆ ที่ชาวบ้านปลูกไว้สำหรับการบริโภคในครัวเรือน ถ้าหากพูดถึงความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารจากการผลิต สิ่งที่สำคัญที่เป็นความเสี่ยงมากที่สุด คือ การที่ข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนในแต่ละปี ถือเป็นทุกข้ออย่างยิ่งของชาวบ้าน ดังนั้นในแต่ละช่วงเวลาในการเพาะปลูกข้าว ชาวบ้านจะให้ความสำคัญในแต่ละขั้นตอนของการเพาะปลูก ตั้งแต่การเลือกพื้นที่เพาะปลูก การเผาไร่ การคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนต้องทำด้วยความประณีต เพราะหากไม่ปฏิบัติอย่างดีนั้นหมายถึงความเสี่ยงที่การไม่มีข้าวเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน

นอกจากข้าวที่ถือเป็นพืชอาหารหลักที่ชาวบ้านปลูกแล้ว พันธุ์พืชผักต่าง ๆ ที่ชาวบ้านได้ปลูกไว้ในพื้นที่ไร่ข้าวและในหมู่บ้าน ถือเป็นพืชอาหารที่สำคัญของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันความหลากหลายของพันธุ์พืชได้ลดจำนวนลง ทั้งเป็นผลมาจากการขาดการอนุรักษ์สายพันธุ์หรือจากพันธุ์พืชไม่สามารถเจริญงอกงามเหมือนเช่นในอดีต ซึ่งถือเป็นความเสี่ยงที่มีผลต่อพันธุ์กรรมพืชพื้นบ้าน นอกจากนั้นในปัจจุบันชาวบ้านเริ่มมีการนำสารเคมี ยาฆ่าแมลงเข้ามาในพื้นที่ทำให้เกิดปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น สารพิษตกค้างในดิน รวมถึงสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัจจุบันความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารที่ได้จากการผลิต เริ่มมีมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากปัจจัยในหลาย ๆ ด้าน เช่น การถูกจำกัดพื้นที่เพาะปลูก ชาวบ้านไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกได้เหมือนเช่นในอดีต ทั้งจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การแบ่งพื้นที่ระหว่างหมู่บ้าน การกำหนดพื้นที่ป่าออกจากพื้นที่เพาะปลูก รวมถึงความหลากหลายของพันธุ์กรรมพืชพื้นบ้าน ซึ่งมีผลต่อความเสี่ยงในเรื่องของอาหารที่ได้จากการผลิต

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารที่มาจากการซื้อ

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารที่มาจากการซื้อ หมายถึง ความสามารถในการได้มาซึ่งอาหารต่าง ๆ ที่ไม่ได้ผลิตเอง จำเป็นต้องซื้อด้วยเงินหรือแลกเปลี่ยนด้วยของมีค่าอื่น ๆ ข้อมูลจาก

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชาวบ้านที่เข้าร่วมเวที ทราบว่า ส่วนใหญ่มีผู้ที่ต้องการอาหารชนิดใดชนิดหนึ่งแต่ไม่สามารถเข้าถึงได้ เนื่องจากปัจจัยสาเหตุหลายประการ เช่น ไม่มีเงินพอที่จะซื้ออาหารมีราคาแพง อาหารชนิดนั้นไม่มีขายภายในท้องถิ่น (ขาดตลาด) หรือไม่มีในฤดูกาล ส่วนใหญ่จะซื้ออาหารที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เช่น พริก เกลือ เครื่องปรุง หรือพืชผักบางชนิด ส่วนในเรื่องของเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่จะหาจากการเข้าป่าล่าสัตว์ แต่ก็ไม่ได้ทุกครั้งที่ไป หรือบางครั้งอาจจะได้สัตว์ใหญ่หรือสัตว์เล็กขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคน วิธีการที่ชาวบ้านจะได้เนื้อสัตว์มาบริโภคก็คือ การรวมกลุ่มกันเพื่อไปไล่เหล่า (ล่าสัตว์) ซึ่งจะมีประสิทธิภาพมากกว่าไปคนเดียว

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารทางวัฒนธรรมประเพณี

ความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารจากป่าในด้านวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ สิ่งที่สำคัญที่มีผลต่อความเสี่ยง ก็คือ สภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในชุมชนเริ่มลดลงบ้าง การให้ความสำคัญกับรายได้ภายในครอบครัว ส่งผลให้แต่ละครอบครัวต่างมุ่งที่จะหาเงินเพื่อนำมาเลี้ยงดูครอบครัว ทำให้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนเริ่มลดลง ทั้งในแง่ของจำนวนคนและกำลังทรัพย์ รวมถึงวันเวลาในการประกอบพิธีกรรม

การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร

ป่าชุมชนบ้านนาอกบ้านนาอก มีพื้นที่ทั้งหมด 23,750 ไร่ แยกเป็นพื้นที่นาจำนวน 110 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 422 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 25 ไร่ และส่วนที่เหลือเป็นผืนป่า ประมาณ 23,171 ไร่ ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผืนป่า ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ โดยชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์รักษาไว้ ซึ่งถือเป็นสิทธิและทรัพย์สินส่วนรวม (ป่าหน้าหมู่บ้าน) ของชุมชน สำหรับใช้ประโยชน์ในด้าน เช่น เป็นป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์และป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ซึ่งมีพื้นที่กว่า 7,000 ไร่ ซึ่งถือเป็นแหล่งพันธุ์ไม้และพันธุ์พืชสมุนไพรประจำถิ่นหลากหลายชนิด และยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด เช่น เก้ง กวาง หมูป่า เต่าปูลู นกนานาชนิด เป็นต้น นอกจากนี้จะมีผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์แล้ว ภายในบริเวณป่ายังมีลำห้วยน้อยใหญ่มากกว่า 44 ลำห้วย และที่สำคัญคือลำห้วยอีลอนและลำน้ำป่าน ที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ โดยนำน้ำมาอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร โดยอาศัยระบบประปาภูเขา

กฎระเบียบของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ห้ามจับปลาในเขตพื้นที่สงวนของหมู่บ้าน
 - ข้อต/วางยาเบือ ปรับครั้งละ 5,000 บาท
 - เบล็ด/สวิง/แห/แหลม ฯลฯ ปรับครั้งละ 1,500 บาท
2. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาหาของป่าในหมู่บ้าน
3. ห้ามใช้สารเคมี/ยาฆ่าหญ้า ฯลฯ บริเวณทางเหนือสุดของหมู่บ้าน (เกิน 2 งาน) ปรับครั้งละ 5,000 บาท

4. ห้ามตัดไม้ในป่าชุมชน/ป่าต้นน้ำ ฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ 500 บาท (ยกเว้นกรณีที่ดินไม้เกิดขวางทางน้ำและทางสัญจร)

การจัดตั้งคณะกรรมการรักษาป่าชุมชน

คณะกรรมการ ที่เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. อสม. แม่บ้าน ผู้สูงอายุ เยาวชน จำนวน 30 คน จัดกระบวนการอนุรักษ์ป่าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมถึงการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานด้านป่าไม้ในพื้นที่ โดยเฉพาะการสำรวจพื้นที่ป่า การจับผิดกติ่งในส่วนในพื้นที่ไร้หมุนเวียน ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ พื้นที่อยู่อาศัย ให้มีความชัดเจน เพื่อที่จะได้ลดปัญหาข้อขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่หมู่บ้านนอกและหมู่บ้านอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ปัญหาข้อพิพาทมีแนวทางแก้ไข และชาวบ้านก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกับป่าได้ เพราะในความเป็นจริงแล้ว ชาวบ้านไม่สามารถย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นได้ และยังคงมีความผูกพันกับป่าและมีการบริหารจัดการป่าและธรรมชาติมาอย่างยาวนาน

แผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน (ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว)

แนวทางการดำเนินงานต่อไปในอนาคต โดยทีมวิจัยได้ระดมความคิดเห็นเพื่อต่อยอดการทำงานหลังจากนี้โดยเริ่มจากการประชุมประจำเดือนมีความต่อเนื่องของกิจกรรม โดยจะมีการทำกิจกรรมฟื้นฟูฐานทรัพยากรในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นการสร้างฝาย การปลูกป่า การทำแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ มีการสืบทอดองค์ความรู้ให้แก่เยาวชนในพื้นที่ โดยการเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยให้เยาวชนสื่อสารเรื่องราวการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติแก่บุคคลภายนอก ก่อให้เกิดการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนต่อไป

ชุมชนจะนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยฯ เสนอต่อองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อผลักดันแนวทางการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นตำบลภูฟ้าเพื่อที่จะเป็นแนวทางการดำเนินงานให้แก่ชุมชนอื่นๆต่อไปในอนาคต

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการหาทางออกร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บ้านนาออก เป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งของกลุ่มแกนนำและคนในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำมาหากินภายใต้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นจนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีระดับตำบล และชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการพัฒนาต่อยอด และหนุนเสริม จากหน่วยงานในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า อุทยานแห่งชาติดอยภูคา ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาจังหวัดน่าน อุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และกรมพัฒนาที่ดิน บริษัทไฟฟ้าหงสา จำกัด และสำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ้ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทหารพราน ฯลฯ ที่ได้เข้ามาร่วมหนุนเสริมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้หมู่บ้านนากอก สามารถขับเคลื่อนการทำงานต่อเนื่องไปได้ โดยจะมีหน่วยงานหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือ เอกชน ที่เข้ามาร่วมหนุนเสริมการทำงาน และต่อยอดในการทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม

1.3 บทวิเคราะห์ผลลัพธ์การดำเนินงานโครงการ

บ้านนากอก ได้ก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2513 เดิมตั้งอยู่หมู่บ้านนากอก หมู่ที่ 6 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน มีจำนวน 15 หลังคาเรือน มีประชากร 35 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 ได้ถูกคุกคามจากภัยลัทธิคอมมิวนิสต์ ชาวบ้านจึงได้พากันอพยพไปอยู่ที่บ้านนาขวาง ตำบลบ่อเกลือใต้ และเมื่อเหตุการณ์สงบลง ในปี พ.ศ. 2519 จึงได้ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชด.) และในปี พ.ศ. 2537 ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ปัจจุบันคือ หมู่บ้านนากอก หมู่ที่ 1 ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 350คน เป็นชาย136คน เป็นหญิง174 คน มีจำนวนครัวเรือน 82 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำนาข้าว การไร่หมุนเวียน ทำสวน ปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไป ชาวบ้านทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดประจำหมู่บ้าน คือวัดนากอก และมีรอยพระพุทธรูป ที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ รวมถึงการนับถือผีควบคู่ไปด้วย และยังพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมาหลายชั่วอายุคน ทั้งที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัยพื้นที่ทำกิน รวมถึงแหล่งอาหาร ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านยังคงดำเนินวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย พึ่งตนเอง ตามวิถีแห่งความพอเพียง จนได้รับการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ในปี พ.ศ. 2554 โดยภายในหมู่บ้าน ได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การประกอบอาชีพ รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และถือเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยได้มีการคืนผืนป่าไร่หมุนเวียนให้กับชุมชนและหน่วยงานรัฐ (โครงการขุดป่าแลกนา) ทำให้ปัจจุบัน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าหมดไป ชุมชนได้รับใบรับรองการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินในผืนป่า รวมถึงมีการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ และชุมชน จึงส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่หมู่บ้านนากอก เพิ่มขึ้นจำนวนมาก

บ้านนากอกมีพื้นที่ทั้งหมด 23,750 ไร่ แยกเป็นพื้นที่นาจำนวน 110 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 422 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 25 ไร่และส่วนที่เหลือเป็นผืนป่า ประมาณ 23,171 ไร่ ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์โดยชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์และรักษาไว้ ซึ่งถือเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน สำหรับใช้ประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน เช่น เป็นป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์และป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ซึ่งมีพื้นที่กว่า 7,000 ไร่ ซึ่งถือเป็นแหล่งพันธุ์ไม้และพันธุ์พืชสมุนไพรประจำถิ่นหลากหลายชนิดและยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิด เช่น เก้ง กวาง ลิง หมูป่า เต่าปูลู ชะนี ไก่ป่า ไก่ฟ้า นกนานาชนิด ฯลฯ นอกจากนี้จะมีผืนป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์แล้วภายในบริเวณป่ายังมีลำห้วยน้อยใหญ่มากกว่า 42ลำห้วย และที่สำคัญคือลำห้วยอีลอน ลำน้ำปัน ที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากน้ำ โดยนำน้ำมาอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร โดยอาศัยระบบประปาภูเขา และไหลไปรวมกับลำน้ำมางที่ไหลผ่าน

หมู่บ้านและพื้นที่การเกษตร และไปรวมกับลำน้ำที่บ้านผาสุข โดยมีความสำคัญต่อชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เช่น การจับสัตว์น้ำ ปู ปลาที่มีหลากหลายชนิด เช่น ปลาปรุง ปลาจาด ปลามุก ปลามันปลาบู่ กบ เขียด เป็นต้น พืชที่อยู่ในน้ำ เช่น เต้า ไก (สำหรับน้ำจืด) พืชผักที่อยู่ตามริมน้ำ เช่น ผักกูด ผักหนามและพืชผักอีกหลายชนิด ซึ่งคนในชุมชนยังได้ใช้ปลา สัตว์น้ำ พืชผักเหล่านี้เป็นอาหารเลี้ยงคนในชุมชนซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้คนในชุมชนได้พึ่งพาอาศัยและอยู่กับธรรมชาติมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นอยู่ข้างน้ำของคนในชุมชนก็ว่าได้และถือเป็นต้นทุนที่สำคัญของชุมชนโดยอาศัยจารีตประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อ รวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ผืนป่าและแหล่งน้ำ เช่น การเลี้ยงผีต้นน้ำ การบวชป่า บวชน้ำ การสร้างฝายต้นน้ำ การอนุรักษ์วังปลา เป็นต้น

หากแต่ปัจจุบันสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าได้มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพผืนป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ป่าต้นน้ำห้วยอีลอน ซึ่งพบว่าต้นไผ่ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจำนวนหลายไร่ ได้ล้มตายลงไป(ตายชุก)รวมถึงพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมาในหลายๆ ด้าน เช่น ในช่วงฤดูฝนจะเกิดน้ำป่า ดินโคลนถล่ม ดินสไลด์ไหลเข้าท่วมพื้นที่ทางการเกษตรและบ้านเรือน ซึ่งได้สร้างความเสียหายเป็นอย่างมาก ดังที่เคยเกิดขึ้นในปี 2556 และในช่วงฤดูร้อนชาวบ้านเริ่มประสบกับปัญหาน้ำประปาภูเขาไม่ไหล ทำให้ขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค ซึ่งจะเกิดขึ้นประมาณช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี และเริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนทำให้ชาวบ้านเริ่มตั้งคำถามว่า การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำที่มีมาอย่างยาวนานและมีพื้นที่อนุรักษ์ป่าต้นน้ำหลายพันไร่ และมีลำห้วยหลายสาย แต่ทำไมชุมชนยังประสบกับปัญหาขาดแคลนน้ำอยู่ ซึ่งปัญหาการขาดแคลนน้ำ ชุมชนเริ่มประสบกับปัญหานี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 และในปี 2558 ปัญหาการขาดแคลนน้ำเริ่มมีมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นชนิด จำนวนของสัตว์ป่าที่เคยมีอยู่ในธรรมชาติก็เริ่มลดน้อยลง ทั้งเกิดจากการล่าสัตว์ของชาวบ้านและพื้นที่หากินของสัตว์ป่าลดลงจากการขยายพื้นที่เพาะปลูก ทั้งในหมู่บ้านและบริเวณป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน และยังรวมถึงทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งในอดีตสัตว์น้ำโดยเฉพาะในลำน้ำห้วยอีลอน ลำน้ำบัน ลำน้ำมามีสัตว์น้ำมากมาย ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ปลาหลากหลายชนิด พันธุ์สัตว์น้ำอื่น ๆ ที่กำลังเริ่มสูญพันธุ์และลดน้อยลงเรื่อย ๆ ชาวบ้านหาจับสัตว์น้ำได้ยากขึ้นและเหลือแต่ปลาเล็กปลาน้อยให้จับเท่านั้น ส่งผลถึงความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

นอกจากนั้นยังรวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ก็เริ่มมีบทบาทและความสำคัญน้อยลง ขาดการสืบทอดจากคนรุ่นปัจจุบัน การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เช่น การไหว้ผีขุนน้ำ ผีป่า ผีไร่ ผีนา ก็จะถูกจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้น หรือเข้าร่วมพิธีกรรมแต่ขาดความรู้เข้าใจที่แท้จริง และยังรวมถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านพืชอาหาร พืชสมุนไพร ชื่อพันธุ์ไม้ การใช้ประโยชน์ ซึ่งคนรุ่นปัจจุบันแทบจะไม่รู้จัก เป็นต้นจากผลพวงของสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดเวทีประชาคมเพื่อทบทวนสถานการณ์ดังกล่าว และได้ขอยุติในเรื่องของการตั้งกฎระเบียบ

ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดตั้งองค์การของชุมชนเพื่อทำหน้าที่ยุติ การตรวจสอบและควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนรักและหวงแหนในชุมชนของตนเอง และท้ายที่สุดจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้ โดยคนในชุมชนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง และจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งในส่วนของชาวบ้านด้วยกันเองและกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่จะหาแนวทางการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ด้วยตระหนักว่าหากไม่มีการแก้ไขปัญหาหรือการสร้างความร่วมมือและจิตสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียทั้งในภาคสังคม ชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หากแต่เมื่อได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว ทางผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการน้ำชุมชนบ้านนาออก ต่างเห็นว่าการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการสืบค้นปัญหาอย่างจริงจังและเป็นระบบ ผ่านกระบวนการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน น่าจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะทำให้รู้จักตนเอง รู้จักชุมชนและรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมถึงการปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนรักและหวงแหนในชุมชนของตนเอง และท้ายที่สุดจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้ โดยคนในชุมชนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง และจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งในส่วนของชาวบ้านด้วยกันเองและกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่จะหาแนวทางการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ด้วยตระหนักว่าหากไม่มีการแก้ไขปัญหาหรือการสร้างความร่วมมือและจิตสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียทั้งในภาคสังคม ชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หากแต่เมื่อได้ร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านนาออก จึงได้จัดเวทีประชาคมเพื่อสืบค้นถึงสถานการณ์ปัญหาในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ในระยะเวลาที่ผ่านมาและได้สรุปบทเรียนร่วมกัน ทั้งนี้ประเด็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ ได้ให้ความสำคัญกับ "คนในชุมชน" ได้เห็นความสำคัญของปัญหาในเรื่องฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ให้ได้เห็นข้อมูลข้อเท็จจริง ที่จะนำไปสู่ความตระหนักและเห็นความสำคัญ มีจิตอาสา/จิตสาธารณะ และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา จนนำไปสู่แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน คนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิต มีความอุดมสมบูรณ์และจะมีการจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาปรับใช้กับชุมชนได้อีกครั้ง และขณะเดียวกันทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ ทั้งชนิดและปริมาณ ที่เป็นทั้งพืชอาหารและพืชสมุนไพร และชุมชนได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเกิดประโยชน์ มีแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะเดียวกันยังถือเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งจะมีผลกระทบต่อคนในชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งถือว่าทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นสมบัติร่วมของคนในชุมชน และเป็นการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือใน

การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนบ้านนาออก ชุมชนใกล้เคียงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต่อไป

โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และเห็นข้อมูลข้อเท็จจริงในเรื่องของการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ ที่นำไปสู่ การเห็นความสำคัญและการมีส่วนร่วม จนเกิดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกัน มีชุดความรู้ในด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูและชุดความรู้ด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งใน ส่วนของ ชนิด ปริมาณ ทั้งพันธุ์ไม้ พืชอาหาร พืชสมุนไพร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า ในพื้นที่บ้านนาออก อีกทั้งคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างมีคุณภาพและสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งถือเป็น สมบัติร่วมของคนในชุมชนรวมถึงมีระบบกลไกการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรที่มี ประสิทธิภาพ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตวิถีการผลิตของชาวบ้านนาออกกับการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทั้งในอดีตและปัจจุบัน การสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของ ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และการตรวจวัดชีวิตของพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อฟื้นฟูองค์ ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วน ร่วม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสืบไป

โดยใช้พื้นที่ศึกษาคือ บ้านนาออกและฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นป่าต้นน้ำ ลำห้วยน้อยใหญ่ต่างๆ ปริมาณ ทั้งพันธุ์ไม้ พืชอาหาร พืชสมุนไพร สัตว์น้ำ สัตว์ป่า โดยมี วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วยกิจกรรมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน การสำรวจป่าต้นน้ำ ป่าใช้สอย แหล่งน้ำลำห้วย และสำรวจพฤติกรรมกรรมการดำรงชีวิตของคนในชุมชนกับดิน น้ำ ป่า ด้วยแบบ สัมภาษณ์ จัดเวทีถอดบทเรียนกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของชุมชน ตรวจสอบข้อมูลที่ได้ ศึกษาจากกับผู้รู้ และดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และ สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษา ที่ทำให้ภาพความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนของฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและหน่วยงานเกี่ยวข้อง เป็น 3 ช่วงดังนี้ คือ

ช่วงที่ 1 การอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติยังคงพึ่งพาภาครัฐในการเข้ามาแก้ไข ปัญหาเบื้องต้น และไม่ตรงจุด ไม่มีข้อมูลในการต่อรองการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยทำตามเจ้า หน้าที่รัฐสั่งการ ไม่มีการลงมือทำด้วยตนเอง และยังไม่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น โดยกระบวนการมี ส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหามีน้อย มีร่วมประชุมตามกฎระเบียบของหมู่บ้าน โดยมีกฎระเบียบว่า ต้องเข้าร่วมประชุมหลังคาเรือนละ 1 คน ถ้าขาดการประชุมจะทำการปรับเป็น เงิน 50 บาท

ช่วงที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่มีงานวิจัยเข้ามาหนุนเสริม (2558 –2560) เริ่มมีการตื่นตัวของคนใน ชุมชนต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเป็นการทำงานที่มีแกนนำ หรือทีมวิจัยเป็นคณะกรรมการ หมู่บ้าน เป็นการพิสูจน์ตนเองของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ลงพื้นที่สำรวจ

ข้อมูลเชิงลึก วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ โดยในแต่ละเวทีจะมีคนในชุมชนเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดพื้นที่การเรียนรู้จากข้อมูลรอบๆตัว ทำให้ทั้งทีมวิจัยและคนในชุมชน เกิดทักษะการกล้าแสดงความคิดเห็น การคิด กล้าลงมือทำ โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นตัวเชื่อมโยงในทุกๆ มิติ ทำให้เห็นถึงพลังในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน เกิดผลการดำเนินงานที่ชัดเจนจากการลงมือทำ ลงพื้นที่จริง เห็นปัญหาและสาเหตุ ทำให้เห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงของการเชื่อมโยงเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ให้เข้ามาร่วมหนุนเสริม และต่อยอดการทำงานร่วมกัน โดยอิงข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม และชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ทำให้เกิดการหนุนเสริมจากภาคส่วนต่างๆเป็นจำนวนมาก ทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน ทอยยเข้ามาหนุนเสริมทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดความร่วมมือในพื้นที่ และแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุดมากยิ่งขึ้น

สำหรับรูปแบบและกระบวนการจัดการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออก พบว่า มีดังนี้

การสร้างกฎระเบียบของชุมชน เพื่อร่วมกันการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร ชุมชนให้กลับมาดังเดิม รวมไปถึงบอบทบาทชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่นำโดย นายแก้ว ดวงพันธ์ ผู้ใหญ่บ้านนาออก ที่เล็งเห็นว่าป่าต้นน้ำ เป็นพื้นที่สำคัญที่ผลิตน้ำกินน้ำใช้เพื่อการเกษตร พื้นที่ป่าต้นน้ำในปัจจุบันลดน้อยลงและเริ่มเสื่อมโทรมเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อทั้งหมู่บ้านในอนาคต จึงมีการประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อหารือขอพื้นที่ป่าต้นน้ำเป็นพื้นที่อนุรักษ์ ห้ามเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า และใช้สารเคมี ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วย จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าและตั้งกฎระเบียบในการอนุรักษ์ป่าไม้ร่วมกัน โดยมีการตั้งคณะกรรมการทั้งหมดจำนวน 9 คนเพื่อเป็นตัวแทนชุมชนในการบังคับใช้กฎระเบียบและดำเนินกิจกรรมต่างๆโดยคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ประกอบด้วย

1. นายแก้ว	ดวงพันธ์	ประธาน
2. นายอินปัน	เชื่อนเมือง	รองประธาน
3. นายพิเชษ	ชัยวร	เลขานุการ
4. นางสาวรัตติกุล	ไชยมงคล	เหรัญญิก
5. นายสุทิน	สุริยะ	คณะกรรมการ
6. นายมูล	พิสจารย์	คณะกรรมการ
7. นายน้อย	ปรัชญาวัต	คณะกรรมการ
8. นายคำน้อย	อุปจักร	คณะกรรมการ
9. นายจันทร์	สุริยะ	คณะกรรมการ

กฎระเบียบและข้อตกลงการอนุรักษ์ป่าไม้

1. ป่าอยู่คนอยู่ หมู่บ้านมีความสุข
2. ผู้ใดตัดต้นไม้ปรับต้นละ 500 บาท (ส่งดำเนินคดี)

3. จุดไฟเผาปรับ 1000 บาท
4. ถ้าถางไร่หรือสวนให้ทำแนวกันไฟป้องกันให้ชัดเจนจะเห่าต้องมาแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับทราบเพื่อจะได้เข้าไปช่วยดูแลฝ่ายถ้าจุดไฟเผาไร่โดยไม่แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านปรับ 500 บาท
5. ครอบครัวยุติไม่ช่วยดับไฟป่าเมื่อถูกร้องขอปรับ 100 บาท
6. ห้ามใช้ยาฆ่าหญ้าเหนือหมู่บ้านหรือเขตป่าต้นน้ำโดยเด็ดขาด
7. ห้ามบุคคลภายนอกหรือบุคคลตามหมู่บ้านเข้ามาตัดไม้ในเขตพื้นที่บ้านนาออกทุกชนิดและห้ามนำไม้ออกนอกหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตฝ่าฝืนปรับ 2000 บาท
8. จำหน่ายไม้แปรรูปทุกชนิดฝ่าฝืนปรับ 10000 บาท
9. การเข้าไปหาของป่ามุ่งเน้นเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้นให้หามาจำหน่ายเป็นลำเป็นสัน

การจัดการแหล่งน้ำ เช่น การแบ่งเขตน่านน้ำ (เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาและเขตหากินของชาวบ้าน) การทำที่อยู่อาศัยให้สัตว์น้ำ (ฮั้มปลา) การจัดการสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการกำหนดการใช้ทรัพยากรและการฟื้นฟูทรัพยากร โดยกำหนดใช้ทั้งบุคคลภายในและภายนอกชุมชนได้ เช่น การกำหนดพื้นที่ใช้สอย และพื้นที่อนุรักษ์ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์อย่างสมดุล

การจัดการเชิงโครงสร้าง เช่น มีองค์กรชุมชนหรือกลุ่มผู้รับผิดชอบ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชน - ชุมชน , ชุมชน-ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งจะสามารถบริหารจัดการปัญหาต่างๆในชุมชนได้และก่อให้เกิดการเห็นมิติของความยั่งยืน

การจัดการผลประโยชน์ เช่น การกำหนดการใช้ทรัพยากรเพื่อการรักษาระบบการผลิตของทรัพยากรในชุมชนให้คงอยู่ ไม่ว่าจะเป็น อาหารจากป่า อาหารจากน้ำ การใช้ประโยชน์จากป่า การล่าสัตว์ ฯลฯ เพื่อให้คงไว้ให้ลูกหลานในอนาคต

การสร้างจิตสำนึกของประชาชนในพื้นที่ การถ่ายทอดแนวคิดที่ดีให้แก่เยาวชนและคนในชุมชน ทำให้ชาวบ้านและเยาวชนเกิดความตระหนักให้คุณค่าและการดูแลรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

การประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของชุมชนให้สังคมทั้งในและนอกพื้นที่รับรู้ทั้งในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล และระดับอำเภอ นอกจากนี้ยังประชาสัมพันธ์ของเยาวชนที่ได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนไซโซเซียลให้เกิดประโยชน์ โดยทำหน้าที่สื่อสารสถานการณ์ปัญหาในชุมชน อีกทั้งยังสื่อสารเรื่องราวดี ๆ สุโลกไซโซเซียล ให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ ถือว่าเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่นับว่ามีความสำคัญมาก

การทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยได้นำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ในการทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นยังคงมีลักษณะเครือญาติ เข้ามาช่วยเสริมการดำเนินงานและการขยายเครือข่ายการดำเนินงานจึงทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง และเป็นทุน

ทางสังคมที่สำคัญที่ช่วยเอื้อให้กับชุมชนในการเรียนรู้ให้ทันต่อสภาพปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตข้างหน้า ซึ่งการศึกษาวิจัยได้ก่อให้เกิดผลทั้ง ผลเชิงรูปธรรม และ ผลเชิงนามธรรม ดังนี้

1. ด้านการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เห็นถึงการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีระบบ มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าไม้ มีกฎกติกาที่เป็นเอกฉันท์ คนในชุมชนยอมรับและปฏิบัติตาม มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง และร่วมกันเฝ้าระวัง รวมไปถึงดูแลรักษา ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ หรือ เยาวชนในชุมชน ที่ทำงานร่วมกันในการสอดส่องดูแล สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน

2. ด้านอาหาร จากการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ทำให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ที่ค่อยๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่เริ่มเขียวขจี ปริมาณปลาในแหล่งน้ำที่เพิ่มขึ้น ทำให้แหล่งอาหารจากป่าเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้ประหยัดรายจ่ายของครอบครัว จนเกิดความมั่นคงทางอาหารของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

3. ผลต่อสังคม ความสัมพันธ์ของชุมชน พบว่าความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านและความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านมีลักษณะที่ดี คนในชุมชน ได้ร่วมมือกันในการจัดการปัญหาทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล นอกจากจะสามารถร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ยังขยายผลการดำเนินงานไปสู่หมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลภูฟ้า อีกด้วย

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่ชุมชนได้รับ ถือเป็นความสำเร็จอย่างยิ่ง ที่ทำให้คนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของงานวิจัย และนำเอาข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยไปนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงคนในชุมชนก็ได้ใช้ข้อมูลงานวิจัยมาสู่แผนปฏิบัติการในเรื่องนี้อย่างจริงจังและเป็นแผนงานต้นๆ ที่ชาวบ้านได้จัดลำดับความสำคัญในการสู่แผนพัฒนาหมู่บ้าน

จะนั่นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ชุมชนคนวิจัยได้รับจากการทำวิจัยร่วมกัน คือ การได้รู้จักตัวตนของตนเองและชุมชน การได้เรียนรู้สถานการณ์ปัญหา ผลกระทบ ความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน คนในชุมชนต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา เพราะคนในชุมชนเท่านั้นที่รู้ปัญหาดีที่สุด

1.4 ผลลัพธ์ของงานวิจัย

ด้านนักวิจัยชาวบ้าน ภายหลังจากที่ชุมชนได้รับทราบความเป็นมาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ผ่านกระบวนการจัดเวทีให้ความรู้จากพี่เลี้ยงงานวิจัยและการได้เห็นสื่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ ทำให้เกิดความสนใจที่อยากจะทำและเห็นว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวและชุมชนสามารถทำได้ เนื่องจากได้เห็นหลาย ๆ ชุมชน ก็ได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ชาวบ้านนอกก็ได้ร่วมกันจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาปากท้อง ซึ่งหลังจากที่ได้วิเคราะห์ปัญหาร่วมกันแล้ว และนำเอาข้อมูลปัญหามาพูดคุยกันเพื่อจัดลำดับของปัญหา ต่างก็มีมติเห็นร่วมกัน

ว่า ปัญหาปากท้องเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในทุก ๆ ด้าน จึงได้ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยในเรื่องของการฟื้นฟูฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน โดยเฉพาะฐานอาหารที่มีอยู่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงและเริ่มเป็นปัญหา ทั้งในด้านอาหารที่ได้จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อาหารจากการผลิตก็ลดลงเรื่อย ๆ ทำอย่างไรที่คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้มาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ไข สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ทุกคนได้มานั่งพูดคุยกันถึงปัญหาของตนเองบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นจริง ตลอดจนการยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนและทีมวิจัย ถือเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการงานวิจัย นอกจากนั้นยังมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละด้านดังนี้

- การกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกของทีมวิจัยและชาวบ้านที่ได้มาร่วมกระบวนการวิจัย
- การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มาเป็นเครื่องมือในการที่ให้คนในชุมชนได้เข้ามาพูดคุยกันถึงสถานการณ์ปัญหาและมองไปข้างหน้าด้วยกัน
- การสร้างความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาของชุมชนในแต่ละด้าน เพราะทุกคนถือว่าเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน จะทำอย่างไรเพื่อรักษาฐานที่มั่นคงสุดท้ายของเราไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ในอนาคต โดยเฉพาะฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

ด้านชุมชน ชุมชนเริ่มมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งต่างจากในอดีตที่ไม่ได้มองเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน แต่หลังจากที่มีโครงการวิจัยเกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการฟื้นฟูฐานทรัพยากรของชุมชน ที่มีพื้นฐานมาจากปัญหาของการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งคนทุกคนได้ใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนาน แต่บัดนี้ กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนจึงตั้งคำถามร่วมกันว่า จะฟื้นฟูฐานทรัพยากรของชุมชนได้อย่างไร มีแนวทางไหนบ้างที่จะช่วยกันทำได้ และทุกคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการทำงาน นอกจากนั้น คนในชุมชนต่างก็มีความภาคภูมิใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในครั้งนี้ และยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

1.5 ด้านการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย ทั้งในส่วนของข้อมูลวิจัย และการจัดทำแผนปฏิบัติการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนบ้านนาออก เพื่อหามาตรการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติให้กลับมาอีกครั้ง ได้นำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน โดยชาวบ้านได้ให้ความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นอันดับแรก และนำไปสู่การหนุนเสริมการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เข้ามาหนุนเสริม ไม่ว่าจะเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า ช่วยในเรื่องของการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยนำข้อมูลแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติบ้านนาออก ที่ได้เข้าไปเสริมในการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติระดับ

ตำบลภูฟ้า เพื่อเป็นการขยายการทำงานจากหมู่บ้านสู่ตำบล อุทยานแห่งชาติดอยภูคา ได้เข้ามาหนุนเสริมในเรื่องของการจับ GPS วัดพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าใช้สอย เพื่อร่วมกันบริหารจัดการเขตพื้นที่ในชุมชนให้เกิดความชัดเจนและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น สามารถลดความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน และหน่วยงานของรัฐได้เป็นอย่างดี ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาจังหวัดน่าน ได้เข้ามาหนุนเสริมการเพาะกล้าไม้ และพืชเศรษฐกิจ และส่งเสริมอาชีพอื่นๆแก่คนในชุมชน เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน บริษัทไฟฟ้าหงสา จำกัด เข้ามาหนุนเสริมในการร่วมสร้างฝายในพื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยสร้างฝายขนาดความกว้างกว่า 5 เมตร เพื่อนำน้ำไปใช้ในพื้นที่การเกษตร และยังมีหน่วยงานอื่นๆอีกมากมายที่เข้ามาร่วมขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

1.6 ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

หลังจากที่โครงการวิจัย บ้านนาออก ได้เริ่มกระบวนการทำงาน ตั้งแต่การพัฒนาโจทย์วิจัย จนถึงกระบวนการดำเนินงานโครงการวิจัยในระยะที่ 1 ที่ผ่านมา ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในครั้งนี้ คือ

1. องค์ประกอบของทีมวิจัย ซึ่งประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการ สมาชิก อบต.กลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาด้านฐานทรัพยากรของชุมชนในแต่ละด้าน ทำให้การประสานงานค่อนข้างรวดเร็ว และต่างมีความเสียสละที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย

2. ชาวบ้านนาออก ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องการการฟื้นฟูฐานทรัพยากรและฐานอาหารของชุมชน จึงอยากให้โครงการวิจัยนี้เกิดขึ้น เพราะจะได้ทราบว่าสถานการณ์ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร รวมถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน และแนวทางที่แก้ไขปัญหาพร้อมกันคืออะไร ใครควรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเรื่องนี้

3. การประสานการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยบ้านนาออกและพี่เลี้ยงงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น มีส่วนสำคัญในการมาให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนการเติมเต็มองค์ความรู้ด้านงานวิจัยและการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ตลอดจนการได้ร่วมเวทีในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับจังหวัดและระดับภาค ทำให้ได้ข้อมูลและความรู้เพื่อนำกลับมาปรับใช้ในการทำงานวิจัยในพื้นที่ ตลอดจนได้กำลังใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำให้มีพลังใจในการทำงานเพิ่มมากขึ้น

4. การหนุนเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ได้เข้ามาหนุนเสริมการทำงานต่อ จากหน่วยงานในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น องค์การบริหารส่วนตำบลภูฟ้า อุทยานแห่งชาติดอยภูคา ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาจังหวัดน่าน อุทยานแห่งชาติสิตรป่าและพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และกรมพัฒนาที่ดิน บริษัทไฟฟ้าหงสา จำกัด และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทหารพราน ฯลฯ ที่ได้เข้ามาร่วมหนุนเสริม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้หมู่บ้านนาออก สามารถขับเคลื่อนการทำงานต่อเนื่องไปได้ โดยจะมีหน่วยงานหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือ เอกชน ที่เข้ามาร่วมหนุนเสริมการทำงาน และต่อยอดในการทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม

1.7 ปัญหาและอุปสรรค

1. ข้อจำกัดในเรื่องของการอ่าน เขียนภาษาไทย ที่ทีมวิจัยบางส่วนไม่สามารถเขียนภาษาไทยได้ ทำให้ทีมวิจัยประสบปัญหาในด้านการจดบันทึกข้อมูลงานวิจัย
2. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นเรื่องใหม่ของชุมชน ที่ไม่เคยทำมาก่อน ทำให้กระบวนการทำงานในช่วงแรก ๆ ประสบปัญหา ทั้งในด้านการสื่อสารให้กับชาวบ้านได้เข้าใจ กระบวนการเก็บข้อมูล รวมถึงการสรุปข้อมูลต่าง ๆ ยังทำได้ไม่ค่อยดีและไม่สามารถลงลึกในรายละเอียดได้
3. ข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการทำงานวิจัย มีผลต่อการดำเนินงานของทีมวิจัย เนื่องจากไม่สามารถดำเนินการได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ด้วยปัญหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น การรวบรวมข้อมูล การบันทึกและการสรุปเพื่อเขียนรายงาน ประกอบกับทีมวิจัยมีภารกิจในครอบครัว เช่น ต้องออกไปทำงานในต่างถิ่น เป็นเวลาหลายวัน หรือเป็นเดือน ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานศึกษาวิจัยได้อย่างเต็มที่
4. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นเรื่องใหม่ของชุมชน ทำให้กระบวนการทำงานในช่วงแรก ๆ ประสบปัญหา ทั้งในด้านการสื่อสารให้กับชาวบ้านได้เข้าใจ กระบวนการเก็บข้อมูล รวมถึงการสรุปข้อมูลต่าง ๆ ยังทำได้ไม่ค่อยดีและไม่สามารถลงลึกในรายละเอียดได้

1.8 ข้อเสนอแนะ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลผลการวิจัยในแต่ละด้าน จำเป็นที่จะต้องให้พี่เลี้ยง หรือผู้ที่มีความรู้มาให้ข้อมูลเพิ่มเติม รวมถึงการเติมเต็มความรู้ให้กับทีมวิจัยเพิ่มมากขึ้น
2. ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย อาจต้องมีการผ่อนผันหรือขยายเวลา เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาของชาวบ้านและทีมวิจัย ซึ่งมีภาระในครอบครัวค่อนข้างมาก ทำให้การดำเนินการวิจัยไม่สามารถทำตามกรอบระยะเวลาได้
3. ชาวบ้านและทีมวิจัย มีศักยภาพในการสืบค้นข้อมูลวิจัยได้ เช่น ชื่อ ชนิด ปริมาณพืชผัก หรือจำนวนสัตว์ป่า สัตว์บก สัตว์ แหล่งอาหารทั้งอยู่ในธรรมชาติ และผลิตเอง แต่ไม่สามารถอธิบายเป็นภาษาไทยได้ เช่น ชื่อพืชผักที่เป็นภาษาท้องถิ่น ไม่สามารถเรียกเป็นชื่อภาษาไทยได้ เพราะไม่รู้จัก จึงไม่สามารถที่จะเขียนเป็นภาษาไทยได้

1.9 วิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ทีมวิจัยร่วมกันสร้างความเชื่อที่ใกล้ชิดด้านฐานทรัพยากรในชุมชนที่ส่งผลต่อลูกหลานของคนในชุมชน อีกทั้งชี้ให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการละเลยในการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรธรรมชาติ คนในชุมชนเห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงให้ความร่วมมือในการทำงานวิจัยเพื่อให้เห็นผล มีการช่วยกันสำรวจพัฒนาแหล่งน้ำ ผืนป่าให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง
- ทีมวิจัยไม่ใช่คนนอกเป็นคนในชุมชนซึ่งการเข้าถึงชาวบ้านได้ง่ายมาก จึงทำให้สร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานได้ง่าย อีกทั้งเป็นทีมที่มาจากแกนนำชุมชน ทำให้มีระบบการทำงานที่เชื่อถือได้

- ทีมวิจัยเป็นคนทดลองเองทำให้เห็นผลการลงมือทำที่ตอบโจทย์ของคนในชุมชน คือ ความพยายามที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติให้กลับมาสมบูรณ์ เป็นตัวดึงดูดให้คนในชุมชนหันมาร่วมแรงร่วมใจ เพราะมองปัญหาเป็นเรื่องของส่วนรวมที่จะต้องเข้ามารับผิดชอบร่วมกัน

ภาคผนวก ข

ภาพกิจกรรมดำเนินงานโครงการวิจัยบ้านนาออก

การดำเนินโครงการในระยะที่ 1

เวทีเปิดตัวโครงการวิจัยบ้านนาออก

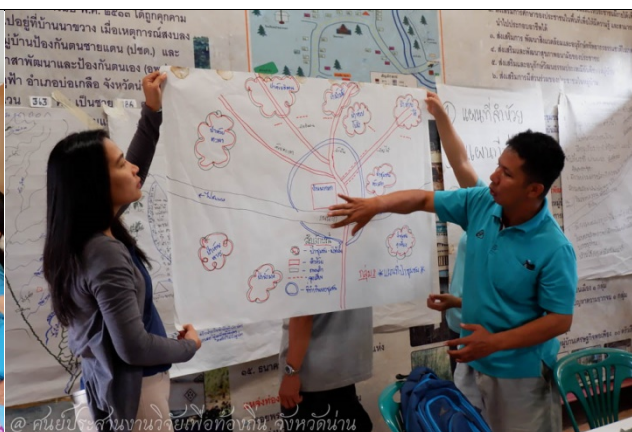

สำรวจป่าต้นน้ำห้วยอีลอน้อย่างง่าย

การดำเนินโครงการในระยะที่ 2

เวทีเพื่อวางแผนปฏิบัติการร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากร

ศึกษาดูงานกลุ่มเกษตรผสมผสาน บ้านโป่งคำ อ.สันติสุข และกลุ่มชีววิถี วิสาหกิจชุมชน
บ้านน้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน

กิจกรรมปฏิบัติการในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร การสร้างฝายต้นน้ำ ปลูกลำไย และ
ทำบ้านปลา

แผนปฏิบัติการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติที่นำไปสู่
การพึ่งตนเองของชุมชน

เรียนรู้งานวิจัยผ่านเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน ปีงบประมาณ 58